

Uio : Universitetet i Oslo

Det ideelle rammeverket

En kvalitativ undersøkelse av unge menneskers holdninger til det å få barn

Karen Antoinette Mowinckel Nilsen

Høst 2020

Master i sosiologi

Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi

Det samfunnsvitenskapelige fakultet

Universitet i Oslo

Sammendrag

I løpet av de siste ti årene har det skjedd markante endringer innen fruktbarhet i Norge. Det fødes færre barn, og vi blir stadig eldre før vi får vårt første barn (Sønstebø, 2020). Løsningen på dette problemet er for Erna Solberg å kunne legge til rette for at unge mennesker og studenter vil oppleve det enklere å få barn tidligere i livsløpet, slik at man kan få barn i studietiden eller tidlig i karriereetableringen (NRK, 2019).

Denne studien har undersøkt hvordan 17 studenter i alderen 20-30 år oppfatter og tenker rundt barn og foreldreskapet i dagens Norge. Formålet med denne studien er å bidra til økt kvalitativ kunnskap om unges menneskers oppfatninger og holdninger omkring overgangen til voksenlivet og hvordan dette henger sammen med holdninger om barn og foreldreskapet.

Med spørsmål som knyttes til hvordan forventninger om barn henger sammen med andre forventninger til tiden som ung, samt hvilke forutsetninger som er av betydning med hensyn til foreldreskapet, er de overordnede forskningsspørsmålene:

Hvilke generelle oppfatninger har studenter i alderen 20-30 år om det å få barn? Hvilke forhold oppfatter studenter i alderen 20-30 år har betydning når en skal få barn? Er det kjønnsforskjeller i disse oppfatningene?

For å besvare disse gjennomførte jeg tre fokusgruppeintervjuer, to med kvinner og en med menn. Prosjektet benytter seg av moderniseringsteori, med vekt på Anthony Giddens (1991) og Ulrich Becks (2002) samtidsdiagnose om det moderne samfunn, der begreper som «individualisering» og «risikoer» og «livsplanlegging» fungerer som fortolkende i hvordan deltakerne oppfatter ulike aspekter ved livet som ung og i møte med foreldreskapet.

Analysen avdekker hvordan det å være ung eller student blir oppfattet som et motsetningsforhold – med forventninger man har til en selv, og forventninger fra samfunnet. Holdninger og oppfatninger om foreldreskapet viser til ulike forutsetninger for barn som opptrer som et «ideelt rammeverk». Analysen avdekker hvordan ulike rammebetingelsene innen foreldreskapet, vil oppfattes utfordrende å oppnå i det unge livsløpet, der først og fremst ulike forhold skal handle om en selv.

Denne studien viser hvordan samfunnsvitenskapen kan bidra å belyse hvordan fruktbarhetsadferd rommer – ulike forventninger, holdninger og normer som kan bidra til å forstå en utsettelse av foreldreskapet.

Forord

Å levere inn denne masteroppgaven markerer ikke bare avslutningen på de to siste årene på masterstudiet i Oslo, men for en femårs universitetsutdanning fra Bergen og nå Oslo. De årene jeg har studert sosiologi har gitt meg stor mestringsfølelse og har åpnet opp dører for å lære mer om ulike fenomener og trekk ved samfunnet. Så å takke for denne oppgaven, må gå over noen år. Fra tiden jeg studerte i Bergen og på bachelornivå fant jeg tema innenfor sosiologi som til slutt endte med en masteroppgave. Temaet familieliv og barn har helt siden første året på sosiologi fanget min interesse. Jeg vil takke alle venner fra studietiden (Sosiologi-gjengen, Aktive Studenters Forening og Studvest) i Bergen for fine år i løpet av tiden min på bachelornivå. Tusen takk.

Da jeg begynte på master i Oslo høsten 2018, var målet å skrive en master innen familieliv-tematikken, med det var i møte med den som ble min veileder, Trude Lappegård, at temaet falt på plass og etter hvert ble til en oppgave. Trude er høyt oppe på listen over mennesker som har gjort masterlivet til en positiv opplevelse. Tusen takk for oppmuntring og støtte gjennom hele skriveprosessen, dette hadde ikke gått uten deg.

De som deltok i fokusgruppene i mitt prosjekt tildeles en stor takk! Tusen takk for at dere tok dere tid og var villig til å dele deres oppfatninger og holdninger. Det er resultatet av deres deltagelse som vil vises i oppgaven, tusen takk.

Jeg vil takke min kjære master-gjeng (dere vet hvem dere er) fra Blindern, denne prosessen hadde ikke vært det samme uten dere, og nå gleder jeg meg til å feire masteren sammen med dere. Jeg vil også takke min familie for gode samtaler og støtte, og spesielt min storebror André, som selv under egen innlevering av master, alltid var tilgjengelig for råd og støtte. Flere nydelige mennesker har hjulpet til å lese gjennom oppgaven og kommet med innspill og korrekturlest tusen takk til Martin, Gislaug, Astri, Emilie, Mari, Katinka og mamsen

Sist, men ikke minst, må jeg takke min aller største klippe, Live. Når det kommer til rettskriving og korrektur har du fulgt meg i over fem år. Du fikk meg gjennom en bachelorgrad, og nå master, en evig takk til deg, min gode venn!

Nå har veien kommet til en slutt, i hvert fall for meg og sosiologi. Jeg vil aldri gå ut i samfunnet lenger uten at jeg har på meg de «sosiologiske brillene».

Takk for dansen.

Innhold

1. Innledning og bakgrunn for masteroppgaven.....	6
1.1 Oppgavens formål og forskningsspørsmål	7
1.2 Den sosiologiske kontekst	8
1.3 Bakgrunn	8
1.3.1 Endringer innen norsk fruktbarhet.....	9
1.3.2 Den andre demografiske overgangen	11
1.3.3 Unge menneskers verdiorientering.....	13
1.4 Oppgavens oppbygning.....	14
2. Tidligere forskning	16
2.1 Forskning på utdanning og fruktbarhet	16
2.2 Forskning på økonomisk situasjon og fruktbarhet	17
2.3 Ulike forhold som må være på plass før man får barn	19
2.4 Hva kan forklare en utsettelse av foreldreskapet?	21
3. Teoretiske perspektiver	23
3.1 Modernitet – samtidsdiagnostikere.....	23
3.2 Individualisering.....	25
3.2.1 Individualisering og selvrealisering	25
3.2.2 Behovet for eget liv	26
3.2.3 Det moderne samfunn – det refleksivitet selvet	27
3.3 Modernitet, selvrealisering og risikosamfunnet	29
3.3.1 Individualisering og risikosamfunnet	29
3.4 Individualiseringsteorien og familieliv.....	31
3.4.1 Hva er familie i dag?	31
3.4.2 Kravet om frihet og kravet fra samfunnet	32
3.4.3 Den rene relasjonen	33
3.4.4 Foreldreskapet som livsplanlegging	34
3.5 Kritikk av individualiseringsteorien	35
3.5.1 Manglende empirisk forankring	35
3.5.2 Er individet alene i moderne tid?.....	36
3.5.3 Fravær av sosiale normer.....	37
3.5.4 Aldersnormer og sekvensnormer.....	38
3.6 Individualiseringsteorien - et begrenset gyldighetsområde?	39
4. Metode.....	41
4.1 Valg av tilnærming	41
4.2 Fokusgrupper.....	42
4.3 Forberedelser til prosjektet	43

4.3.1	Rekruttering.....	44
4.3.2	Utarbeiding av intervjuguiden og pilotintervjuer	45
4.4	Deltakerne i fokusgruppene.....	46
4.5	Gjennomføring av intervjuer	47
4.6	Analyse av data	48
4.6.1	Transkribering av intervjuer	48
4.6.2	Analysering – innholdsanalyse.....	49
4.7	Etiske hensyn i arbeidet med oppgaven	50
4.8	Oppgavens validitet og reliabilitet.....	51
4.8.1	Validitet	51
4.8.2	Intern validitet	51
4.8.3	Ekstern validitet.....	53
4.8.4	Reliabilitet	53
5.	Funn.....	54
5.1	Betydningen av selvrealisering før man får barn.....	54
5.1.1	Perioden som unge og studenter.....	54
5.1.2	Normer og forventninger knyttet til unge mennesker	55
5.1.3	Tiden uten barn.....	56
5.1.4	Ytre press mot å få barn som ung.....	57
5.1.5	Ikke alle bedriver selvrealisering – friheten til å velge.....	59
5.1.6	Betydningen av selvrealisering før man blir foreldre	60
5.2	Betydningen av modenhet og ansvar.....	60
5.2.1	En indre modningsprosess.....	61
5.2.2	Ikke for tidlig og ikke for seint.....	62
5.2.3	Veien til foreldreskapet – fokus fra deg selv til noen andre.....	65
5.3	Rammeverket som må på plass når en skal bli foreldre	65
5.3.1	Et ideal som bør følges?	65
5.3.2	Betydningen av ulike forhold i foreldreskapet	67
5.3.3	Økonomisk usikkerhet.....	69
5.4.	Betydningen av rammeverket når en skal ha barn.....	71
6.	Diskusjon.....	73
6.1	Hvilke oppfatninger har studenter om barn?	73
6.1.1	Frihet og valgmuligheter i livet som ung og student	73
6.1.2	Forventninger og normer – ikke nå, men senere	74
6.1.3	Det å være ung og forelder – et motsetningsforhold?	75
6.1.4	Frihet til å velge.....	77
6.1.5	Oppsummering av første forskningsspørsmål	77

6.2 Hva er av betydning når man skal bli foreldre?.....	78
6.2.1 Modning for å få barn – det refleksive individ?	78
6.2.2 Ikke for tidlig, men heller ikke for seint.....	79
6.2.3 Betydningen av rammeverket.....	80
6.2.4 Betydningen av trygghet i rammeverket	81
6.2.5 Arbeid og usikkerhet	82
6.2.6 Oppsummering av andre forskningsspørsmål	85
6.3 Er det kjønnsforskjeller i oppfatninger om barn?.....	85
6.3.1 Modenhet og aldersnormer.....	86
6.3.2 Likestilte holdninger og metodiske betraktninger	87
6.3.3. Svar på tredje forskningsspørsmål.....	89
6.4 Konklusjon	89
Litteraturliste	92
(VEDLEGG 1.)	99
(VEDLEGG 2.)	100
(VEDLEGG 3.)	103

1. Innledning og bakgrunn for masteroppgaven

Det har skjedd markante endringer innen det norske fruktbarhetsmønsteret i over flere tiår, men siden 2010 har det vært en vedvarende tendens at samlet fruktbarhet faller hvert år. I 2019 lå samlet fruktbarhet i Norge på 1,53 barn per kvinne (Sønstebo, 2020). I tillegg til at vi føder færre barn, blir menn og kvinner stadig eldre før de får sitt første barn. I 2019 var kvinner gjennomsnittlig 29,8 år når de ble mødre for første gang og menn gjennomsnittlig 32 år når de ble fedre for første gang (Sønstebo, 2020).

Endringene innen norsk fruktbarhet har til og med medført at statsministeren i Norge har gått ut med en oppfordring til nordmenn om å lage flere barn – og Erna Solberg mener at hun ikke trenger å forklare oss hvordan dette gjøres (NRK, 2019). I statsministerens nyttårstale 1. januar 2019 ble tema om færre barn og økende alder for når vi får barn sentralt. Det ble tatt opp i medier og kronikker i starten av 2019. Statsministeren ønsket å kunne legge til rette for at *unge mennesker og studenter* vil oppleve det lettere å etablere et familieliv tidligere i livet (NRK, 2019).

Det er ikke bare Norge som har opplevd endringer innenfor fruktbarhet – lav fruktbarhet og økende alder for førstefødsler har vært en pågående tendens i flere vestlige land siden 1960-tallet (van de Kaa, 1987; Lesthaeghe 2010, 2014; Goldscheider mfl., 2015). Innen demografien har endringer i fruktbarheten blitt sett i sammenheng med «Den andre demografiske overgangen». Begrepet innebærer en tanke om at endringer i samfunnets verdier og holdninger har påvirket på et *individuell nivå* – der fokus på autonomi, selvrealisering og valgfrihet er trekk som kan påvirke fruktbarhetsadferd (van de Kaa, 1987; Lesthaeghe 2010; 2014; Goldscheider mfl., 2015). Innenfor den sosiologiske litteraturen har moderniseringsteori, med vekt på *individualisering* og *risikoer*, også lagt vekt på endringer i samfunnet som en forklaring på endringer innen familieliv og individets livsløp (Beck, 1992, 1999; Giddens 1990;1991).

Unge menneskers livsløp har også gjennomgått endringer. Studier peker i retning av at overgangen til voksenlivet tar lenger tid i dag enn tidligere, samt at tanker rundt et familieliv i et ungt livsløp har mindre fokus i dag (Liefbroer, Billari, 2010b; Arnett, 2000, 2004, 2015). I tillegg peker studier av annen utsettelsen av foreldreskapet på at unge mennesker har ulike forventninger til tiden som ung, der blant annet forventninger om selvutfoldelse, utdanning og etableringen av ulike forhold som arbeid og parforhold vil være viktig *før* man får barn (Ravn,

2005; Söderberg mfl., 2011; Thompson, Lee, 2011; Söderberg mfl., 2012; Ellingsæter, Pedersen, 2013; Eriksson mfl., 2013; Friséen mfl., 2014; Malling mfl., 2020).

Selv om Erna Solberg ønsker å legge til rette for at unge og studenter i Norge skal oppleve det lettere å etablere en familie i dag, tyder mye på at det eksisterer viktige holdninger og verdier i aldersgruppen som står i veien for statsministerens ønske. I denne oppgaven ønsker jeg å se nærmere på disse holdningene.

1.1 Oppgavens formål og forskningsspørsmål

I denne oppgaven undersøker jeg hvilke holdninger og oppfatninger unge menn og kvinner har rundt det å få barn. I den sammenheng er det relevant å se på hvordan tanker om barn og foreldreskap henger sammen med forventninger til utdanning, frihet og selvrealisering. Det vil også være relevant å undersøke hvilke holdninger og oppfatninger unge menn og kvinner har til hva som forventes av et foreldreskap. Et relevant spørsmål i denne sammenheng vil være hvordan slike forventninger til foreldreskapet kan ses i sammenheng med forventninger til tiden som ung.

I undersøkelsen ser jeg spesifikt på unge mennesker under høyere utdanning i Oslo. Dette henger sammen med at menn og kvinner som er under utdanning har mindre sannsynlighet for å inngå i et foreldreskap (Blossfeld, Huinink, 1991; Blossfeld, 1995; Hank, 2002; Kravdal, 1994; Kravdal, Rindfuss, 2008, Trimarchi, Van Bavel, 2017). I tillegg viser studier at unge menn og kvinner er opptatt av å fullføre studier *før* man de barn (Söderberg mfl., 2011; Thompson, Lee, 2011; Söderberg mfl., 2012; Eriksson mfl., 2013; Friséen mfl., 2014; Malling mfl., 2020).

Holdninger og oppfatninger om barn vil belyses gjennom tre fokusgrupper, to med kvinner og en med menn, der deltakerne er barnløse (bortsett fra en deltaker). Fokusgruppesamtalene ble gjennomført høsten 2019. Målet med denne oppgaven er å bidra med økt innsikt i hvilke generelle holdninger, og oppfatninger unge mennesker har om det å få barn i dagens Norge.

Å studere hvilke generelle holdninger og oppfatninger unge mennesker opplever eksisterer i samfunnet, vil være nyttig å undersøke. Slike «allmenne» eller «delte» oppfatninger blant unge, kan bidra med å fange opp eventuelle barrierer eller mangler ved velferdssystemet. Eller andre viktige forhold unge mennesker oppfatter er av betydning når det kommer til å få barn. Dermed kan studie avdekke nye dimensjoner av forklaringer på endringer i fruktbarheten, eller avdekke eksisterende tendenser ved fruktbarhetsadferd ytterligere.

Forskningsspørsmålene i denne oppgaven er som følgende:

1. *Hvilke generelle oppfatninger har studenter i alderen 20-30 år om det å få barn?*
2. *Hvilke forhold oppfatter studenter i alderen 20-30 år at er av betydning når en skal få barn?*
3. *Er det kjønnsforskjeller i disse oppfatningene?*

1.2 Den sosiologiske kontekst

Denne masteroppgaven har en sosiologisk forankring, og har som mål å belyse holdninger om barn og unge gjennom samfunnsvitenskapelig metode og sosiologisk litteratur, samt annen relevant litteratur innen demografisk atferd. Temaet beveger seg inn i feltet *familiesosiologi*, som omhandler roller og relasjoner i familieinstitusjonen i dagens samfunn (Chambers, 2012).

De endringene vi ser innen norsk fruktbarhet – lavere samlet fruktbarhet og økende alder for når vi blir foreldre – er ut ifra et samfunnsvitenskapelig perspektiv fruktbart å utforske.

Som statsministeren peker på i sin nyttårstale, er nedgangen i fruktbarheten sett på som et problem for *det norske samfunn*, fordi det stiller spørsmål ved hvordan kvaliteten til den norske velferdsstaten vil overleve i tiden som kommer, om man ikke får større vekst i populasjonen (NRK, 2019).

Utsettelsen av foreldreskapet pekes på et trekk som bidrar til å påvirke samlet fruktbarhet (Dommermuth, Lappegård, 2017). Ettersom vi får barn mye senere, går fruktbarheten nedover etter en viss alder. Det kan bli vanskeligere for dem som ønsker å få barn å få det, eller å få det ønskede antall barn – og dermed er endringer i fruktbarheten også forstått som et *individuellt problem*.

1.3 Bakgrunn

I denne delen av kapittelet skal jeg skissere de endringene innen demografisk atferd som oppgaven tar utgangspunkt i og belyse hvordan slike endringer kan være av betydning når det kommer til holdninger om barn.

Først ser jeg nærmere på Norges fruktbarhetsutvikling i løpet av de siste 60 årene. Videre tar jeg for meg demografisk litteratur som har fokusert på slike endringer i over flere tiår, og som fokuserer på tendensen som har påvirket flere vestlige land siden slutten av 1900- tallet.

Gjennom ideen om «den andre demografiske overgangen» og endringer i overgangen til voksenlivet, kan en forståelse av nye verdier og holdninger i samfunnet vise vei til en større

forståelse av hva unge menn og kvinner tenker rundt spørsmål om barn. «Den andre demografiske overgangen» er derfor noe jeg skal presentere i denne delen av oppgaven.

1.3.1 Endringer innen norsk fruktbarhet

I 2019 lå samlet fruktbarhetstall (SFT) i Norge på 1.53 barn per kvinne. SFT er gjennomsnittlig antall fødte barn per kvinne gjennom en reproduktiv livsperiode (Sønstebø, 2020). For å kunne opprettholde en stabil befolkningsvekst fremover, måtte det samlede fruktbarhetstallet ligge på 2.1 barn per kvinne – med andre ord fødes det ikke nok barn i Norge (Tønnessen, Solerød, 2020).

Det har skjedd mye på 60 år innenfor det norske fruktbarhetsmønsteret. I tiden etter andre verdenskrig opplevde Norge, i likhet med andre vestlige land, en såkalt babyboom – og hadde en rask befolkningsvekst på 2,5 barn per kvinne (Rønsen, 2004, 2005). Denne veksten varte frem til 1970-tallet, da fruktbarheten falt ned til 1,7 barn per kvinne (Rønsen, 2004, 2005). Nedgangen i fruktbarhetsratene varte frem til 1983-1984. Den gang ble det pekt på at Norge hadde det laveste samlede fruktbarhetsnivået noensinne, med 1.66 barn per kvinne.

Fra 1990-tallet opplevde Norge en vekst i samlet fruktbarhet på 1,9 barn per kvinne, og årene etter var Norge preget av stabile fruktbarhetsrater (Rønsen, 2004, 2005). I 2001 gratulerte tidligere statsminister Jens Stoltenberg de norske mødrene med å ha født så mange barn i året som hadde gått, og pekte på at nesten ingen andre steder i Europa ble det født flere barn enn i Norge. Statsministeren pekte på Norges gode velferdsstat med gode familievennlige ordninger, samt høy yrkesaktivitet blant kvinner, som bakgrunnen for de høye fruktbarhetstallene (Rønsen, 2004).

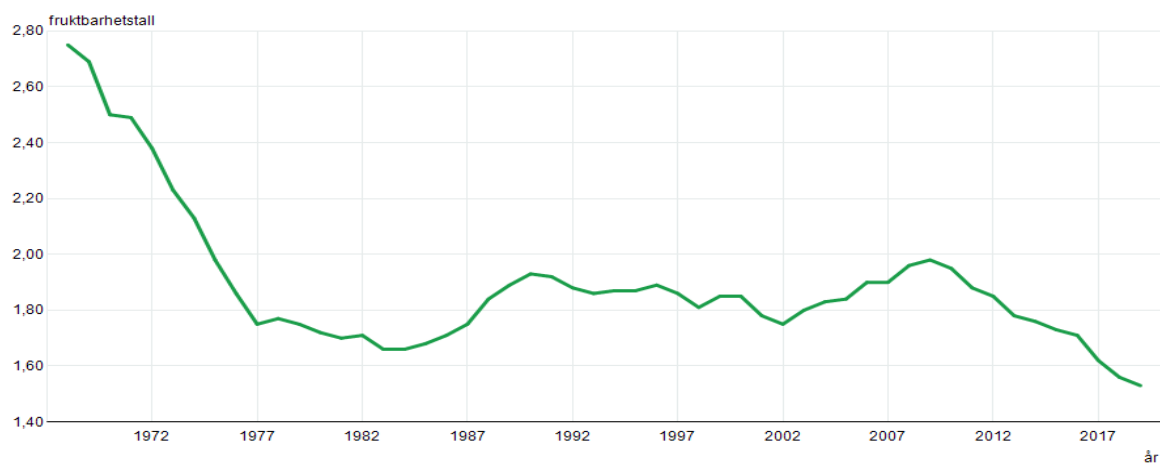
Norge og de andre nordiske landene (Sverige, Danmark, Finland og Island) har over lengre perioder hatt stabile fruktbarhetsrater og høyere fruktbarhet sammenlignet med andre vestlige land (Rønsen, 2004; 2005; Andersson mfl., 2009; Hellstrand mfl., 2020). Den stabile og høye fruktbarheten i Norden har ofte blitt sett i sammenheng med deres offentlige politikk, som fostrer kvinnelig arbeidsdeltagelse, og en likefordeling i omsorgsarbeidet mellom menn og kvinner (Andersson mfl., 2009, Hellstrand mfl., 2020).

Med barnehagedekning og permisjonsordning har målet vært å kunne gjøre det lettere å kombinere et arbeidsliv og et familieliv. Dermed har det med tiden utpreget seg en holdning mot et *toforsørgelsessystem*, der både menn og kvinner er forventet å delta likt, både i arbeidsliv og i omsorgen for barn (Ellingsæter, Leira 2006; Gornick, Meyers 2009; Hellstrand

mfl., 2020). Likevel har den stabile fruktbarheten snudd i Norge og resten av Norden i løpet av de siste ti årene (Hellstrand mfl., 2020).

I 2010 var samlet fruktbarhet i Norge 1,95 barn per kvinne, og hvert år siden har fruktbarhet gått ned. Som nevnt innledningsvis, var samlet fruktbarhet i Norge i 2019 1,53 barn per kvinne – med andre ord betyr dette at Norge til nå har opplevd sitt laveste mål av fruktbarhet noensinne. Norge har per i dag lavere samlet fruktbarhet enn gjennomsnittet i Europa, som i 2018 ble målt til å være 1,55 barn per kvinne (Eurostat, 2020).

TABELL 1: Samlet fruktbarhetstall, kvinner, etter år. Samlet fruktbarhetstall, kvinner, 1968 - 2019

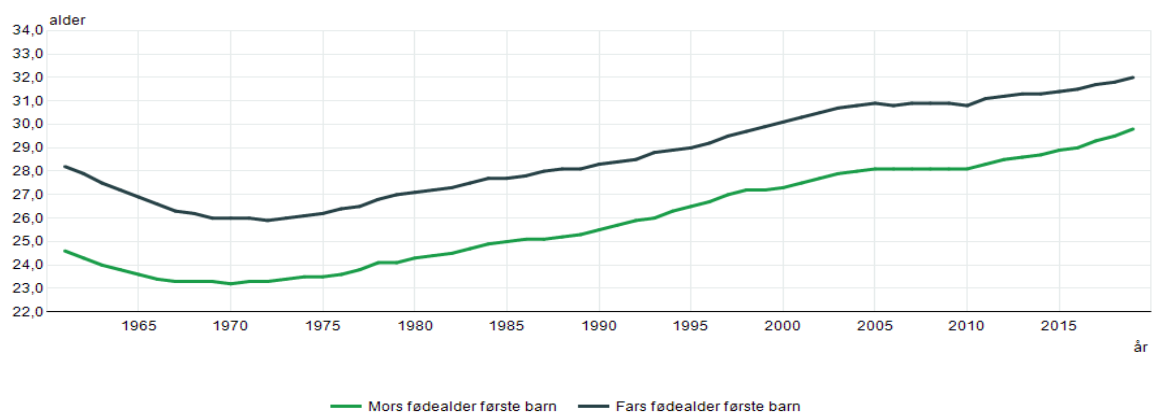

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Nedgangen i fruktbarhet i Norge og andre nordiske land har vært overraskende, ettersom det har vært antatt at gode familievennlige ordninger i de nordiske landene har vært med på å skape et godt forhold for de stabile fruktbarhetstallene (Brewster, Rindfuss, 2000; Adserá, 2004; Hellstad, mfl., 2020).

Det er ikke bare en nedgang i fruktbarheten som ses i sammenheng med de endringene Norge opplever innen det norske fruktbarhetsmønsteret. Vi blir også stadig eldre når vi får vårt første barn. I en rapport for Statistisk sentralbyrå med mål om å bidra til økt kunnskap om nedgangen i fruktbarheten i Norge siden 2010, påpeker Dommermuth og Lappegård (2017) at mye av nedgangen i SFT må ses i sammenheng med at kvinner stadig blir eldre når de får sitt første barn.

Tabell 2: Foreldrenes gjennomsnittlige fødealder ved første barns fødsel, etter statistikkvariabel og år.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

I likhet med at den samlede fruktbarheten har gått ned hvert år, har alder for når man blir foreldre for første gang økt hvert år siden 2010 (Sønstebø, 2020). For om lag 60 år siden var kvinner 24,6 år når de fikk sitt første barn, mens i 2019 var kvinner gjennomsnittlig 29,8 år. Som med den stabile fruktbarhetsraten som var omkring 2000-tallet, holdt alder for førstefødsler seg noe mer stabilt, men etter 2010 har denne økt betraktelig hvert år. Det har også vært endringer i når menn for sitt første barn. I 1961 var menn 28,2 år i gjennomsnitt når de fikk sitt første barn. I 2019 var menn gjennomsnittlig 32 år. Både menn og kvinner har altså blitt betraktelig eldre når de får sitt første barn enn de ble for 60 år siden, og alderen har økt for hvert år siden 2010 (Sønstebø, 2020).

Utsettelsen av foreldreskapet, som introdusert over, er et trekk denne oppgaven vil undersøke nærmere. Gjennom samtalene med unge mennesker kan jeg muligens få større innsikt i mulige forhold som kan være med å påvirke beslutningen om å utsette foreldreskapet.

1.3.2 Den andre demografiske overgangen

Det er ikke bare i Norge det har vært markante endringer i fruktbarheten – dette har vært trekk som har blitt observert i flere vestlige land over flere tiår. Innen demografisk litteratur pekes det på at overgangen fra et tradisjonelt til et moderne familiemønster har tatt med seg trekk som utsettelse av foreldreskapet og lavere fruktbarhetstall. Disse endringene har ofte blitt omtalt som en del av «den andre demografiske overgangen» (*SDT*).

«Den andre demografiske overgangen» er et begrep som ble introdusert av Lesthaeghe og van de Kaa i 1986 for å beskrive de større endringene man observerte innen familiedannelse og

nedgang i fruktbarhet som fant sted i de vestlige landene i 1960-årene (van de Kaa, 1987; Lesthaeghe 2010; 2014; Goldscheider mfl., 2015).

Begrepet peker på tre endringer innenfor familiedannelse og fruktbarhet som kan være vesentlig å trekke fram. For det første har *samlivsformen* endret seg. Utover på 1960-tallet valgte flere bort ekteskapet, og inngikk i samboerskap som en ny måte å leve sammen på. I tillegg så man en økning i antall skilsmisser, og flere og flere mennesker ble registrert som boende alene (van de Kaa, 1987; Lesthaeghe, 2010, 2014; Goldscheider mfl., 2015).

Endringer i *samlivsformen* er av betydning med hensyn til unges holdninger om det å få barn. Tidligere var den allmenne oppfatningen at barn tilhører ekteskapet, men med endringer innen samliv har det åpnet seg nye måter å ha familie på (Lesthaeghe 2010, 2014; Goldscheider mfl., 2015).

For det andre peker «den andre demografiske overgangen» på at endringer i fruktbarhetsraten må ses i sammenheng med kvinners økende inntog i arbeidsmarkedet og kvinnefrigjøringen. Med disse samfunnsendringene ble tradisjonelle kjønnsroller utfordret (Lesthaeghe 2010, 2014; Goldscheider mfl., 2015). I tillegg har kvinner siden 1960-tallet fått bedre tilgang til prevensjon, noe som har gitt kvinner mulighet til å bestemme over egen kropp og sin egen fruktbarhet. Disse endringene er av betydning for holdninger til barn og foreldreskap. Ettersom kvinner har blitt løsrevet fra tradisjonelle kjønnsroller, er behovet for autonomi og valgfrihet over eget liv blitt viktige verdier. Det å få barn har gått fra å være nærmest obligatorisk til å bli noe kvinnene selv kan velge.

Endringene innen demografisk atferd kan, ifølge den andre demografiske overgangen, forstås gjennom å se på hvordan samfunnets holdninger og verdier har endret seg, og hvordan dette igjen har påvirket individet. (Lesthaeghe 2010, 2014; Goldscheider mfl., 2015). Behovet for autonomi, valgfrihet og selvrealisering er det som oppfattes som driveren av individuell atferd og beslutninger.

I denne delen av kapittelet har jeg introdusert ideen om den andre demografiske overgangen, som forstår endringer i fruktbarhet som et resultat av endringer i samfunnets verdier. Denne forståelsen vil jeg ta med meg inn i min studie, da individualiserte verdier og holdninger, og behov for valgfrihet og selvrealisering kan være relevante spørsmål å se i sammenheng med holdninger unge mennesker har om det å få barn i dag.

1.3.3 Unge menneskers verdiorientering

Innenfor demografisk forskning finner studier på overgangen til voksenlivet, som ser på timing og sekvensering av allmenne hendelser som *utdanning, arbeid og familieliv*, at overgangen til disse ulike rollene tar lenger tid for unge mennesker enn det gjorde tidligere (Liefbroer, Billari, 2010b; Arnett, 1998). Selv om unge mennesker bruker lenger tid på å tre inn i ulike overganger til voksenlivet, er det andre studier som viser at rolleoverganger måles lavt for hvordan unge mennesker oppfatter seg selv som *voksen* (Arnett, 1998; Scheer, Palkovitz, 1995).

Her har studier funnet at unge mennesker er mer opptatt av subjektive trekk ved egen personlighet, slik som: kvalitet av egen karakter, verdier og behov for frihet og andre individualiserte verdier (Arnett, 1997; 1998). Det vil si at faktorer som å akseptere ansvar for seg selv, gjøre beslutninger selvstendig eller å være finansiell uavhengig, oppleves som viktigere faktorer enn rolleoverganger slik som; fullført utdanning, få arbeid eller skape en familie (Arnett, 1997, 1998). Man ser altså at i likhet med «den andre demografiske overgangen» er individualiserte verdier av større betydning innenfor overgangen til voksenliv.

Livet til unge mennesker i dag er ikke det samme som det var for 60 år siden. I 1960, påpeker Arnett (2004, 2015), ville en typisk tjuetåring enten vært gift, ferdig utdannet, begynt i ny jobb eller fått barn og startet livet som husmor. I dag er det helt andre forhold. Ekteskap og barn vil for en gjennomsnittlig tjuetåring ligge langt frem i tid, man er mest sannsynlig under utdanning, og arbeid velges etter lønn og glede (Arnett, 2004, 2015). Med slike omfattende endringer i unge menneskers livsløp blir det pekt på at man kan forstå unge mennesker i alderen 18-25 (29) år som “Emerging Adults” (Arnett, 2004; 2015).

Arnett (2004; 2015) beskriver denne livsløpsperioden som en periode unge mennesker er i *før* de inntreer en ny livsfase der de forholder seg til flere forpliktelser som kan assosieres med et voksenliv; slik som ekteskap (samboerskap), arbeidsliv (langsiktig arbeidsliv) eller foreldreskap (Arnett, 2004, 2015). Perioden Arnett (2015) har avgrenset, 18-25, kan også utvides i en internasjonal sammenheng, påpeker han ettersom medianalderen for ekteskap og foreldreskap er høyere i noen land enn i andre – slik som i Norge.

Arnett (2004; 2015) oppfatter at det som preger perioden er en trang blant de unge til å drive med *identitetsutforskning*, der man ønsker å finne ut hvem man er og hvor man skal hen i livet. Det er også en periode som preges av *ustabilitet* – en tid med flere kjærligheter, ny

utdanning, nye jobber, nye måter å bo på. Perioden kan også forstås som en mellomfase– man har mer selvstendighet enn i ungdomstiden, men man er heller ikke voksen, ettersom man ikke er kommet i de forpliktende roller slik som samboerskap eller foreldreskap. I tillegg peker Arnett (2004; 2015) på at perioden preges av følelser av muligheter og optimisme, der tiden hele tiden bringer med seg valgmuligheter man må forholde seg til og håp og drømmer om fremtiden.

I denne delen av kapittelet har jeg sett hvordan man innen demografisk forskning forstår endringer i det unge livsløpet også i tråd med endringer i verdier og holdninger. Jeg finner Arnetts (2004; 2015) forståelse av *Emerging Adulthood* relevant å definere unge menneskers livsløpsperiode, der individualiserte verdier og forhold oppfattes som betydningsfulle.

1.4 Oppgavens oppbygning

Denne masteroppgaven består av 6 kapitler.

I neste kapittel (Kap. 2) ser jeg på ulike faktorer som bidrar til å vise variasjon i fruktbarhetsadferd og ulike faktorer som kan påvirke utsettelse av foreldreskapet. Her vil jeg se på faktorer som *utdanning* og *økonomisk sikkerhet og usikkerhet*. Videre i dette kapittelet presenterer jeg tidligere forskning på unge menn og kvinner, og sammenhengen av utsettelse av foreldreskapet – der man finner at unge mennesker oppfatter at det eksisterer ulike forhold for et foreldreskap.

Det teoretiske rammeverket for oppgaven vil presenteres i kapittel 3. Her tar jeg for meg moderniseringsteori og individualisering - ut ifra Anthony Giddens og Ulrich Becks (og Elizabeth Beck-Gernsheim) teoretiske begreper. Avslutningsvis tar jeg for meg teoriens kritikk og inkluderer et normperspektiv, og tar stilling til teoriens gyldighetsområde for min oppgave.

I kapittel 4. presenteres studiens forskningsdesign og metode. I dette kapittelet gjennomgår jeg prosessen fra prosjektets start til slutt. Metoden og min egen rolle som forsker reflekteres både i styrker og svakheter, og etiske hensyn og studiens gyldighet vurderes. Resultatene fra fokusgruppesamtalene utgjør kapittel 5. og i dette kapittelet er de tre ulike hovedtendenser som ble funnet i datamaterialet, med ytterligere underdimensjoner.

I kapittel 6. vil forskningsspørsmålene besvares hver for seg, der hovedfunn fra resultatene belyses gjennom det teoretiske rammeverket, samt bakgrunn og tidligere forskning.

Avslutningsvis, vil jeg gjøre en helhetlig diskusjon av oppgaven, konkludere de funnene studien har kommet frem til, samt kommentere hva som vil være nyttig å utforske videre på fruktbarhetsfelte.

2. Tidligere forskning

I dette kapittelet tar jeg for meg tidligere forskning som er blitt gjort på utsettelse av førstefødsler og foreldreskapet. Litteraturen peker på ulike faktorer som er med på å forklare variasjoner i fruktbarhetsatferd blant unge mennesker, noe jeg skal ta for meg i dette kapittelet.

Først ser jeg på forholdet mellom utdanning og fruktbarhet i litteraturen. Videre ser jeg på økonomisk sikkerhet og usikkerhet, og hva litteraturen sier om hvilken sammenheng dette har med fruktbarheten. Deretter ser jeg nærmere på studier som er gjort på unge menn og kvinners holdninger, tanker og oppfatninger om det å få barn, og hva disse viser om hvilke forutsetninger unge voksne opplever at må være til stede før man går inn i foreldreskapet. Avslutningsvis går jeg gjennom kapittelet og reflekter over hva disse faktorene kan ha å si for min studie.

2.1 Forskning på utdanning og fruktbarhet

Et sentralt tema for å forstå fruktbarhet, er sammenhengen mellom utdanning og fruktbarhet. Utdanning har vist seg å ha en betydning både for menn og kvinner, om de får barn eller ikke, når de får barn og hvor mange barn de får (Lappegård, Dommermuth, 2015). Viktige faktorer som jeg vil se nærmere på i denne delen er hvorvidt menn og kvinner er under utdanning eller ikke, hvilke utdanningsnivåer man har, og til slutt hvilken utdanningstype.

En rekke studier finner en sammenheng mellom en utsettelse av foreldreskapet og det å være under utdanning. Både menn og kvinner som er under utdanning har mindre sannsynlighet for å inngå i et foreldreskap (Blossfeld, Huinink, 1991; Blossfeld, 1995; Hank, 2002; Kravdal, 1994; Kravdal, Rindfuss, 2008, Trimarchi, Van Bavel, 2017). Tendensen med å utsette foreldreskapet når man er under utdanning, har enkelte pekt på at kan forstås som en «student-effekt» eller påvirket av sekvensnormer. Det sistnevnte viser til en forventning om å fullføre studier *før* man får barn, og det førstnevnte peker på holdninger om at det å være student og foreldre vil oppleves som to roller som er vanskelig å kombinere Blossfeld, Huinink, 1991; Van Bavel, 2010, Lappegård, Rønsen, 2005).

Utdanningsnivå er som nevnt også en faktor som er med på å påvirke fruktbarhetsadferd. Flere studier peker på at høyt utdannede kvinner vil ha større sannsynlighet for å utsette førstefødsler (Gustafsson, 2001; 2005; Lappegård, Rønsen, 2005; Kravdal, Rindfuss, 2008; Skirbekk, 2008). I slike studier argumenter man ofte med at barn vil oppfattes som en

mulighetskostand for høyt utdannede kvinner, ettersom morskapet vil kunne «stjele» tid, noe som kan gå utover karriere og lønnsmuligheter (Gustafsson, 2001; 2005; Van Bavel, 2010; Begall, Mills, 2012; England mfl., 2016).

Selv om kvinner med høyere utdanning får barn senere enn kvinner med lav utdanning, peker studier likevel på at høyere utdanning ikke har noen effekt på samlet fruktbarhet. Det vil si at høyt utdannede kvinner «tar igjen» kvinner som får barn før og får like mange barn som dem (Lappegård, Rønsen, 2005; Kravdal, Rindfuss, 2008; Skirbekk, 2008; Jalovaara, mfl., 2019). Jalovaara mfl. (2019) finner at det er høyere sannsynlighet for barnløshet blant menn og kvinner med lavere utdanning, enn menn og kvinner med høyere utdanning.

Effekten av menn og utdanning i overgangen til foreldreskapet har hatt mindre fokus i studier om fruktbarhet. Samtidig viser forskning som ser på menns fruktbarhet et positivt forhold mellom menns utdanningsnivå og fruktbarhetsutfall (Kravdal, Rindfuss 2008; Trimarchi, Van Bavel, 2017). Trimarchi og Van Bavel (2017) peker på at en positiv sammenheng mellom høyere utdanning og menns overgang til foreldreskapet henger sammen med *partnerskapsinngåelse*. De argumenter for at høyt utdannede menn ofte er mer attraktive partnere enn menn med lavere utdanning. I tillegg peker de på at høyt utdannede menn vil ha større sannsynlighet for å holde egalitære kjønnsroller og med større sannsynlighet ta del i husholds-arbeidet sammen med partneren (Coltrane, 2000; Sullivan mfl., 2014).

Hvilken *utdanningstype* man velger viser seg også å ha en sammenheng med når man blir foreldre (Lappegård, Rønsen, 2005; Dommermuth, Lappegård, 2017). Unge i studier som er mer rettet mot omsorgs- og familievennlig arbeid, vil ha større sannsynlighet for førstefødsler etter endt studie, enn de som er mer rettet mot tradisjonelle mannsdominerte yrker (Lappegård, Rønsen, 2005; Van Bavel, 2010). For enkelte studier, eksempelvis kunstneriske studier eller studier innenfor medier og kommunikasjon, som tilsier mer usikkerhet innenfor arbeidsmarkedet, vil sannsynligheten for førstefødsler kort tid etter endt studieløp være mindre enn for eksempel for lærer- og sykepleierutdanningen (Lappegård, Rønsen, 2005, Dommermuth, Lappegård, 2017).

2.2 Forskning på økonomisk situasjon og fruktbarhet

Et annet sentralt tema for å forstå fruktbarhet er økonomisk sikkerhet og usikkerhet, og hvilken sammenheng dette har med fruktbarhetsadferd hos menn og kvinner.

Innenfor studier av fruktbarhet pekes det på at det å ha en sikker økonomisk posisjon fremstår som en viktig forutsetning for familieetablering (Kreyenfeld mfl., 2012). Tidligere ble det ofte

satt søkelys på kvinners yrkesaktivitet innenfor fruktbarhetsfeltet. Ettersom mye av nedgangen i fruktbarhet ofte har blitt sett i sammenheng med kvinners økende deltagelse i arbeidslivet, ble det oppfattet at det å skulle få barn og være yrkesaktiv ville bli en rollekonflikt for kvinnen (Beck og Beck-Gernsheim, 1995; Brewster, Rindfuss, 1996, 2000).

Med tiden har man funnet at den negative korrelasjonen mellom kvinners yrkesaktivitet og fruktbarhet er snudd til en positiv sammenheng (Andersson, 2000; Adserá, 2005; Ellingsæter, Pedersen, 2013). Det vil si at det å være yrkesaktiv er en viktig forutsetning både for menn og kvinner når man skal få sitt første barn (Neyer mfl., 2013; Dommermuth, Lappegård, 2017). Betydningen av det å være yrkesaktiv, i en norsk kontekst, forteller også om at den norske velferdsstaten og ordningene bygger på et to- forsørgelsessystem, der man forventer at både mor og far bidrar økonomisk i familien (Ellingsæter, Pedersen, 2013).

Ettersom det å være yrkesaktiv viser seg å være viktig faktor for fruktbarhet, har det siden 1900-tallet vært av stor interesse å se på sammenhengen mellom økonomisk usikkerhet og fruktbarhet. Dette er en faktor som har blitt sett i sammenheng med nedgangen av fruktbarhet og utsettelse av familieformasjon omkring i Europa (Kreyenfeld mfl., 2012, Sobotka, 2011, Comolli, 2017, Comolli mfl., 2019). Flere studier har sett på effekten av større økonomiske nedgangstider. I kjølvannet av den økonomiske og finansielle krisen som startet i høsten 2007 har flere studier pekt på at nedgangen i fruktbarheten kan ses i sammenheng med en økonomi som var preget av «the great recession» (Kreyenfeld mfl., 2012; Goldstein mfl., 2013; Lanzieri, 2013; Hillamo, 2017; Örsal, Goldstein 2018). Som nevnt i forrige kapittel har nedgangen i fruktbarhet og økning i alder for førstefødsler fortsatt siden 2010, noe Dommermuth og Lappegård (2017) peker på i en rapport at kan ses i sammenheng med finanskrisen.

Studier peker på at økonomiske nedgangstider, eller opplevelsen av *usikkerhet*, er en faktor som kan forklare utsettelse av foreldreskapet. Comolli mfl. (2019) beskriver to mekanismer i sammenheng med usikkerhet; «oppfattet usikkerhet» og «vent-og-se-effekten». Det første innebærer at «oppfattet usikkerhet», spesielt med hensyn til arbeidsmuligheter, kan påvirke menn og kvinner til å avholde, eller utsette det å få barn (Sobotka, 2011, Schneider, 2015; Comolli, 2017). «Vent-og-se-effekten» innebærer at faktorer som økonomisk usikkerhet eller annen form for usikkerhet påvirker menn og kvinner til å vente med å ta store avgjørelser, som det å få barn og heller «vente og se» hvordan fremtiden utvikler seg.

Studier har også påpekt at økonomisk usikkerhet ikke bare påvirker på et individnivå, men også på et samfunnsmessig nivå. Dersom det eksisterer en oppfatning i samfunnet om at det er større usikkerhet i arbeidsmarkedet, med økende arbeidsledighet eller flere midlertidige stillinger, samt at det er vanskelig å komme seg inn arbeidsmarkedet, finner studier at dette er faktorer som kan påvirke den samlede fruktbarheten negativt (Sobotka, 2011, Comolli mfl., 2019, Kravdal, 2002).

I en studie av de nordiske landene peker Comolli mfl. (2019) på at økonomiske nedgangstider har påvirket yngre mennesker i størst grad og de med høyere utdanning. Dommermuth og Lappegård (2017) finner at økonomisk aktivitet, arbeidserfaring og nivået av arbeidsledighet i kommunen er faktorer som har påvirket sannsynlighet for førstefødsler i Norge etter 2010.

2.3 Ulike forhold som må være på plass før man får barn

I denne delen viser jeg til tidligere kvalitative og kvantitative studier som har studert unge mennesker og studenters holdninger og tanker om et fremtidig foreldreskap. Studiene jeg tar for meg er skandinaviske, samt et bidrag fra en australsk studie av unge menn. Der funn om «modenhet» er fruktbart å se i sammenheng med skandinaviske menn. De skandinaviske landene ses ofte i sammenheng med den «nordiske velferdsmodellen» og har hatt mye av de samme fruktbarhetstendensene – sånn sett mener jeg disse studiene er hensiktsmessige å utdype.

Et gjennomgående trekk disse studien viser er hvordan studenter og unge mennesker oppfatter det er viktige forhold som skal følges *før* man får barn; der fullført utdanning, ha en tid for en selv, blir moden for barn, finne en stabil partner og ha finansiell stabilitet (Ravn, 2005; Söderberg mfl., 2011; Thompson, Lee, 2011; Söderberg mfl., 2012; Ellingsæter, Pedersen, 2013; Eriksson mfl., 2013; Frisén mfl., 2014; Malling mfl., 2020).

Ravn (2005) finner at norske unge kvinner oppfatter det viktig å nyte en lang “Emerging adulthood” der det å ta en utdanning og reise rundt i verden og bli kjent med enn selv, er viktig å gjøre før man får barn. I likhet med de norske kvinne, finner Söderberg mfl., (2011; 2012) at svenske unge kvinner også er opptatt slike forhold, og derfor passer ikke barn inn i det nåværende livet som er mer spontant med frihet og muligheter. Flere studier finner at unge mennesker oppfatter det som vanskelig å oppnå personlig frihet når man har barn. Disse forholdene, frihet og muligheter, oppleves å være viktig med hensyn til livserfaring man opplever vil komme et barn til gode (Benzies mfl., 2006; Thompson, Lee, 2011; Frisén mfl., 2014).

Studier av australske menn, samt danske og svenske, peker på at man er opptatt av å føle seg *klar for å få barn*. I det australske studiet av unge, mannlige studenter, fant de at deltakerne opplevde at de var klare for å få barn når de personlig følte seg psykologisk klare for ansvaret barn innebærer. Deltakerne i denne studien oppfattet også at de burde være emosjonelt stabile og ha oppnådd en personlig *modning* (Thompson, Lee, 2011). I et senere studie av danske og svenske unge menn ble modenhet og livserfaring pekt på som viktige forutsetninger for foreldreskapet. Samtidig delte ikke de danske og svenske mennene helt samme oppfatning av behovet for modenhet som de australske - de mente også at modenhet var viktig, men påpekte at man ikke nødvendigvis var klar for å få barn selv om man hadde gjennomgått en modningsprosess (Malling mfl., 2020). Dette er interessant for min studie, da deltakerne i min mannlige fokusgruppe er norske, altså skandinaviske. Jeg vil senere se nærmere på i hvilken grad deltakerne i mine fokusgrupper vektla modenhet som en forutsetning for å få barn.

I en svensk studie av unge kvinners tanker rundt foreldreskapet, fortalte kvinnene om en oppfatning om at det eksisterer en idé om «en riktig tid for å få barn». Her oppfattet de at i tråd med egne forventninger om livet, opplevde man at det eksisterte forventninger fra samfunnet for når det passet å få barn. Kvinnene fortalte at man opplever en forventning om ikke å være for ung når man får barn, men heller ikke for gammel, slik at man mister det reproduktive vinduet (Söderberg mfl., 2011).

Dette med «barn i god tid» vises også i en annen svensk studie, der menn og kvinner forteller om den samme ideen om at en verken bør være for ung eller for gammel når man får sitt første barn. Også disse fortalte at det ble oppfattet som viktig å ha levd et liv med frihet og samlet livserfaring. Om man var for gammel, nærmet man seg en reproduktiv nedgang, samt større generasjonsavstand til de potensielle barna, noe deltakerne var redd ville påvirke nærhet til barna (Eriksson, mfl., 2013).

Det å ha en stabil partner, er som nevnt en viktig forutsetning for å få barn. I en svensk studie av høyt utdannede menn og kvinner om deres refleksjoner om fremtidig foreldreskap, ble *stabil partner* nevnt som en viktig faktor for å få et barn. Her definerte deltakerne en *stabil partner* som en person man hadde vært sammen med i flere år, en som også ønsket barn, samt at man delte felles verdier og interesser (Eriksson mfl., 2013). Behovet for en stabil partner er fremtredende i flere studier av unge menn og kvinners holdninger om barn (Ravn, 2005; Söderberg m.fl., 2011; Thompson, Lee, 2011, Söderberg m.fl., 2012). Spesielt i det australske studiet pekte de mannlige deltakerne på at en stabil partner sikrer et godt familieliv og en trygghet om at man finner en god forelder til et fremtidig barn (Thompson, Lee, 2011).

Behovet for *finansiell stabilitet* er et gjennomgående trekk blant unge menn og kvinners tanker om forutsetninger for få barn. Her pekes det på faktorer som å ha en god, stabil jobb, en sikker inntekt og et godt sted for barn å vokse opp (Ravn, 2005; Benzies mfl., 2006; Söderberg m.fl., 2011; Thompson, Lee, 2011; Söderberg mfl., 2012; Ellingsæter, Pedersen, 2013; Eriksson mfl., 2013; Frisén mfl., 2014; Malling mfl., 2020). I en studie av norske unge menn og kvinners oppfatninger om foreldreskapet, finner Ellingsæter og Pedersen (2013) at forhold som stabil partner og økonomisk sikkerhet var av betydning når man skal ha barn. Deltakerne i denne studien ga uttrykk for at det var ubehagelig å diskutere økonomiske forhold i sammenheng med barn. Allikevel uttrykket deltakerne av det var viktig med en sikker økonomi, der to i et hushold bidra til økonomien. Ettersom studiet omhandler norske menn og kvinner, vil det være interessant om mine funn samsvarer med det Ellingsæter og Pedersen (2013) fant for *nesten* 10 år siden.

Selv om behovet for en sikker inntekt pekes på som en viktig forutsetning for å få barn, fant Thompson og Lee (2011) i sin studie av unge australske studerende menn at selv om behovet for en stabil finansiell situasjon var viktig, var det også viktig å ha en fleksibel jobb. Dette for å kunne bruke tid med eventuelle fremtidige barn. Dette er et interessant funn som jeg i min studie kan undersøke om også gjelder for norske menn.

2.4 Hva kan forklare en utsettelse av foreldreskapet?

I dette kapitlet har jeg sett på hva tidligere forskning forteller om ulike faktorer som kan være med på å forklare fruktbarhetsadferd for unge mennesker.

Først har jeg sett at *utdanning* er en viktig faktor for fruktbarhet. Studier forteller oss at studenter ofte har mindre sannsynlighet for å inngå i et foreldreskap før etter at de er ferdig med å studere. I min oppgave vil det være relevant å utforske hvilke holdninger og oppfatninger deltakerne har til det å få barn under utdanning.

Videre så jeg hva forskningen sier om betydningen av faktorer som økonomisk sikkerhet og økonomisk usikkerhet. Litteraturen på feltet peker i retning av at det å være yrkesaktiv og økonomisk stabil gir større sannsynlighet for å inngå i et foreldreskap for både menn og kvinner. Med motsatt fortegn ser det ut til at opplevd usikkerhet i samfunnet, samt økonomisk usikkerhet på individuelt nivå, bidrar til en utsettelse for foreldreskapet. I min oppgave vil det være relevant å se på hvilke holdninger eller oppfatninger deltakerne har omkring betydningen av økonomisk sikkerhet og økonomisk usikkerhet, og hvordan dette henger sammen med oppfatninger om foreldreskapet.

Til slutt så jeg på studier som setter søkelys på holdninger, tanker og oppfatninger om barn og foreldreskap. Dette er svært relevant med hensyn til min egen masteroppgave som har samme utgangspunkt, ettersom jeg ønsker å se på studenter i Oslo og deres ulike holdninger og oppfatninger om det å få barn i dag. Disse studiene pekte på de to nevnte faktorene *utdanning* og *økonomisk sikkerhet*, at dette var forutsetninger som var viktig å ha på plass før man får barn. Studiene viste oss også andre viktige faktorer som er vesentlige å ta med videre: behovet for *frihet* før man får barn, være *moden* for å få barn og et *stabilt parforhold*. Et relevant spørsmål for min oppgave er hvorvidt slike forutsetninger oppfattes som av betydning for når en skal få barn av studentene i min studie.

3. Teoretiske perspektiver

Dette kapittelet inneholder de teoretiske perspektivene som er utgangspunktet for denne masteroppgaven. I tråd med ideen innen demografisk litteratur om at fruktbarhetsendringer kan forstås gjennom et skifte i samfunnets ideer og verdier, har jeg valgt å utforske holdninger og oppfatninger om barn ut ifra sosiologisk moderniseringsteori. Hovedfokuset vil ligge på Ulrich Beck og Anthony Giddens sine perspektiver på modernitet og individualisering, men jeg vil også ta for meg Beck og Elizabeth Beck-Gernsheims syn på individualisering i familien.

I dette kapittelet skal jeg først se hvordan Beck og Giddens forstår modernitet og endringer i samfunnet, og videre hvordan individualisering kan forstås å ha konsekvenser for enkeltindividets livsløp, handling og identitet, samt hvordan det påvirker familien. Avslutningsvis tar jeg for meg teoriens kritikk og inkluderer et normperspektiv og tar stilling til teoriens gyldighetsområde for min oppgave.

3.1 Modernitet – samtidsdiagnostikere

Ulrich Beck, Elizabeth Beck-Gernsheim og Anthony Giddens blir omtalt som «samtidsdiagnostikere». Med dette menes at deres teoretiske bidrag er et forsøk på å gi en helhetlig forklaring av *moderniteten*. Hva som kan forklare modernitet, altså samfunnet vi lever i, er et stort spørsmål som er diskutert og problematisert av flere samfunnsvitere helt siden de store sosiologiske klassikerne gjorde det samme innenfor det man forstår som industrisamfunnet (Aakvaag, 2008).

Felles for Becks og Giddens forståelse av modernitet er at den har fått en ny karakter, ettersom de oppfatter at det vestlige samfunnet har gjennomgått omfattende endringer, som de mener skiller seg fra den moderniteten som sosiologiens klassikere begrepsfestet (Aakvaag, 2008). Beck og Giddens skiller seg fra andre teoretikere i deres oppfatning om at vi kan snakke om *ulike typer* modernitet opp gjennom historien, der den første formen for modernitet henger sammen med industrisamfunnet og omtales som *førmoderne* (Giddens) eller *den første modernitet* (Beck).

Ulrich Beck (1992; 1999; 2002) omtaler gjennom sine teoretiske verk dagens modernitet enten som «den andre modernitet» eller den «refleksive modernitet». For Beck er moderniteten en påbegynt fase, det vil si at vi bare ser og oppfatter konturen av hva som vil

utspille seg, og vi vet enda ikke hvor vi vil ende opp (Aakvaag, 2008). Det er opp til sosiologien å prøve å forstå hvor moderniteten vil ta oss hen.

I Becks samtidsdiagnose er det to grunnpilarer. Den første omhandler en teori om et «risikosamfunn» som i all hovedsak forteller om hvordan en uintentert konsekvens av moderne tid har vært en økende oppmerksomhet på *risikoer* og hvordan vi mennesker forholder oss til disse. Den andre pilaren i hans samtidsdiagnose er teorien om *individualisering* og hvordan det oppstår et krav om at individer må skape sitt eget liv. Jeg vil komme tilbake til ideene om risikosamfunnet og individualisering senere i kapittelet.

I likhet med Beck ser Anthony Giddens nåtidens modernitet som en ny form for modernitet ved at den skiller seg fra det *førmoderne* (industrisamfunnet). Giddens omtaler modernitet som enten *høymoderne* eller *post-tradisjonell* (Aakvaag, 2008). For Giddens har modernitet en refleksiv karakter (institusjonell refleksivitet). I tidligere tider hadde individet tradisjoner og skikker å hvile seg på, men i høymoderne eller post- tradisjonelle samfunn, må individet hele tiden velge egne praksiser ut ifra kontinuerlig kunnskap og reorganisering av slik informasjon (Giddens; 1990; 1991).

Verdt å nevne er at den refleksive modernitet er en av tre mekanismer som ifølge Giddens (1990, 1991) har gjort moderne samfunn mulig. Jeg kommer ikke til å gå noe mer inn på de to andre mekanismene, som omhandler *separasjon av tid og rom*, og utleiring (*disembedding*) og som henger sammen med to utleiringsmekanismer, *symbolske tegn og ekspertsystemer* (Les Giddens, 1990;1991). Kort fortalt har disse tre ulike systemene ifølge Giddens drevet frem et globalt moderne samfunn, som hviler på kunnskap, tillit og økende fokus på risikoer, som aktører hele tiden må forholde seg til (Aakvaag, 2008; Giddens,1990; Giddens; 1991). Det er imidlertid kun den refleksive modernitet som er relevant for denne masteroppgaven.

Beck og Giddens sine teoretiske utgangspunkt omhandler altså hvordan de oppfatter omfattende endringer i den vestlige verden og hvordan disse endringene ikke bare har påvirket samfunnets ulike funksjoner/institusjoner, men også hvordan de påvirker individet i moderne tid. Min masteroppgave setter søkelys på *deres* forståelse av individer/aktører i moderne tid og hvordan dette har påvirkning eller konsekvenser for deres livsløp og identitet, og bruker disse forståelsene til å kan belyse unge mennesker holdninger og oppfatninger rundt det å få barn.

3.2 Individualisering

Ulrich Beck og Anthony Giddens snakkes ofte om i sammenheng med teorien eller tesen om *individualisering*. Selv om Giddens aldri diskuterer begrepet individualisering i samme grad som Beck, blir Giddens knyttet til individualiseringsaspektet med sine tanker om refleksivitet (Dawson, 2012).

Tesen om individualiseringsprosessen er knyttet til forståelsen av utviklingen av det post-industrielle samfunnet rundt 1900-tallet (Aakvaag, 2008; Chambers, 2012). Med individualisering menes det at samfunnet vektlegger enkeltindividet i større grad enn tidligere. Innenfor litteraturen til Beck og Giddens er det ofte i sammenheng med hvilke konsekvenser individualisering har for samfunnets funksjoner eller institusjoner, samt enkeltmennesket (Beck og Beck-Gernsheim, 1995; 2002; Giddens, 1991;1991).

Sammenlignet med førmoderne tid (industrisamfunnet), der samfunnets normer, roller og funksjoner var mer avgjørende for individets livsløp, peker individualiseringslitteraturen på hvordan det moderne samfunn *krever og legger til rette for* at identitet og liv må skapes av individene *selv* (Aakvaag, 2008; Dawson, 2012).

Jeg opplever at individualiseringsteori vil være et nyttig teoretisk rammeverk som kan være med på å belyse hvordan unge mennesker oppfatter eget livsløp og hvordan dette henger sammen med oppfatning rundt barn. Jeg skal komme nærmere inn på begreper innenfor individualiseringsteori som beskriver hvordan modernitet påvirker enkeltindividets livsløp og handling. Senere i kapittelet skal jeg også se hvordan individualisering kan ses i sammenheng med endringer innen familien.

3.2.1 Individualisering og selvrealisering

Når det gjelder overgangen til voksenlivet, har demografisk litteratur pekt på at endringene man ser innen unges livsløp kan ses i sammenheng med en økende tendens av *individualisering* i samfunnet (Arnett, 2000; Liefbroer, Billiari, 2010b). I tillegg viste tidligere studier om unge menneskers holdninger om barn, at behovet for å utfolde seg og et behov for frihet var viktige behov å tilfredsstille *før* man fikk barn (Ravn, 2005; Söderberg mfl., 2011; Thompson, Lee, 2011; Söderberg mfl., 2012; Eriksson mfl., 2013; Friséen mfl., 2014; Malling mfl., 2020).

Som nevnt er individualisering en viktig del av Ulrich Beck forståelse av «den andre modernitet» og hvordan individualisering kan forklare individets livsløp i moderne tid. I påfølgende del ser jeg til Beck og Beck-Gernsheim (2002) sin forståelse av individualisering

og individets behov for å «skape sitt eget liv», et begrep jeg oppfatter kan være fruktbart å se i sammenheng med unge menneskers oppfatning av deres livsløp.

3.2.2 Behovet for eget liv

Ifølge Ulrich Beck og Beck-Gernsheim (2002), må man forstå individualisering i moderne tid i lys av to viktige aspekter som henger sammen. For det første uttaler Beck og Beck-Gernsheim (2002) at individualiseringen vitner om en svekkelse av tidligere sosiale former, som i førmoderne tid var styrende for menneskers livsløp. Her peker de på kategorier som klasse, sosial status, kjønn og familie, og utdyper at disse formene tidligere ble en viktig del av individers «normalbiografier». Det vil si at tidligere utgjorde disse sosiale formene viktige retningslinjer for hvordan livsløpet og ens eget liv skulle være. I førmoderne tid ble man altså i større grad født inn i et samfunn der livsløpet og deres valgmulighet var mer forhåndsbestemt (Beck og Beck-Gernsheim 2002).

Det andre aspektet ved individualisering i moderne tid oppstår der det første svekkes. Når tidligere sosiale former blir mindre styrende for individers livsløp og valg, blir det opp til enkeltmennesket å skape og styre *sitt eget liv*. Ettersom man ikke lenger kan lene seg mot «normalbiografiene», blir det opp til hver enkelt å skape eget liv og egen identitet.

Ifølge Beck og Beck-Gernsheim (2002, s. 22-23) er de sentrale verdiene innen vår tid individets behov for selvrealisering og oppnåelse, å ta egne valg og avgjørelser, og å forme egen identitet. Behovet for å «leve sitt eget liv» oppstår ifølge Beck og Beck-Gernsheim (2002) når samfunn blir mer differensiert. Samfunnet skaper nye roller og funksjoner som blir entydige og snevre i forhold til hverandre. Individet får flere roller, slik som skattebetalere, søsken, studenter, foreldre, konsumere eller venner. Det er et stadig skifte mellom de ulike rollene eller de uforenlige handlingslogikkene som driver individet til å forme eget liv og egen identitet (Beck og Beck-Gernsheim, 2002, s. 23).

Behovet for å «leve sitt eget liv» må også ses i sammenheng med et samspill med samfunnets institusjoner. Beck og Beck-Gernsheim (2002) kaller dette «institusjonell individualisering». Individet må hele tiden ta valg og styre sitt eget liv, men det må skje i tråd med institusjonelle praksiser og retningslinjer, som eksempelvis utdanningssystemet, arbeidsmarkedet eller velferdsstaten, som de oppfatter at skaper krav for individet til å *forme egne liv* (Beck og Beck-Gernsheim, 2002). Dette henger mye sammen Beck og Beck-Gernsheim (1995; 2002) sin oppfatning av *arbeidsmarkedets kraft* i sammenheng med individualisering, og hvordan individet må forholde seg til ulike *risikoer*. Dette vil jeg komme tilbake til senere i kapittelet.

Oppsummert forteller Beck og Beck-Gernsheim om en moderniseringsprosess som har konsekvenser for individet. Tradisjoner og tidligere former for livsførsel kan ikke lenger veilede individet i hvordan livet skal se ut. Det blir opp til individet selv å forme egen identitet og eget liv, men i en «jungel» av institusjonelle retningslinjer og handlingsrom.

Det som gjør individualiseringsaspektet til Beck og Beck-Gernsheim (2002) interessant for min oppgave, er deres begrep om «behovet for eget liv». Deltakerne i mine fokusgrupper er i overgangen til voksenlivet. Relevante spørsmål i forbindelse med min oppgave er hvorvidt teorien til Beck og Beck-Gernsheim om behovet for eget liv er en tendens deltakere opplever i livsløpet som unge og studenter.

Beck og Beck-Gernsheim (2002) peker på en tosidighet ved individualiseringen. På den ene siden kan en føle mer på frihet og muligheter gjennom flere valg, mens på den andre siden er det gjennom samfunnets institusjoner at slike behov styres. Behovet for eget liv kan ses i sammenheng med om unge mennesker oppfatter det viktig å ta utdanning og komme ut arbeid før man får barn, ettersom utdanning og arbeid kan bidra til at individet oppnår selvrealisering. Dermed kan begrepet være relevant dersom deltakerne har oppfatninger om at barn ikke passer i tiden som ung eller som student.

3.2.3 Det moderne samfunn – det refleksivitet selvet

I likhet med Beck og Beck-Gernsheim, ser Anthony Giddens den samme tendensen til at mennesker i moderne tid blir mer dyttet mot et krav om å skape sitt eget liv. For Giddens (1991) er det viktig å ta for seg hvordan de moderne institusjoner skiller seg fra en tidligere sosial orden (*førmoderne tid*) på en slik måte at den modernitet vi oppfatter i dag, har en spesiell dynamikk (Giddens, 1991).

Som nevnt tidligere i kapitlet, ser Giddens (1991) modernitet som en omfattende endring ettersom ulike mekanismer (*separasjon av tid og rom og utleiring*) har bidratt til en ekstern transformasjon og gjort at samfunnet har en global karakter. I tillegg til hvordan moderne samfunnet kan ses i sammenheng med et større globalt system som påvirker samfunnet og de ulike institusjoner (*med ekspertsystemer og symbolske tegn*) har modernitet ifølge Giddens (1991) også radikalt påvirket våre hverdagslige sosiale liv, og dermed bryter modernitet inn i våre mest personlige aspekter.

Vi må forstå modernitet på et institusjonelt nivå, der denne transformasjonen, preget av moderne institusjoner, som er direkte koblet til det individuelle liv og dermed med *selvet* (Giddens, 1991). Giddens (1991) forståelse av hvordan individer lever og handler i moderne

tid, ses også i sammenheng med et økt fokus på risikoer. Dette er noe jeg kommer tilbake til senere i kapittelet, da denne delen går inn på det refleksive ved modernitet og det refleksive selvet.

Giddens (1991) utdyper at for mennesker i moderne tid, handler det ikke lenger om hva vi *er*, i den forstand at vi lener oss på tidligere former for identifikasjon som klasse, kjønn og sosial status. Vi må nå finne denne identifiseringen gjennom hva vi *gjør med oss selv*. Mennesker i moderne tid har et økende behov for å bli kjent med seg selv og engasjere seg i ulike ting for å oppnå en bedre *selvforståelse* eller en *identitetsforståelse* (Giddens, 1991).

Giddens (1991) beskriver en prosess der *selvet*, det vil si oppfatningen av oss selv, skaper en bane for utvikling fra fortid til forventet fremtid. Med andre ord, forteller dette om hvordan forståelsen av oss selv har en *refleksiv karakter* – mennesket i den moderne tid går mer i seg selv, og vurderer forskjellige øyeblikk og hendelser kontinuerlig (Giddens, 1991).

Denne refleksive karakteren spiller en viktig rolle i individets selvutvikling, ifølge Giddens (1991). Forståelsen av oss selv skjer i sammenheng med en kognitiv bevissthet om de forskjellige fasene i livsløpet. Giddens (1991) peker på at livsløpet fungerer som den dominante forgrunnsfiguren i en forståelse av seg selv. Livsløpet kan forstås som en serie av ulike passasjer et individ må gjennom, men ifølge Giddens (1991) er ikke livsløpets gang lenger styrt av formaliserte ritualer og tradisjoner, slik det har vært i tidligere samfunn. På mange måter skriver individet sin egen «selvbiografi» underveis, der man aktivt må ta valg, skrive om historien, gå tilbake til fortiden, ta innover seg nåtiden og reflektere over hvordan man ønsker at fremtiden skal se ut (Giddens, 1991).

I tillegg til denne refleksive karakteren ved individer i det moderne samfunn, ser Giddens (1991) på hvordan «livsstiler» i det moderne samfunn virker inn. Her pekes det på hvordan man som individ hele tiden blir møtt med ulike måter å leve livet på og ulike valgmuligheter. En konsekvens, ifølge Giddens (1991) er *livsstilens forrang*. Han mener at vi som individer ikke bare *velger* å identifisere oss med en livsstil – vi blir tvunget til det. Livsstil er mer eller mindre en integrert praksis som individet omfavner (Giddens, 1991).

Livsstiler kan ikke ses i sammenheng med tradisjonell kultur, fordi livsstil innebærer valgmuligheter og er adoptert heller enn overlevert. Livsstiler kan uttrykkes gjennom hvordan du kler deg, hvordan man spiser eller handlingsmåter. Giddens (1991) påpeker at alle dagligdagse beslutninger, som for eksempel hvilket antrekk man skal velge, hvordan man skal oppføre seg på jobb, og hvem man skal tilbringe kvelden sammen med, bidrar til å forme

livsstilen. Slike tilsynelatende enkle beslutninger handler altså ikke bare om *hvordan* man skal opptre, men også om *hvem* man skal være. Giddens (1991) hevder at jo lenger man beveger seg bort fra en *post-tradisjonell* innstilling, jo mer bli livsstil selve kjernen av selvidentiteten.

Giddens forståelse av konstruksjonen av oss selv i det moderne samfunn, og hans forståelse av livsløpets og livsstilenes rolle i dette, mener jeg er en fruktbar forståelse å benytte seg av videre i denne masteroppgaven. Unge mennesker kan ha visse forventninger til hvordan livet bør se ut i forskjellige epoker av livsløpet, også den de selv er i. Hvis unge mennesker i dag er opptatt av å dyrke egen identitet og finne ut av fremtiden i overgangen til voksenlivet, kan et relevant spørsmål være om unge mennesker har flere refleksive overveielser om tiden man lever i eller i oppfatninger om barn.

3.3 Modernitet, selvrealisering og risikosamfunnet

Beck og Giddens påpeker at behovet for å leve sitt eget liv må ses i sammenheng med mulighet og risikoer (Hall, 2002). Gjennom deres forståelse av modernitet, kan individer ikke lenger lene seg på livsløp som er satt, og dermed vil man i moderne tid oppleve å møte flere dilemmaer og utfordringer ved valgene man selv må ta.

Risikosamfunnet er den ene pilaren til Ulrich Beck i forståelsen av den «andre modernitet». For Giddens er risikoer og trusler også et viktig aspekt av hvordan han forstår moderniteten, eller det han kaller «høymodernitet». I dette delkapittelet vil jeg utdype hvordan Beck og Giddens beskriver modernitet i lys av risikoer, og hvordan oppfatninger av risikoer påvirker individene. Ettersom de to deler flere oppfatninger, finner jeg det hensiktsmessig å ikke behandle dem hver for seg, slik jeg hittil har gjort, men heller behandle dem sammen.

3.3.1 Individualisering og risikosamfunnet

Giddens (1990; 1991) påpeker at en av de største konsekvensene av modernisering er en stor *intensivering* av oppfattede eller sosialt medierte risikoer. Både Giddens (1999;1992) og Beck (1992; 1999) har beskrevet det moderne samfunnet som et *risikosamfunn*, noe som Beck er kjent for innenfor sitt teoretiske landskap.

Med et *risikosamfunn* siktes det til hvordan risikoer har blitt til en form for strategisk organisert prinsipp, der det påvirker individer, institusjonell tenkning og handling i det moderne samfunn (Hall, 2002). Selv om farer og trusler alltid har vært en del av den menneskelige verden, oppfatter Giddens og Beck at *risikoer* får et enda større fokus i moderne tid. Vi vurderer hele tiden potensielle farer og trusler, på høyere og lavere nivåer - kan jeg spise denne brødsdiven, selv om den ikke er glutenfri? Hva vil skje hvis Donald Trump blir

gjenvolgt? Og dersom jeg ikke går til forelesning nå, vil jeg da gå glipp av noe viktig til eksamen? Slike spørsmål stiller vi oss hele tiden. Vi får også stadig mer kunnskap om mulige risikoer, blant annet gjennom stadig mer forskning og hyppige medieoppslag, og det er en pågående prøvelse å kontrollere og håndtere risikoer (Hall, 2002). Giddens og Beck argumenterer for at individer i moderne tid ser risikoer rundt seg hele tiden, i en mye større grad enn tidligere, og disse truslene går både på individ- og samfunnsnivå. Det kan være alt fra nedgang i fruktbarhetsnivået, atomkrig og klimaendringer til giftstoffer i mat og drikke, arbeidssituasjon og sykdom.

I førmoderne tid var faktorer som tradisjoner og religion viktig for hvordan man kunne forklare og håndtere trusler, tragedier og usikkerhet (Hall, 2002). Dermed ble de fleste farer og trusler akseptert som faktorer mennesket ikke hadde noe kontroll over. Usikkerhet og farer ble oppfattet som enten skjebne, lykke eller Guds vilje. Risikoer og trusler i moderne tid går bort fra det som tidligere ble sett på som gitt (av naturen eller gud), til å være et økende produkt av menneskelig aktivitet, der mennesket utøver en kontroll over, og har ansvar for, risikoene (Hall, 2002). Hvordan vi mennesker reagerer på risikoer henger sammen med det moderne globale samfunns utvikling av kunnskap og spredning av massemediert informasjon, hvor risikoer blir bakteppet for hvordan mennesker handler i sine daglige liv (Hall, 2002).

Giddens (1991) peker på hvordan man i moderne samfunn lener mot en *strategisk livsplanlegging*, ettersom verden byr på både muligheter og ulike livsstiler, men også flere risikoer. Giddens (1991) definerer livsplanlegging som et middel mennesker bruker for å peke ut en bedre kurs for fremtidig handling, og som noe som kommer frem gjennom menneskets mobilisering av vår «selvbiografi». Det vil si at for mennesker i moderne samfunn vil det å planlegge livet være en vesentlig del av den refleksive organiseringen av menneskets selvforståelse, og et godt middel for å unngå trusler og risikoer, samt håndtere alle ulike valgmuligheter (Giddens, 1991).

Når unge mennesker skal forholde seg til tanken om å ha et barn, står de ovenfor en ny livsløpsendring som handler om en overgang til voksenlivet. Perioden de står i som studenter byr på mange valgmuligheter. Studentene kan velge å fokusere på studiene, på å etablere seg på arbeidsmarkedet ved siden av studiene, komme seg inn på boligmarkedet, finne seg en partner, også videre. Det er hensiktsmessig å benytte seg av begrepet «livsplanlegging» om den perioden unge mennesker er i, ettersom det er en periode i livet med et hav av muligheter, og det kan for mange oppleves som naturlig å skulle planlegge veien videre inn i voksenlivet.

Forståelsen av risikoer og hvordan dette kan ses i sammenheng om tanker rundt det å få barn, kan tolkes i tråd med tidligere studier som har undersøkt hvordan fruktbarhet påvirkes negativt av *usikkerhet* (Comolli, 2019; Sobotka, 2011, Dommermuth, Lappegård, 2017). Et eksempel er økonomisk usikkerhet – arbeidsledighet og arbeids-usikkerhet har vist seg å være trekk som påvirker fruktbarhet. I studiene har det vist seg at unge mennesker som opplever arbeidsmarkedet som usikkert, har en tendens til å utsette å få barn (Comolli, 2019, Sobotka, 2011).

Begrepet *risikoer*, slik Beck og Giddens benytter seg av det, kan være et nyttig begrep å bruke når jeg skal undersøke om unge mennesker opplever ulike momenter som er knyttet til å få barn som usikkert. Selv om moderne individualisme kan innebære en frihet til å velge vekk fra tradisjonelle retningslinjer, innebærer den også at man må håndtere usikkerhet i prosessen med å styre sitt eget liv (Beck, Beck-Gernsheim, 2002). Det kan dermed være fruktbart å se om behovet for *livsplanlegging* dukker opp i samtalene i diskusjonsgruppene.

3.4 Individualiseringsteorien og familieliv

De tidligere delene av teorikapittelet har sett på hvordan teori og begreper om modernisering og individualisering kan hjelpe oss å forstå hvordan individet blir påvirket i moderne samfunn. I denne delen av kapittelet vil jeg fokusere på hvordan man kan forstå individualisering i sammenheng med *familielivet*. I de påfølgende underpunktene skal jeg først se på hvordan Ulrich Beck og Elizabeth Beck-Gernsheim (1995) problematiserer familie og familieliv i det moderne samfunn, samt hvordan individualisering kan skape en «kollisjon» mellom familielivet og behovet for eget liv. Videre ser jeg på Anthony Giddens (1991) begrep «The pure relationship», som kan bidra til en forståelse av relasjoner i moderne tid. Avslutningsvis ser jeg på Beck og Beck-Gernsheims (1995) forståelse av foreldreskapet som livsplanlegging.

Jeg oppfatter at disse ulike teoretiske aspektene bidrar til relevante tolkninger som kan belyse holdninger unge mennesker *kan ha* med hensyn til foreldreskapet.

3.4.1 Hva er familie i dag?

Som nevnt i kapittel 1. har man observert en rekke demografiske endringer innenfor familiemønsteret over flere tiår, med lavere fruktbarhet, økende barnløshet og endringer i samlivsmønsteret (van de Kaa, 1987, Lesthaeghe, 2010, 2014; Goldscheider mfl., 2015). Slike endringer har blitt omtalt som *den andre demografiske overgangen*, og innenfor denne har individualisering blitt pekt på som et trekk som kan forklare slike endringer.

Ulrich Beck og Elizabeth Beck-Gernsheim (1995) argumenter for at modernitet har bidratt til å skape en form for kollisjon mellom kjærlighet, familie og den personlige friheten. Dette vitner om en svekkelse av tidligere tradisjonelle former for livsførsel, og dermed blir omfanget av hva man kan gjøre med livet sitt mye større. Dermed hevder Beck og Beck-Gernsheim (1991) at det i moderne tider vil bli vanskeligere å si hva familie, ekteskap, foreldreskap eller seksualitet *betyr*, hva det burde være, eller hva det kan være. Det store spørsmålet for Beck og Beck-Gernsheim (1995) er: Ser vi nå begynnelsen på kjernefamiliens død?

I lys av Beck og Beck-Gernsheims syn på familie og modernitet, er det i denne masteroppgaven relevant å se på hvordan unge mennesker oppfatter familie og foreldreskapet i dagens Norge. Gjennom mine fokusgruppesamtaler kan jeg undersøke deltakernes oppfatninger av familie og familievariasjoner, og hvordan dette eventuelt former deres oppfatninger om betydningen av foreldreskapet.

3.4.2 Kravet om frihet og kravet fra samfunnet

Med tanke på familielivet, har individualisering gjort menn og kvinner frigjort fra de tradisjonelle kjønnsrollene som blir tilskrevet det industrielle samfunnet, der kjernefamilien og dens opprettholdelse var utgangspunktet for de ulike kjønnsrollene (Beck og Beck-Gernsheim, 1995).

I moderne tider er det forventet å ha en mer likestilt holdning til arbeidsfordelingen, både i det lønnede og ulønnede arbeidet (Dommermuth, mfl., 2017). Tidlige studier viser som nevnt at både menn og kvinner er opptatt av å sikre en posisjon i arbeidsmarkedet før de får barn (Ellingsæter, Pedersen, 2013; Neyer mfl., 2013, Dommermuth, Lappegård, 2017). Slik sett peker det i en retning av at individualisering har frigjort oss fra tradisjonelle roller, mot det mer likestilte og likefordelte.

På en annen side argumenter Beck og Beck-Gernsheim (1995) for at behovet individet har for *eget liv* kan gå utover et familieliv. Med dette menes at individets biografier er avhengige av og sentreres rundt arbeidsmarkedet og hvilke krav til kompetanse (utdanning) som stilles for å kunne delta i arbeidsmarkedet. Beck og Beck-Gernsheim (1995) forstår individualisering som *arbeidsmarkedsfrihet* – som innebærer at mennesker er frie, men at man også kjenner på et press om å tilpasse seg kravene fra arbeidsmarkedet. Dette presset forstås som noe man internaliserer og inkorporerer inn i hverdagslivet og som påvirker hvordan man planlegger

fremtiden. Dette kan føre til en kollisjon mellom et familieliv og deltagelse i arbeidslivet (Beck og Beck-Gernsheim, 1995).

Beck og Beck-Gernsheim (1995) peker på en tosidighet ved individualisering. Sett fra en side kan individualisering bety frihet til å velge, men fra en annen side et press til å samsvare med internaliserte krav, pålagt fra arbeidsmarkedet. Du er på en side ansvarlig for deg selv, mens du på en annen side er avhengig av forhold som du ikke har kontroll over (Beck og Beck-Gernsheim, 1995). På denne måten betyr ikke nødvendigvis det tradisjonelle ekteskap eller familielivet restriksjoner, men det moderne liv betyr heller ikke frihet. Med andre ord, betyr modernitet både restriksjoner og frihet, som har erstattet en tidligere form som ser mer moderne og attraktiv ut.

Problematismen av individualisering og familieliv i lys av Beck og Beck-Gernsheim (1995) kan være relevant for oppfatninger rundt arbeidsliv og familieliv. Teorien kan være nyttig om unge mennesker har holdninger rundt en problematikk som blir beskrevet. Som nevnt i kapittel 2. viser studier at det å være i økonomisk aktivitet er en viktig forutsetning for å ha barn, og at enkelte er opptatt av at man har vært i arbeidsmarkedet i en lengre periode før man får barn (Andersson, 2000, Adserá, 2005; Dommermuth, mfl. 2017; Neyer mfl, 2013).

Beck og Beck-Gernsheim (1995) oppfatning om arbeidsmarkedet i moderne tid kan være med å forklare om unge mennesker oppfatter det som vanskelig å kombinere en familie og et studentliv, ettersom kravet fra arbeidsmarkedet preges av at studenter bør planlegge mot det å få arbeid og dermed la andre personlige forhold ligge.

3.4.3 Den rene relasjonen

Slik Giddens (1991; 1992) ser det, har individualiseringen bidratt til å *endre* relasjonene til noe som kan fungere som demokratiserende for parforholdet og andre nære relasjoner (Chambers, 2012). Han introduserer begrepet «The pure relationship», oversatt til *den rene relasjonen* i denne oppgaven. Familie som institusjon er med tiden endret. I førmoderne tid ville relasjoner innen familie som eksempelvis ekteskapet, vært inngått av praktiske formål: som en økonomisk kontrakt, eller for å opprettholde kjernefamiliens arbeidsfordeling (Giddens, 1991; 1992). Ettersom disse tradisjonelle rammene for relasjoner svekkes, mener Giddens (1991; 1992) at det har blitt erstattet av «romantisk kjærlighet» som det grunnleggende motivet for enten ekteskap eller forhold generelt.

Den rene relasjonen innebærer kun det *relasjonen i seg selv* kan bringe til de som er involvert i relasjonen (Giddens, 1991). Her vil spørsmål som; «blir jeg behandlet med respekt» og

«forstår vi hverandre» være grunnleggende for at den rene relasjonen skal bli sterk. Giddens (1991) påpeker at frivillig forpliktelse har en svært sentral rolle i den rene relasjonen - man opprettholder relasjonen for sin egen skyld, og forplikter seg til en annen fordi relasjonen gir en noe, og ikke for forpliktelsen i seg selv.

Videre vektlegger Giddens (1991;1992) at den rene relasjonen er avhengig av *tillit* mellom partnere. Tillit er ikke noe som må tas for gitt, det må jobbes med, og man må vinne den andres tillit gjennom pålitelighet. For å bygge tillit i den rene relasjonen, må en derfor kjenne hverandres personlighet og kunne stole på hverandre (Giddens, 1991;1992).

Ideen om den rene relasjonen kan være aktuell i sammenheng med unge menneskers holdninger til barn. Som tidligere studier peker på, er unge mennesker opptatt av å ha et stabilt forhold før de får barn (Ravn, 2005; Benzies mfl., 2006; Söderberg mfl., 2011; Thompson, Lee, 2011; Söderberg mfl., 2012; Ellingsæter, Pedersen, 2013; Eriksson mfl., 2013; Frisé mfl., 2014; Malling mfl., 2020), noe jeg i min studie skal undersøke om er en gjeldende oppfatning i fokusgruppene. Begrepet *den rene relasjonen* kan være belysende i sammenheng med studenters oppfatninger om betydningen av et stabilt forhold eller partnerskap i forbindelse med et foreldreskap.

3.4.4 Foreldreskapet som livsplanlegging

Ser man alt som er blitt nevnt tidligere i dette kapittelet under ett; behovet for eget liv, selvidentitet, økt fokus på risikoer og endringer i familien, forteller dette om en moderne tid med både nye muligheter, men også begrensninger for individet. Det teoretiske rammeverket jeg har valgt å benytte meg av, ser moderniteten som noe som innebærer at vi finner oss selv og skaper vårt eget liv gjennom ulike handlingsarenaer som utdanning, arbeidsmarkedet og familie. Vi må i tillegg ta for oss ulike muligheter eller risikoer slik at vi ikke skal mislykkes.

I likhet med Giddens (1991) ser Beck og Beck-Gernsheim en økende tendens mot at individer må planlegge og hele tiden ta rasjonelle valg, noe de oppfatter at påvirker familielivet i moderne samfunn. Tidligere var ekteskap og foreldreskap direkte knyttet sammen, i før-industrielle samfunn var barn en økonomisk ressurs og en forsikring når foreldre nådde alderdommen. På slutten av 1900-tallet, når familien som økonomisk enhet ble avløst, ble også den finansielle fordelene med å ha barn borte (Becker, 1960; Beck og Beck-Gernsheim, 1995, Sogner, 2015).

Beck og Beck-Gernsheim (1995) hevder at barn gikk fra å være en «gave» til å bli en «byrde». Barn kunne ikke lenger kunne bidra til det økonomiske, men ble tvert imot en del av

den økonomiske kostnaden til en familie (Becker, Lewis, 1973; Beck og Beck-Gernsheim, 1995). Å få barn i dag er ikke økonomisk gevinst, men bundet opp til andre emosjonelle behov, der barn gir lykke og mening med livet (Beck og Beck-Gernsheim, 1995).

Beck og Beck-Gernsheim (1995) hevder man veier argumenter for og imot og vurderer forskjellige former for usikkerhet som en viktig del av planleggingen før man får barn. Med modernitetens trykk på ryggen må vi konstruere våre egne liv, planlegge både kortsiktig og langsiktig, og vurdere strategier for alt (Beck og Beck-Gernsheim, 1995). Det som før var sett på som det mest naturlige i verden, har for noen blitt noe av det mer komplisert å forholde seg til, og noe som krever nøye overveielse og planlegging (Beck og Beck-Gernsheim, 1995, s.112).

Beck og Beck-Gernsheim (1995) forståelse av foreldreskapet som *livsplanlegging* vil være fruktbart å benytte seg av i min studie, da det kan tas inn i diskusjonen når det gjelder hvorvidt unge mennesker opplever at ulike momenter ved foreldreskapet må planlegges. Tidligere studier av unge menn og kvinners holdninger om barn viser en tendens at man oppfatter at de finnes ulike forhold som må på plass før man får barn (Ravn, 2005; Söderberg mfl., 2011; Thompson, Lee, 2011; Söderberg mfl., 2012; Ellingsæter, Pedersen, 2013; Eriksson mfl., 2013; Frisén mfl., 2014; Mallings mfl., 2020). Det vil være relevant å utforske om deltakerne i denne studien har disse holdningene.

3.5 Kritikk av individualiseringsteorien

Selv om jeg oppfatter individualiseringsteori som et nyttig rammeverk for å tolke unge mennesker holdninger og oppfatninger rundt det å få barn i dag, er det likevel viktig å ta for seg den kritikken teorien har møtt. I denne avsluttende delen av kapittelet vil jeg ta for meg tre aspekter ved teorien som har blitt kritisert, og diskutere hva dette har å si for bruken av teorien i min masteroppgave. Hovedpunktene i kritikken kan oppsummeres slik: manglende empirisk forankring/grunnlag, fravær av sosiale relasjoner eller det sosiale, og fravær av sosiale normer. Avslutningsvis kommenterer jeg teoriens gyldighetsområde med hensyn til min oppgave.

3.5.1 Manglende empirisk forankring

Et sentralt punkt i kritikken som er rettet mot moderniseringsperspektivet og individualiseringsteori, er at teorien ikke har tilstrekkelig empirisk grunnlag. Enkelte påpeker at litteraturen til Ulrich Beck og Anthony Giddens mangler original empirisk forskning og systematiske analyser som kan underbygge deres teorier (Aakvaag, 2008; Dawson, 2012).

Beck og Giddens underbygger sine teoretiske perspektiver med allerede foreliggende empirisk forskning. En risiko ved dette er at data kan bli selektivt utvalgt til å passe inn i teorien (Aakvaag, 2008). Et eksempel er hvordan begge teoretikerne peker på at sosiale former, slik som kjønn, klasse eller etnisitet, er mindre styrende i moderne tid. Her vil flere stille seg kritiske, ettersom flere studier viser til at klasse, kjønn og etnisitet har en stor betydning for moderne menneskets subjektivitet, identitet og objektive livssjanser (Aakvaag, 2008), et forhold som Beck eller Giddens forholder seg lite til. På denne måten oppfattes teorien om modernitet og individualisering som mer *spekulativ*.

I tillegg peker enkelte på at teorien om individualisering bare kan gjenspeile seg livsbetingelser for øvre middelklasse, som vil ha de kulturelle og økonomiske midlene for å kunne *velge*. Andre peker på at det kun gjenspeiler en tid for studenter eller unge voksne, før familieetablering eller arbeidslivet (Aakvaag, 2008) eller som Aakvaag (2008) uttaler, at individualiseringsteori dermed gjelder et begrenset gyldighetsområdet. Dermed har teorien også en svakhet med tanke på kvantitative analyser (Dawson, 2012).

Denne form for kritikk er viktig å ta med seg, men samtidig opplever jeg det ikke problematisk med tanke på min metodiske tilnærming. Jeg er ikke ute etter å teste hypoteser, men etter å bruke teorien som et nyttig rammeverk for å undersøke holdninger og oppfatninger blant unge mennesker. For selv om teorien ikke nødvendigvis vil være fruktbar å bruke i en kvantitativ analyse, bidrar den til å belyse hva individualisering innebærer; et subjektivt fenomen som er drevet av oppfatninger og individuell bevissthet (Dawson, 2012). På denne måten opplever jeg at teorien kan bidra til å perspektivere unge voksnes oppfatninger av de holdninger i samfunnet rundt studenter og foreldreskap.

3.5.2 Er individet alene i moderne tid?

Den andre formen for kritikk rettet mot individualiseringsteorien omhandler teoriens manglende omtale av *relasjoner*. Teorien ser ut til å plassere refleksivitet og identifisering helt innenfor individet (Dawson, 2012). Beck og Giddens blir kritisert for hvordan de beskriver individet og hvordan individet selv har ansvar for å skape sitt eget liv, der de hele tiden møter nye situasjoner og hendelser og må ta selvstendige valg.

Dette blir kritisert for å være naivt –Beck og Giddens fremstiller individet som enslig og alene, til tross for Giddens (1991) tanker om den rene relasjonen (Dawson, 2012). I måten Beck og Giddens ser på individet i det moderne samfunn, har de utelatt hvordan individene er

koblet sammen gjennom sosiale nettverk som eksempelvis arbeidsplassen, familien, lokalsamfunnet, vennegjengen og den sosiale klassen (Dawson, 2012).

Tross denne kritikken, oppfatter ikke Beck og Giddens at aktøren er “alene” eller uten en sosial struktur. For Beck og Giddens eksistere det en bestemt form for sosial struktur, altså den nye modernitetens skiftende sosiale terreng og at det er den som tvinger individet til å bli et velgende menneske (Beck og Beck-Gernsheim, 2002; Aakvaag, 2008).

Individualiseringsprosessen krever at man tar beslutninger, men ifølge Beck og Giddens er ikke individualiseringsprosessen i seg selv et resultat av beslutninger, men en uintendert konsekvens av en lang rekke endringer innenfor politikk, familie og arbeidsliv. Beck og Giddens har heller aldri hevdet at aktører har en absolutt frihet, men heller at modernitet tvinger oss til å velge, og alltid innenfor sosiale rammer vi ikke har valgt selv (Aakvaag, 2008).

Til tross for at Beck og Giddens har en oppfatning om en sosial struktur som individet må forholde seg til, oppfatter jeg det likevel som viktig å inkludere et annet element av den sosiale strukturen, i tråd med modernisering- og individualiseringsteori, med fokus på normer. Dette vil jeg komme tilbake til etter kritikken om fravær av normer.

3.5.3 Fravær av sosiale normer

Den tredje formen for kritikk omhandler fraværet av fokuset på *sosiale normer* innenfor individualiseringsteori. I demografisk og sosiologisk forskning har man pekt på hvordan normer har hatt en påvirkning på demografisk atferd, mens Giddens og Beck antyder at dette har mindre betydning i det moderne samfunn (Liefbroer, Billari, 2010a).

Når det gjelder teorien om «den andre demografiske overgangen», oppfatter man at normen fikk mindre betydning ettersom institusjonell autoritet ble større, samt at demografiske valg påvirkes av individuelle verdiorienteringer (Liefbroer, Billari, 2010a). Men hensyn til sosiologien har individualisering blitt sett på som en drivende kraft som påvirker nedgangen av sosiale normer, og hvordan normer former sosiale valg i postindustrielle samfunn (Beck og Beck-Gernsheim, 2002). Beck og Beck-Gernsheim (2002) ser modernisering som en prosess med sekularisering og individualisering som har frigjort individet fra de normative begrensningene som har vært pålagt dem av institusjoner som kirken og familien (Beck og Beck-Gernsheim, 2002).

Denne avvisningen av normer som en viktig påvirkningskraft i det moderne samfunn er det sentrale kritikkpunktet mot Becks og Giddens individualiseringsteori og refleksjoner rundt

«den andre demografiske overgangen». Det pekes på at i et livsløpsperspektiv eksisterer det normer for passende tidspunkt av livshendelser i ethvert samfunn (Liefbroer, Billari, 2010a). På tross av at normers natur muligens har endret seg, peker annen litteratur på at normer fortsatt er sentralt i forståelsen av demografiske valg, også i moderne tider (Liefbroer, Billari, 2010a).

Jeg opplever kritikk om fravær av normer å være relevant for min studie. Spesielt med tanke på kapittel 2, der jeg ser av tidligere studier at unge mennesker er opptatt av at det finnes en bestemt rekkefølge i livsløpet - det finnes altså, ifølge disse studiene, forventinger for når de ulike hendelsen i livsløpet skal komme, og foreldreskap er en av disse hendelsen (Ravn, 2005; Söderberg mfl., 2011; Thompson, Lee, 2011; Söderberg mfl., 2012; Ellingsæter, Pedersen, 2013; Eriksson mfl., 2013; Frisén mfl., 2014; Malling mfl., 2020). Det er relevant å undersøke om unge mennesker har ulike oppfatninger om tiden som ung eller om foreldreskapet som kan være påvirket av normer. Det vil derfor være hensiktsmessig å inkludere et normperspektiv. Jeg vil videre definere hvordan jeg forstår sosiale normer og hvordan de kan være med å belyse min studie.

3.5.4 Aldersnormer og sekvensnormer

En sosial norm er en regel eller en forventning som deles av en gruppe mennesker om hva som er akseptert atferd (Liefbroer, Billari, 2010a). Dette innebærer en normativ forståelse innenfor en gitt gruppe – normene trenger ikke å deles av hele samfunnet. Normer kan deles av mennesker innenfor en spesifikk kontekst, som sosiale nettverk eller sosiale kategorier (Liefbroer, Billari, 2010a). Menneskers adferd kan bli påvirket av normer som eksisterer i sosiale nettverk eller sosiale kategorier, som man enten tilhører eller ønsker å tilhøre (Liefbroer, Billari, 2010a). Jeg vil her ta for meg to ulike former for sosiale normer som jeg opplever er relevante for denne oppgaven – aldersnormer og sekvensnormer.

«Aldersnormer» er forventninger om hva som er passende alder for noe, eller et avgrenset aldersområde for en gitt adferd (Liefbroer, Billari, 2010a). Aldersnormer kan enten være en spesifisert alder som oppfattes som *passende* for en handling eller livshendelse, for eksempel når det passer å få barn, men aldersnormen kan også innebære en rekke aldre som en gitt oppførsel kan forekomme innenfor. Ofte benytter man seg av en øvre og nedre aldersgrense for en spesiell adferd. Man kan si det definerer en kulturell aldersfrist eller målfrist for spesifikk atferd (Liefbroer, Billari, 2010a). Jeg finner ideen om aldersnormer fruktbar å benytte i min studie. Selv om aldersnormer ofte *måles* gjennom kvantitative analyser, kan

deltakerne i fokusgruppene diskuteres hvilke aldersnormer som eksisterer i deres segment for når en bør få barn.

«Sekvensnormer» beskriver rekkefølgen to eller flere hendelser inntreffer i løpet av et liv (Liefbroer, Billari, 2010a). Dette kan være normer som sier noe om hva som er riktig rekkefølge for eksempel ekteskap og foreldreskap. Sekvensnormer kan også gjelde rekkefølgen på hendelser i forskjellige livsperioder (Liefbroer, Billari, 2010a). Dette er en sosial norm som oppleves relevant med hensyn til min oppgave. Deltakerne i min studie er studenter, og det er relevant å undersøke om det finnes ulike normer blant studenter om hva som passer å gjøre til ulike tider. Tidligere studier om unge menneskers holdninger til barn og foreldreskapet peker ofte i retning av at man ønsker å gjøre ferdig utdanning, få seg en jobb, finne en partner også videre, før man får barn (Ravn, 2005; Söderberg mfl., 2011; Thompson, Lee, 2011; Söderberg mfl., 2012; Ellingsæter, Pedersen, 2013; Eriksson mfl, 2013; Frisén mfl., 2014; Malling mfl., 2020). Dette kan jeg undersøke om er oppfatninger som kommer til uttrykk i fokusgruppesamtalene blant studentene.

Jeg opplever at det vil nyttig å inkludere sosiale normer som; aldersnormer og sekvensnormer, som en del av denne oppgavens teoretiske begreper, for å utforske unge menneskers holdninger og oppfatninger rundt det å få barn. Etersom det kan oppstå ulike sosiale normer gjennom fokusgruppesamtalene, er relevante spørsmål om holdninger om barn påvirkes av ulike forventinger eller normer.

3.6 Individualiseringsteorien - et begrenset gyldighetsområde?

I min masteroppgave har jeg valgt å benytte meg av moderniseringsteori og tesen om individualisering. Ut fra den samlede kritikk individualiseringsteori har møtt, er det fortsatt uvisst om en kan si om samtidsdiagnosen Beck og Giddens ser, kan være gyldig til å forklare *alle* aktørers livsløp i moderne tid. Sosiologiske studier peker likevel i en retning av at de sosiale praksisene (klasse, kjønn og sosial status) fortsatt har noe å bidra med i forståelsen av individers liv i moderne samfunn (Aakvaag, 2008).

Som nevnt bidrar den manglende empiriske støtten til at flere er tvilende om individualiseringstesens hold (Dawson, 2012). Samtidig peker enkelte at teorien om individualisering kan forstås å ha et begrenset gyldighetsområdet og kan bare gjenspeile seg livsbetingelser for øvre middelklasse, som vil ha de kulturelle og økonomiske midlene for å kunne *velge*. Eller gjenspeiler en tid for studenter eller unge voksne, før familieetablering eller

arbeidslivet og at individualiseringsteori dermed gjelder et begrenset gyldighetsområdet (Aakvaag, 2008). En refleksjon jeg velger å legge meg bak.

Jeg opplever imidlertid at det teorien kan bidra med i mine refleksjoner rundt potensielle funn overskygger dens svakheter - ettersom jeg ikke er ute etter å konkludere noe allmenngyldig, men heller se på hvilke holdninger og tendenser som kommer fram gjennom diskusjon i mindre grupper. Det opplever jeg at det teoretiske rammeverket kan bidra til å diskutere videre.

4. Metode

I dette kapitlet redegjør jeg for metodisk tilnærming til min masteroppgave.

Først begrunner jeg valget av kvalitativ metode og fokusgrupper, videre gjennomgår jeg planleggingsprosessen av masteroppgaven som har bestått av forberedelser, rekrutteringer og utvalg, intervjuguide og pilotintervjuer. Deretter redegjør jeg for hvilke erfaringer jeg har gjort meg i fokusgruppesamtalene, samt hvordan jeg har gått fram i analyseringen av data. Avslutningsvis tar jeg for meg hvilke etiske hensyn jeg har tatt i arbeidet med masteroppgaven, samt oppgavens validitet og reliabilitet.

4.1 Valg av tilnærming

Bakgrunn for valg av tema og spørsmål i masteroppgaven er inspirert av lesning av tidligere forskning om fruktbarhetsendringer. Valget av metodisk tilnærming av oppgaven henger sammen med ideen om at metode bør være begrunnet mot formålet og hensikten med studiet - det man ønsker å finne ut av (Ritchie mfl., 2014).

Jeg har ønsket å bidra til fruktbarhetslitteraturen ved å stille spørsmålene:

Hvilke generelle oppfatninger har studenter i alderen 20 – 30 om det å få barn?

Hvilke forhold oppfatter studenter i alderen 20 – 30 år har betydning når en skal få barn?

Er det kjønnsforskjeller i disse oppfatningene?

Dette er spørsmål som er mer fortolkende og forklarende enn hva som er hensiktsmessig i en kvantitativ studie, og metoden som anvendes i denne masteroppgaven er derfor kvalitativ. Denzin og Lincoln (2011) beskriver den kvalitative forskningen som et sett med fortolkende materielle praksiser som kan bidra til å gjøre den sosiale verden synlig gjennom ulike representasjoner, enten gjennom tekst, bilder, feltnotater eller samtaler.

Når man benytter seg av empiri gjennom samtaler eller intervjuer, ønsker man å forstå verden ut ifra menneskets perspektiv og avdekke deres opplevelse av verden. Kvale og Brinkmann (2015) argumenter for at i likhet med vitenskapelige årsaksforklaringer, er det menneskelige perspektivet viktig å avdekke innen samfunnsforskning. Med et fenomenologiske utgangspunkt er det aktørens livsverden som er interessant å studere. Gjennom fenomenologien kan man forstå hvordan deltakerne ser på verden og den virkeligheten de oppfatter (Kvale, Brinkmann, 2015).

Ved å benytte meg av den kvalitative metoden får jeg muligheten til å komme i direkte kontakt med mennesker som jeg ønsker å innhente informasjon fra. Mitt fokus ligger på hva unge mennesker tenker rundt det å få barn, og helt spesifikt hva studerende menn og kvinner har av ulike oppfatninger og holdninger til barn og foreldreskap.

Som nevnt tidligere i introduksjonskapittelet om norsk fruktbarhet, skjer det stadig endringer innenfor dette feltet. Dette betyr også at feltet må være gjenstand for stadige undersøkelser for å fange opp nye endringer og perspektiver. Kvalitative undersøkelser kan plukke opp slike tendenser og være utgangspunkt for større kvantitative studier, noe jeg håper å kunne bidra med gjennom denne masteroppgaven.

Jeg har valgt å ta tema om barn og foreldreskap inn i en gruppesammenheng. Det vil si at jeg ønsker at tema skal diskuteres gjennom samtaler med flere mennesker. Fordelen ved å la flere mennesker diskutere et gitt tema, er at gjennom samtaler og diskusjon med flere kan det vekkes nye tanker og ideer, enten fra en deltaker eller fra en enhet som formes i en gruppesammenheng. Man kan dermed få et inntrykk av hva gruppen kommer frem til som helhet, om det er konsensus i gruppen, og hva man eventuelt er uenige om. Dermed har jeg valgt å benytte meg av fokusgruppesamtaler i dette masterprosjektet.

4.2 Fokusgrupper

Fokusgrupper er en kvalitativ datainnsamlingsmetode som innebærer at en gruppe mennesker diskuterer et gitt tema under ledelse av en moderator (Wibeck, 2011). Målet er å forstå og forklare meninger, tanker og kultur som påvirker følelser, holdninger og adferden til individer (Rabiee, 2004). I tillegg vil metoden være egnet til å diskutere gitte temaer og få frem og forstå ulikheter. Wibeck (2010) sier at det er to forutsetninger for fokusgrupper: deltakerne som er med må ha et engasjement for temaet, og de må kunne diskutere det. Studenter i alderen 20-30 år vil ha en formening om hvorvidt barn passer eller ikke i den livssituasjonen de selv er i, og har dermed gode forutsetninger for engasjement og diskusjon.

Jeg vurderte også enkeltintervjuer som metode. Det hadde vært en egnet metode dersom jeg hadde ønsket å få mer detaljer fra enkeltindivider og deres personlige tanker og holdninger om barn og foreldreskapet. Da jeg er mer interessert å se etter felles oppfatninger eller meninger om generelle tanker rundt barn og foreldreskapet, og hvilke tanker og meninger som dukker opp i en gruppesammenheng, ble det derfor ikke naturlig å velge enkeltintervjuer, men heller benytte meg av fokusgrupper.

Ved å benytte fokusgrupper kan jeg analysere hvilke felles verdipremisser og utgangspunkter mennesker legger til grunn for sine argumentasjoner, og hvordan deltakeren i en fokusgruppe sammen gir mening til emnet som diskuteres (Wibeck, 2011). Deltakerne vil få mulighet til å utforske et emne eller tema sammen, dele egne erfaringer, stille spørsmål og diskutere med hverandre (Wilkinson, 1998; Wibeck, 2011). Å sammen gi mening til emnet er noe av det jeg opplever som styrken ved å kunne benytte seg av denne metoden. Mennesker tenker og opplever forskjellige ting, og ofte tenker «to hoder» bedre enn ett.

Fokusgrupper består av flere deltakere, noe som gjør at metoden gir en mulighet til å forstå interaksjon mellom mennesker. Wibeck (2011) forteller at interaksjonen i en fokusgruppe kan forstås på tre forskjellige måter. For det første kan man se på interaksjonen som oppstår mellom deltakerne mens samtalene utspiller seg. Her ser man etter hva deltakerne sier til hverandre, hvordan det henger sammen, eller hvordan kroppsspråket er, samt hvilke deltakere som er dominerende eller mer tilbaketrukket under diskusjonen (Wibeck, 2011). For det andre kan interaksjonen ses som et samspill mellom forskjellige tenkemåter, ideer og argumenter i en diskusjon. For det tredje er det en interaksjon mellom det som sies i fokusgruppen og den større sosiokulturelle sammenhengen som fokusgruppen er i (Wibeck, 2011).

Med hensyn til interaksjon, er ikke dette et element jeg skal studere, annet enn at det er viktig i prosessen med analysering, herunder hvordan deltakerne diskuterte sammen, og avdekke om det var god eller dårlig kommunikasjon mellom deltakerne under fokusgruppesamtalene.

4.3 Forberedelser til prosjektet

Et av de første stegene i planleggingen av og forberedelsen til masterprosjektet var å utforme en projektskisse som måtte godkjennes av Universitet i Oslo og utforme og sende søknad om tillatelse av prosjektet til Norsk senter for forskningsdata (NSD). I denne fasen av prosjektet var hovedmålet å undersøke holdninger blant unge mennesker om barn, med søkelys på arbeidstilknytning og økonomisk usikkerhet. De to sistnevnte faktorene var hovedfokus i den tidlige fasen, ettersom mye av litteraturen på fruktbarhetsfeltet hadde gitt meg en indikasjon på at dette var tendenser som har vist seg å påvirke fruktbarhet. Hovedmålet ble justert noe senere i fasen. Jeg sendte inn søknad til NSD tidlig i juni 2019 og fikk godkjenning for å starte prosjektet i august, og begynte planlegging av rekruttering og datainnsamling i september.

4.3.1 Rekruttering

Som metode, baserer ikke fokusgrupper seg på et tilfeldig utvalg som skal være representativt for en hel befolkning. Deltakere i fokusgrupper rekrutteres basert på et strategisk utvalg. Det vil si at deltakerne velges i samsvar med prosjektets mål; de må ha en grunn til å forholde seg til det gitte emnet som skal diskuteres under fokusgruppesamtalene (Rabiee, 2004; Wibeck: 2011).

Utvalget i dette prosjektet er menn og kvinner i alderen 20-30 år som er studenter under høyere utdanning (høyskole- eller universitetsnivå) i Oslo. Utvalget er valgt strategisk med hensyn til prosjektets inspirasjon, som var nyttårstalen fra statsministeren i 2019. I nyttårstalen kom statsministeren med en klar oppfordring til unge mennesker og studenter om å tenke på å få barn tidligere enn det tall og statistikk tilsier at de vil gjøre.

Jeg ønsket å ha med både menn og kvinner for å kunne se om det ville være kjønnsforskjeller i de ulike holdningene og oppfatningene blant studentene. I tillegg opplever jeg det som viktig å inkludere menn i fruktbarhetslitteraturen, ettersom mye litteratur ofte fokusert på kvinner og fruktbarhetsadferd.

Tidligere studier viser at sannsynligheten for å inngå i et foreldreskap er mindre om man er under utdanning (Blossfeld, Huinink, 1991; Blossfeld, 1995; Hank, 2002; Kravdal, 1994; Kravdal, Rindfuss, 2008, Trimarchi, Van Bavel, 2017). I tillegg har man sett at utdanningstype kan påvirke timing for førstefødsler (Lappegård, Rønsen, 2005, Dommermuth, Lappegård, 2017).

Ideelt sett ønsket jeg flere forskjellige studieretninger innenfor utvalget. Samtidig ønsket jeg ikke å sette en avgrensning med hensyn til tilgang til studenter, ettersom jeg ønsket å få tilgang til mest mulig deltakere og få stor variasjon i utdanningstype. I ettertid kan jeg se at det hadde vært nyttig med avgrensninger for å få tak i forskjellige studenter med forskjellig utdanningsbakgrunn. På den andre siden, som jeg vil gå inn på senere i kapittelet, ble utvalget en homogen gruppe, noe som er viktig med hensyn til fokusgrupper og interaksjon.

Forutsetningene for å delta i mitt masterprosjekt ble da at deltakerne var enten mann eller kvinne i alderen 20-30 år og under studier, enten på høyskole eller universitet i Oslo. Det var heller ingen kriterier når det gjaldt sivilstatus, om man var i et heteronormativt forhold, eller om man hadde barn fra før av. Slike bakgrunnsvariabler kan være nyttige i en forståelse av personlige fruktbarhetsintensjoner, men i mitt prosjekt opplevde jeg ikke slike kriterier å være relevante for å kunne belyse forskningsspørsmålene mine.

Rekrutteringsprosessen startet etter godkjenning av prosjektet fra NSD. Jeg utformet en A4 plakat (se vedlegg 1.) med informasjon om masterprosjektet, kopierte og hang disse opp på flere fakulteter/institutter på UiO, BI og OsloMet. I tillegg ble plakaten digitalisert og publisert på flere utdanningsinstitusjoners Facebook-grupper, samt egen og venners private Facebook-sider, slik at informasjonen skulle nå flest mulig studenter i Oslo. I perioder med lite engasjement fra studenter som ville delta, gikk jeg personlig ut på Blindern-området for å høre om det var noen som var interessert å være med.

Responsen på plakatene var stor. De aller fleste som deltok i mitt prosjekt tok selv kontakt med meg. Jeg fikk også deltakere gjennom venners nettverk, men ingen av deltakerne i denne studien er mennesker jeg kjenner fra før av. De aller fleste som tok kontakt var kvinnelige studenter. Jeg måtte bruke mye tid på å få tak i mannlige deltakere, men selv med aktiv rekruttering fikk jeg ikke rekruttert like mange menn som kvinner, og det er grunnen til at jeg kun har én mannlig fokusgruppe.

4.3.2 Utarbeiding av intervjuguiden og pilotintervjuer

I likhet med andre former for intervjuer, er det vanlig at en moderator tar utgangspunkt i spørsmål eller temaer som fokusgruppesamtalene skal ta for seg (Wibeck, 2011). Man kan enten ha en intervjuguide som er strukturert, der moderator styrer hvilke spørsmål som tas opp, samt hvilken rekkefølge temaer kommer i, eller velge en ustrukturert form, der deltakerne selv styrer hvordan diskusjonen utarter seg (Wibeck, 2011).

Min intervjuguide var strukturert (se vedlegg 3.). Jeg valgte denne formen fordi jeg ønsket å styre samtalen slik at den kunne ses i sammenheng med tidligere forskning og de teoretiske perspektivene jeg hadde valgt meg. Første del av intervjuguiden skulle fungere som en oppstartssamtale, med lettere diskusjonsspørsmål. Deretter stilte jeg spørsmål som omhandlet tiden som ung og student, og videre spørsmål som omhandlet tidspunkt for foreldreskap og faktorer som ses i sammenheng med barn. Til slutt stilte jeg spørsmål som omhandlet hvordan deltakerne oppfatter betydningen av arbeidstilknytning og ulike forhold som kan bidra til usikkerhet rundt foreldreskapet.

Før oppstart av fokusgruppesamtalene gjennomførte jeg to pilotintervjuer. Ved å gjennomføre testintervjuer, kunne jeg få tilbakemeldinger på intervjuguideen og på hvordan spørsmålene fungerte i en gruppesammenheng, samt observere interaksjon og få tilbakemeldinger på egen rolle som moderator. Tilbakemeldinger fra disse pilotene var nyttig for gjennomføringen av fokusgruppeintervjuene. Gjennom skoleseminar med medstudenter fikk jeg også

tilbakemeldinger på intervjuguiden, slik at jeg kunne gjøre noen siste justeringer bare et par timer før første fokusgruppe skulle finne sted.

4.4 Deltakerne i fokusgruppene

Datamaterialet er samlet fra tre forskjellige fokusgrupper, to fokusgrupper med kvinner og en fokusgruppe med menn. Antall deltakere og deres kjønn i de ulike fokusgruppene fordelte seg på følgende vis:

- 1) Fokusgruppe 1. Kvinner, fem deltakere
- 2) Fokusgruppe 2. Kvinner, seks deltakere
- 3) Fokusgruppe 3. Menn, seks deltakere

Til sammen utgjør dette 17 studenter som var under høyere utdanning i Oslo.

Jeg vurderte å ha fokusgrupper med en blanding av mannlige og kvinnelige deltakere, men jeg fant det hensiktsmessig å holde dem adskilt for mest mulig homogenitet innad i fokusgruppene, og for å kunne undersøke kjønnsforskjeller bedre.

De fleste fokusgruppedeltakerne studerte ved Universitet i Oslo, mens de øvrige var tilknyttet andre høyskoler i Oslo. I tillegg hadde flere av deltakerne samme type utdanningsbakgrunn. I de to fokusgruppene med kvinner var de aller fleste deltakerne knyttet til det samfunnsvitenskapelige fakultet ved Universitetet i Oslo. I fokusgruppen med menn var det noe variasjon med hensyn til utdanningsbakgrunn, der fag som økonomi og IT var representert.

Sett under ett utgjør deltagerne i fokusgruppene en nokså homogen gruppe, med hovedvekt på fagdisipliner innenfor samfunnsfag, humaniora og teknologi. Det var også flere studenter i starten av tjuårene enn studenter i slutten av tjuårene, og en deltagerne var tretti år. Ideelt sett burde det vært flere deltakere som var i slutten av tjuårene, eller at alle var i starten av tjuårene, men ettersom det var vanskelig å få nok deltakere og alle er unge studenter boende i Oslo, vurderte jeg det slik at gruppene var homogene nok til å utføre studien.

Selv om flere studenter hadde meldt interesse, var det flest studenter fra Blindern og innenfor de nevnte disiplinene som tok kontakt. En av utfordringene var at det var vanskelig å finne tidspunkt som ville passe alle studentene som tok kontakt, både med hensyn til tid for prosjektet og de interessertes egne tidsplaner. Utfordringen medførte to ulemper: 1.) i sin

helhet fikk jeg ikke samlet studenter fra forskjellige type studieretninger, og 2.) jeg fikk heller ikke samlet ønsket antall fokusgrupper. Tanken var å ha minst fire fokusgrupper, to med kvinner og to med menn, men også med mulighet for flere. Dessverre ble det vanskelig å rekruttere nok med hensyn til tiden som var igjen.

Mine tre fokusgrupper er som nevnt homogene grupper, et trekk som vil være nyttig, da oppgaven skal avdekke oppfatninger og holdninger innenfor en gitt gruppe, som i mitt tilfelle er *unge studenter*. Dermed konkluderer jeg med at utvalget er relevant for å gjennomføre min studie.

4.5 Gjennomføring av intervjuer

Fokusgruppesamtalene ble utført på et seminarrom på Blindern. Ved oppstart før samtalene begynte, ble det delt ut samtykkeskjema og infoskriv, og jeg forklarte deltakerne om formålet med studiet (se vedlegg 2.), og hva som var forventet av dem i den avsatte tiden for diskusjonen.

Wibeck (2011) peker på at avhengig av hvordan en fokusgruppes formål presenteres for deltakere, og hvordan deltakere tolker denne informasjonen, artet diskusjonen seg på forskjellige måter. Interaksjonen mellom deltakerne blir rikere og mer avslappet i tilfeller der deltakere er klar over hva som er forventet av dem og vet omtrent hva som skal skje i løpet av samtalen (Wibeck, 2011).

Samtalene varte alltid litt lenger enn først antatt, men deltakerne hadde mye å dele og var engasjerte i samtalen rundt de ulike temaene vi tok for oss. Det var alltid en deltaker i hver fokusgruppe som hadde lettere for å ta ordet enn resten av deltakerne, og det ble i noen tilfeller styrende for hvordan samtalen utartet seg. Basch (1987) påpeker at rollen til en moderator er å skape et godt klima i fokusgruppene, slik at alle deltakerne ønsker å dele sine synspunkter, samt legge til rette for interaksjonen mellom deltakerne, uten å blande seg inn i samtalene. I tråd med det Basch (1987) påpeker, var det utfordrende i starten av det første fokusgruppeintervjuet å håndtere rollen i tråd med anbefalingene. Jeg ville helst unngå å avbryte eller blande meg inn i fokusgruppediskusjonen, selv om noen pratet litt vel lenge eller falt utenfor tema. Utover i samtalen ble det lettere å utfolde rollen som moderator og jeg opplevde å kunne legge bedre til rette for fokusgruppesamtalene, noe som ble nyttig i de to neste samtalene.

Hvis enkelte deltakere hadde vært stille lenger enn andre, henvendte jeg meg til dem med navn og spurte hva de selv tenkte rundt det som ble sagt, og om de hadde andre tanker rundt spørsmålet. Slike henvendelser kan oppleves ubehagelig for deltakere, så i enkelte situasjoner så jeg direkte på deltakere for å illustrere at det var deres tur, eller signalisere at de hadde sjansen til å fortsette ordet. Dette viste seg som en god metode, og jeg opplevde at gruppene forsto at alle deltakerne skulle få muligheten til å snakke og dele.

Hvor god flyt det ble i diskusjonen i de forskjellige gruppene, varierte. Dette ser jeg i lys av gruppedynamikk. I en av gruppene var det vanskeligere å bygge videre på samme spørsmål, ettersom noen styret samtale med egne meninger og personlige erfaringer. Samtidig ga dette rom for at også andre kunne komme med personlige erfaringer eller historier. I andre grupper var deltakere flinkere til å lytte til hva som var blitt sagt, og kunne bygge videre på dette.

Avslutningsvis i alle fokusgruppeintervjuene var det alltid rom for at deltakerne kunne være igjen og snakke videre uten at diktafonen var skrudd på. Intervjuet var avsluttet og man kunne nå sitte og småprate. Selv om jeg ikke hadde stilt spørsmål, eller hatt et fokus på å få fram deltakernes personlige tanker, var det likevel flere deltakere som delte personlige erfaringer. Jeg anså det derfor som viktig å kunne sitte igjen med dem som ønsket, og også å kunne dele litt av mine personlige tanker om det falt naturlig, etter at intervjuet var foretatt, for å ivareta informantene på best mulig måte.

4.6 Analyse av data

Datainnsamling og analysering kan gå hånd i hånd. Det å begynne en analysering med en gang man har gjort fokusgrupper kan være nyttig på den måten at man kan danne seg tanker om prosessen for videre analysering av datamateriale (Rabbie, 2004). Etter at hvert enkelt fokusgruppeintervju var ferdig, begynte jeg derfor å skrive ned tanker rundt ting som var blitt sagt.

4.6.1 Transkribering av intervjuer

Transkripsjoner ble gjort fra lydopptak fra alle tre fokusgruppesamtalene og ble skrevet inn på en PC som ble låst inn i et skap. Lydopptak ble gjort på en digital diktafon fra UiOs programkiosk, da denne var nødvendig for lydopptakene. Som anbefalt hadde jeg også en ekstra båndopptaker. Denne ble også låst inn etter bruk og kunne tas frem igjen når jeg skulle transkribere. Lyden på begge diktafoner varierte, men opptakene lot seg stort sett transkribere. Sitater som vil bli vist i resultatdelen er hentet fra det transkriberte materialet. Ugyldige ord eller navn på deltakere eller steder er markert med: (...) og pauser er markert: ...

Neste kapittel, som viser resultater fra fokusgruppene, vil inneholde sitater fra deltakerne i de tre fokusgruppene. Mange av diskusjonene i de forskjellige fokusgruppene ble veldig lange og omhandler ofte forskjellige ting. Dermed kunne flere av sitatene hørt til flere steder innenfor kapitlet, men har havnet der de har havnet fordi jeg har funnet denne inndelingen mest hensiktsmessig. Noen steder har jeg valgt å vise hele eller deler av en diskusjon, mens andre steder har jeg funnet det mer hensiktsmessig å trekke fram et enkelt sitat - enten fordi det oppsummerer et felles poeng i gruppen, eller fordi det skiller seg fra den allmenne oppfatningen i gruppen. Gjennomgående ser jeg en tendens til at flere av gruppene sa nøyaktig det samme om enkelte av temaene, med noen små forskjeller i formuleringene, og dermed har jeg heller ikke alltid sett det som nødvendig å gjengi hva alle de forskjellige fokusgruppene sa. Da har jeg heller poengtert at dette var noe som var «gjennomgående i de ulike fokusgruppene».

4.6.2 Analysering – innholdsanalyse

Analyse av funn fra fokusgrupper kan man gjøre på flere måter. Man kan se etter analogier eller metaforer, analysere sekvensen i hvordan ting snakkes om, analysere diskurser eller se på deltakernes fortellinger, altså narrativ analyse (Wibeck, 2011). Wibeck (2011) skriver at det vanligste er at analysen fokuserer på innholdet i det som *sies* i fokusgruppesamtalene. Da identifiserer man tilbakevendende temaer i materialet. I min studie ble det derfor viktig å fokusere på hvilke *holdninger* og *oppfatninger* deltakerne i de ulike fokusgruppene hadde, og hva de i diskusjon kom fram til at var av større betydning når det kommer til å få barn. Valget av analysemetode ble dermed en *innholdsanalyse*.

Innholdsanalyse fra fokusgrupper er koding av data som gjøres ved å dele det opp i enheter og overordnede temaer (Wibeck, 2010). Jeg printet ut transkripsjonene og brukte «god, gammeldags» markeringstusj og merket i ulike farger. Denne prosessen tok lang tid. Det hendte at jeg måtte printe ut igjen og starte på nytt, helt til jeg fikk en ryddig kodet tilnærming til dataen.

Disposisjonen i kapitlet som omhandler funn er utformet på bakgrunn av denne utarbeidingen av data. Et overordnet tema i samtalene var for eksempel selvrealisering, og her ble det brukt en egen farge. Gjennom materialet fant jeg flere nyanser som kunne deles inn i underkategorier for hvert tema, markert med underoverskrifter i samme kapittel. Alle disse overordnede temaene, med underkategorier som vil vises til i neste kapittel, er et resultat av innholdsanalysen gjort på bakgrunn av transkripsjoner.

4.7 Etske hensyn i arbeidet med oppgaven

Ettersom oppgaven benytter seg av *deltakere*, har jeg måttet vurdere flere etiske aspekter gjennom hele masterprosjektet – i planleggingsprosessen, innhenting av informanter, forberedelsen av fokusgrupper, i intervjusituasjon og i hvordan jeg arbeidet med data. Det har vært viktig å behandle deltakerne i denne studien i tråd med etiske overveielser fra masterprosjektets start til slutt.

Det er *frivillig* å delta i et forskningsprosjekt, og som deltaker har man rett til å avslutte deltagelse i prosjektet når man vil, om dette er ønskelig. Som nevnt tidligere, delte jeg ut samtykkeskjemaer og informasjonsskriv til alle deltakerne før fokusgruppesamtalene startet. Jeg ville at alle deltakere skulle ha mulighet til å lese grundig gjennom hva dette prosjektet gikk ut på og ha tid til å gå gjennom sine rettigheter i henhold til å delta i et studie (frivillighet og konfidensialitet). I tillegg gikk jeg muntlig gjennom informasjonsskriv og samtykkeerklæring før fokusgruppesamtalene startet.

Informantene skal sikres konfidensialitet i deltagelse i et forskningsprosjekt. Jeg har hele veien lagt stor vekt på at private data om deltakerne ikke skal identifiseres eller avsløres. Dette er viktig, men det kan være vanskelig å sikre konfidensialitet i kvalitative prosjekter 100 prosent (Kvale, Brinkmann, 2015). Informantene som har deltatt kan i etterkant av fokusgruppeintervjuene viderefortelle om deltagelsen, og kan gjengi hva som er blitt snakket om i fokusgruppene. I to av mine fokusgrupper var det to deltakere i samme fokusgruppe som kjente hverandre fra før av. Deltakerne kan i etterkant ha snakket om deltagelsen med andre felles venner. I tillegg var som nevnt flere deltakere tilknyttet det samme fakultet, dermed er det ingen garanti for at noen av deltakerne i denne studien *ikke* avsløres.

Dette var en problematikk jeg pekte på til deltakerne. Jeg fortalte hva jeg hadde av ansvar overfor dem med hensyn til anonymisering og konfidensialitet. Mine deltakere uttrykte ingen bekymring om den nevnte problematikken.

I henhold til oppgavens tema *holdninger om barn* og hvordan samtalen utspilte seg, var det heller aldri et fokus i denne oppgaven å fremstille deltakernes *personlige* holdninger eller tanker om barn og foreldreskap. Det ble fortalt enkelte personlige historier og meninger i samtalene, og disse er blitt vurdert nøye. Noen historier er svært private, og de blir ikke inkludert, mens andre historier har jeg valgt å benytte meg av i form av siteringer. I sistnevnte tilfelle har jeg redigert bort identifiserende faktorer som navn eller stedsnavn med hensyn til personvern. Slike hensyn har ikke ført til mye tap av data som ville vært relevant for studiet.

Denne oppgaven bruker ikke navn på deltakere. I neste kapittel, der mine resultater presenteres, er det funn fra fokusgruppene som blir fremhevet og nevnt i siteringer som; Fokusgruppe 1:K, Fokusgruppe 2:K og Fokusgruppe 3: M, der bokstavene K og M indikerer gruppens kjønn. Der et funn gjaldt for to eller tre av fokusgruppene, har jeg brukt formuleringer som “flere deltakere påpekte dette” eller “dette var gjennomgående i alle fokusgruppene”, heller enn å lage fiktive navn til deltakerne. Funnene representerer det deltakerne kom frem til av holdninger i enighet, eller hvilke meninger og holdninger de var enige eller uenige i.

4.8 Oppgavens validitet og reliabilitet

Er funnene i denne masteroppgaven gyldig, og er de overførbare til andre kontekster enn den som gjelder for dette studiet? Og er masteroppgaven gjennomført på en pålitelig måte, slik at min egen rolle og valg jeg har tatt i gjennomføringen av studiet ikke påvirker studiens resultater? Dette er spørsmål som er vesentlige å stille, og denne masteroppgavens validitet og reliabilitet er derfor noe jeg vil ta for meg i denne siste delen av metodekapittelet.

4.8.1 Validitet

Oppgavens *pålitelighet* kan ses gjennom både intern og ekstern validitet. Førstnevnte vil i denne sammenhengen omhandle hvordan *samtalen* i fokusgruppene utartet seg og om det var felles forståelse av begreper og temaer som fokusgruppene diskuterte (Malterud, 2012). Sistnevnte forteller om hvordan mine resultater, altså *oppfatningene eller holdningene* som kom frem fra fokusgruppene, har en overførbarhet utover de informantene som deltok i dette prosjektet (Malterud, 2012).

4.8.2 Intern validitet

De ulike temaene og spørsmålene som fokusgruppene tok utgangspunkt i, har som nevnt sitt utgangspunkt i relevant litteratur, og er formulert på en slik måte at forskningsspørsmålene skal kunne besvares. De ulike delene i intervjuguiden ble utformet med et mål om at deltakerne skulle være åpne for å diskutere. Eksempelvis skulle deltakerne diskutere og reflektere over følgende spørsmål:

«Flere vil omtale den perioden dere er i livet nå som en selvtvillende tid, der det er viktig å ta utdanning og reise rundt og finne seg selv. Er dere enige i en slik oppfatning av unge mennesker?»

En svakhet ved dette er måten spørsmålet kan oppfattes på. I dette spørsmålet ligger det også en *beskrivelse* av unge som ikke deltakerne selv har hatt mulighet til å være med å utforme. I

tillegg sier jeg at «*flere vil omtale*», og dermed kan jeg ha ledet deltakerne til å være enige at en slik holdning allerede eksisterer. Jeg opplevde imidlertid at deltagerne fant denne typen spørsmål enklere å ta stilling til, fordi de kunne si seg enige eller uenige, og dermed ble det fruktbare diskusjoner om hvorfor de opplevde det sånn, eventuelt hvorfor de ikke opplevde det sånn. Selv om dette var tilfellet i mine tre fokusgrupper, er det ikke sikkert at andre informanter ville behandlet spørsmålet på samme måte.

I senere spørsmål i fokusgruppene ser jeg at spørsmål ble ledende, slik at jeg måtte ta høyde for dette i analyseringen. I spørsmål om arbeidstilknytning i sammenheng med å få barn, var et mål å studere nærmere tendenser man har funnet i forbindelse med kvantitativ forskning og økonomisk sikkerhet og økonomisk usikkerhet. Jeg kunne stille spørsmål som:

“*Hvor viktig er det at begge i et parforhold jobber når man skal få barn?*” Eller “*Hvor viktig er det at man har betalt arbeid når man skal få barn?*”

Når spørsmålene er stilt på denne måten, har jeg gitt inntrykk av at det *viktig* at to i et parforhold jobber, eller at det er *viktig* at man er i jobb når man får barn. Når spørsmålene ble stilt slik, kunne deltakerne begynne å si ting som skilte seg fra tidligere holdninger. Da opplevde jeg også at de i større grad ga uttrykk for *personlige meninger*, heller enn hvilke kollektive holdninger de opplevde at eksisterte i samfunnet. Dette er forhold jeg har tatt høyde for i mine analyser, og noe som fremheves i funn og diskuteres i diskusjonskapittelet.

Et positivt aspekt av min rolle som moderator, er at jeg opplevde at det var en fordel at jeg som moderator også var student. Dermed var jeg og deltakerne på samme “maktnivå”. Flere av deltakere studerte samme fag som meg, selv om vi aldri hadde møttes tidligere. Vi var i omkring samme alder, og samme kjønn i to av fokusgruppene. Derfor oppfattet jeg ikke min rolle som støyende eller forstyrrende for samtalene, og jeg tror dette bidro til at deltakerne i mindre grad tilpasset svarene for å “tilfredsstille forskerne”.

Det var som nevnt flere deltakere som lettere tok ordet i, og dermed må en anta at alle stemmer ikke blir hørt i samme grad. Enkelte deltakers stemmer kan derfor ha veid tyngre i utformingen av en *felles forståelse* i en gruppe. Selv om dette kan være tilfelle, virket alle deltakerne i de ulike fokusgruppene glad i å diskutere med hverandre, de kunne si om de var enige med hverandre eller ikke, og de brukte tid på å forklare hvordan de forholdt seg til tema og spørsmål før man gikk videre. Med aktiv deltagelse fra alle, og med min rolle som moderator, opplevde jeg at fokusgruppene klarte å skape en dynamikk som gjorde at de forsto hverandre og kunne diskutere sammen.

4.8.3 Ekstern validitet

Er det jeg finner i oppgaven overførbart til en annen sammenheng enn fokusgruppesamtalene? Denne studien er utført med utgangspunkt i få deltakere og en homogen, spesifikk gruppe *studenter*. Med tanke på at dette er en kvalitativ undersøkelse, vil ikke antall deltakere ha stor betydning for validiteten. Ettersom deltakerne er rekruttert på bakgrunn av et strategisk utvalg, er det naturligvis ikke representativ for hele befolkningen. Deltakerne utgjør en bestemt gruppe *studenter*, mange av dem innenfor samme eller relativt like fagområder, og gjennom kvalitativ forskning kan mine funn bidra til ny innsikt på feltet om denne gruppen spesifikt. Det kan være trekk ved mine funn som kan være fruktbart å sammenligne med andre tendenser innen fruktbarhet i samfunnet.

4.8.4 Reliabilitet

Et annet sentralt spørsmål er hvorvidt resultatene i denne studien ville vært det samme uavhengig av hvordan data er innsamlet og hvem som har utført studiet. Ettersom det er kvalitativ metode som benyttes i denne studien, med fokusgrupper utgangspunkt, vil det trolig ikke kommet frem helt lik data i andre sammenhenger. Dette må ses i sammenheng med hvem som deltok i prosjektet, hvordan *interaksjonen* var i fokusgruppene, men også med meg som moderator. I tillegg vil analysen alltid være preg av hvem som analyserer den.

Tjora (2012) peker på at forskerens kunnskap eller engasjement er en ressurs i forskningen, men dette tilsier at man må redegjøre for ens egen posisjon dersom det kan prege forskningsarbeidet. Min rolle som forsker er påvirket av rollen som sosiologistudent. Den er også preget av at dette er første gang jeg gjennomfører en større studie, og min faglige interesse for fruktbarhet og fruktbarhetsendringer.

Mål og bakgrunn for masteroppgaven bunner i en interesse av å forstå de endringer innen fruktbarhet som har pågått i flere tiår. Jeg har lest flere årsaksforklaringer og teoretiske bidrag som jeg oppfatter vil være med å belyse endringer i individuell adferd, samt samfunnsmessige endringer. I tillegg har jeg personlig alltid interessert meg for temaer og forhold i henhold til familielivet og de relasjonene som kan sies å påvirke familie, som kjønn, parforhold, likestilling og barn. Dette var også noe av utgangspunktet for min bacheloroppgave om kjønnsroller innad i familien. Så i denne masteroppgaven har en viktig del av prosessen vært å ikke la forventninger eller kunnskap til feltet stå i veien for det som er målet, nemlig å kunne besvare forskningsspørsmålene så objektivt som mulig.

5. Funn

I denne delen av oppgaven presenterer jeg mine funn fra fokusgruppesamtalene. Dette kapittelet tar for seg tre hovedtrekk fra samtalene og er delt i tre deler, med påfølgende underkapitler ved hvert hovedtema. Først skal jeg se på betydningen av «selvrealisering» før man blir foreldre. Videre ser jeg på til betydningen av modenhet og ansvar i forbindelse med foreldreskapet, og til slutt ser jeg på ideen om det ideelle rammeverket for å få barn.

Hovedfunnene i denne oppgaven vil senere diskuteres i diskusjonskapittelet, i sammenheng med teoretisk rammeverk, bakgrunn og tidligere forskning.

5.1 Betydningen av selvrealisering før man får barn

Tidligere forskning og ulike teoretiske perspektiver om unge menneskers forventninger eller tanker om foreldreskapet viser at mange er opptatt av en tid med selvtvøldelse før man får barn. Med dette i minnet har et viktig spørsmål for min oppgave vært å utforske hvilke generelle oppfatninger deltakerne i de ulike fokusgruppene hadde til begrepet «selvrealisering».

I denne delen av kapittelet skal jeg gå nærmere inn på de ulike oppfatningene og holdningene deltakerne hadde til «selvrealisering» - der temaer som belyser: hva selvrealisering innebærer for en ung student, hvilke normer og forventninger som knyttes til unge mennesker, hvorvidt barn synes å kunne kombineres med verdier og forventninger til unge, og hvordan de oppfatter at samfunnet rundt dem ser på barn og selvrealisering. Til slutt skal jeg ta for meg deltakernes innvendinger mot det de anser som gjeldende oppfatningene i samfunnet om barn og selvrealisering.

5.1.1 Perioden som unge og studenter

For enkelte deltakere i de ulike fokusgruppene oppfattes «selvrealisering» som en viktig *verdi* og et *trekk* som ses i sammenheng med tiden deltakerne befinner seg i livet nå, som unge og studenter. Deltakerne som var av denne oppfatningen oppfattet at selvrealisering innebærer et større fokus på *en selv* og *eget liv*, og der ulike *valg* man tar skal være til det beste for en selv.

Selv om enkelte deltakere pekte på en slik oppfatning av selvrealisering, opplevde andre deltakere i fokusgruppene at det handlet like mye om at man var *ung* eller *student*. Disse så altså en klar sammenheng mellom verdiene som ofte forbindes med begrepet «selvrealisering» og verdiene som forbindes med ungdomstid og studenttilværelsen.

Flere deltakere i denne studien pekte på at Norge tilbyr denne måten å leve på for unge og studenter, der unge får mer frihet og valgmuligheter, sammenlignet med andre land som ikke i samme grad gir denne muligheten:

Også tenker jeg veldig forskjellig på ... i verden da, men hvis du tenker på ... tenker du her i Norge, tenker du det? (...) for her i Norge så har vi privilegiet at vi kan reise, at vi kan oppleve, og utforske oss selv, på mange måter før vi, «settle down» på en måte ... (...)

- Fokusgruppe 2: K.

I denne delen ser jeg hvordan deltakerne oppfatter at *selvrealisering* ses i sammenheng med tiden som ung og student, med viktige verdier som frihet, valgmuligheter og muligheten til å styre eget liv slik en oppfatter best. For enkelte deltakere var dette forhold som de personlig var opptatt av, mens andre deltakere oppfattet disse verdiene som en økende tendens blant andre jevnaldrende. Videre i kapittelet ser jeg hvordan selvrealisering ikke nødvendigvis opptrer som en indre verdi, men heller kan forstås som ytre krefter.

5.1.2 Normer og forventninger knyttet til unge mennesker

Oppfatningen av *selvrealisering* viste seg som en tosidighet blant flere deltakere. De mente med dette at selvrealisering er mer som et ytre press enn en indre verdi. Selvrealisering ble beskrevet som en “*en styrende kraft i samfunnet nå ... (...)*” eller som en “*økende tendens blant unge ... (...)*”. Fokusgruppedeltakerne fortalte altså om holdninger og forventninger som knyttet til det å være student. Enkelte beskrev dette som en «sterk oppfordring» som inneholdt spesifikke forventninger til hvordan de burde utforme sine livsløp:

(...) Eh jeg føler, ikke personlig, men unge generelt ... er (en) veldig sterk oppfordring til å bedrive selv-utforskning og selvutvikling ... Eh ganske lenge ... at du bare faktisk, se bort ifra at du skal etablere en familie etter hvert, det er ikke så viktig, for nå handler det om deg (...) – Fokusgruppe 3: M

Denne «sterke oppfordringen» om selvrealisering og selvutvikling kom til uttrykk på ulike måter, ifølge studentene. Enten gjennom forventninger om at man skulle ta høyere utdanning, eller forventninger om at man som ung eller student, skal ha det gøy å leve det gode liv. Deltakere som oppfattet at det var knyttet forventninger og holdninger til utdanning og studietiden, mente at *samfunnet* eller *familien* skapte disse forventningene til unge mennesker.

Når deltakerne snakket om utdanning, snakket de hovedsakelig om utdanning høyere enn grunnskolenivå, spesielt universitets- eller høyskolenivå. Enkelte deltakere hadde egne personlige forventninger knyttet til utdanning, men hadde også delte oppfatninger med andre

deltakere om at utdanning oppfattes å være et viktig premiss med hensyn til arbeid etter studietiden. Enkelte deltakere diskuterte at Norge som land (altså samfunnet) er med på å forsterke denne forventningen, ettersom flere oppfattet at arbeidsmarkedet i dag *krever* høyere utdanning. Deltakere kunne uttale følgende: «(...) *Nå føler jeg at man må ha bachelor for å gjøre hva som helst ... på en måte (MA: ja virkelig!) og da ...*» - Fokusgruppe: 2

Selv om flere deltakere oppfatter det eksisterer slike forventninger knyttet til utdanning, er utdanning på den andre siden også forbundet med *muligheter* og *frihet* og en måte å planlegge sitt eget liv på. Samtidig som flere deltakere kunne si seg enig i en forventning om at en bør ta utdanning, opplevde flere deltakere at unge mennesker i tillegg velger utdanning etter egne interesser og det en oppfatter man vil trives med i fremtiden.

Denne «sterke oppfordringen» viste seg også, kom det fram, at handlet om forventninger som knytter seg spesifikt til selve *studietiden*. Forventningene dreide seg om at studietiden skal være en tid hvor man har det gøy, og det var tydelig at dette var knyttet til sosiale faktorer:

(...) studenttiden den ligger litt sånn at poenget er at du skal dra på utveksling, du skal ... ja masse sosialt, du skal på en måte prøve masse nye ting, så det ... det handler ikke bare om det på en måte bli kvalifisert i en jobb ... det mer enn det - fokusgruppe 1:K

I tillegg til forventninger om at tiden som ung og student skal inneholde tid med venner, fest og moro, oppfattet andre deltakere at det var forventninger om en *spontanitet* tilknyttet studietiden, og en idé om at studietiden er rette tidspunktet for å reise rundt i verden. Dette var forventninger deltakerne opplevde både blant jevnaldrende og fra familie, hvor eldre familiemedlemmer gjerne oppmuntret unge studenter til å leve ut denne friheten mens de kunne.

5.1.3 Tiden uten barn

Et gjennomgående trekk i fokusgruppesamtalene var at tiden deltakerne befant seg i nå, altså som unge eller studenter, ikke ble forbundet med en tid der det opplevdes naturlig å få barn. Flere deltakere påpekte at dette hang sammen holdninger om at de selv og andre jevnaldrende er *unge*. Etter fokusgruppesamtalene å dømme, står det å være ung eller student som et *motsetningsforhold* til det å få barn. Deltakerne påpekte at dersom de hørte historier om folk i samme aldersgruppe som hadde fått barn, ble de overrasket, og at denne overraskelsen hadde et negativt element ved seg:

«(...) Og hvis jeg hører om folk nå som har fått barn nå da ... de er liksom tjuetre ... så er det litt sånn ... wow det var tidlig, det var tidlig altså ... var det nødvendig liksom ... kunne du ikke ha ventet litt (...)» – fokusgruppe 3:M

Det er verdt å merke seg, at deltakerne personlig mener at når i livet man velger å få barn er opp til hver enkelt. Et barn er forbundet med en “lykkes nyhet (...)” og er en fin ting, men i henhold til deltakernes holdninger om hva som oppleves som kollektive eller generelle holdninger i samfunnet, er det å få barn mens man enda er ung noe som ikke hører med i forståelsen av hva det vil si å være ung:

Jeg føler det er litt typisk greie som går igjen og at ... også her... altså sist uke, så får... så er det en venninne av meg, som er like gammel som meg, 23 år, som eh ... fortalte at hun var gravid og da får jo jeg ... eh det første jeg tenker: Å nei du er så ung, du er så ung, men ... men så tenker jeg så klart, rett etterpå, at det er sykt ... skikkelig koselig, men ... men ... jeg det første jeg tenkte er ... den første reaksjonen er veldig: å nei dette går ikke ... på en måte, fordi at hun er så ung (...)

- fokusgruppe 2: K

Gjennomgående holdninger deltakerne hadde om barn i sammenheng med tiden som ung og student, var at barn kunne være *begrensende* for den livsførselen de oppfattet at hang sammen med studenttilværelsen. I den perioden deltakerne befinner seg i nå, er frihet og muligheter viktige verdier, og det er noe man har ansvar for selv. Når slike verdier verdsettes i denne livsperioden, blir barn ansett som en begrensning, og som utfordrende å kombinere med livet her og nå:

Også ja, tror jeg det handler mer om at det er enklere å ta en utdanning når du ikke har barn, liksom du styrer hverdagen selv (...) som alle mine venner forteller, som har barn, er det at; jeg må prioritere dagen når jeg har levert ungen i barnehagen, så må jeg på skolen og da må jeg lese, fordi når jeg kommer hjem så blir det ikke lesing, da er det ungen, så eh ... livet er litt enklere når man ikke har barn - Fokusgruppe 1: K

Selv om en indre oppfatning av unge og studenter er med på å forme oppfatningen om et motsetningsforhold mellom det å være ung og få barn, finner jeg at flere deltakere peker på at ytre faktorer er med på å forsterke en slik oppfatning.

5.1.4 Ytre press mot å få barn som ung

Deltakerne i denne studien beskrev ulike holdning om barn som om det eksisterer en *norm* imot å få barn for tidlig i livsløpet. Enkelte deltakere mente at på et *objektivt* plan burde det i all hovedsak ikke være noe problem å få barn mens man er ung eller student. Deltakerne i den

mannlige fokusgruppen pekte på at man helt sikkert får hjelp av staten, gjennom ulike velferdsordninger, til å fortsette å studere om man fikk barn, men de hadde ikke oversikt over hvilke ordninger man har rett på som student. Likevel var en delt holdning blant fokusgruppe deltakerne om at det egentlig ikke handlet om hvordan man kan legge til rette for at man skal kunne få barn som studenter rent praktisk, men at det handlet om de forventningene som følger livsløpet som ung:

«Eh ... ja ... jeg synes det er ganske interessant det (...) påpeker, at det ligger veldig til rette, for at du kan stifte en familie tidlig, samtidig så virker det som at folk føler det motsatte. At du må ha alt, alt må ligge til rette for at vi skal kunne bringe et barn til verden og ... og liksom selvet er litt sånn viktigere enn hva det tidlige var kanskje, og at du må ha fått gjort disse tingene eh og du må liksom ha fått fri utfoldelse og utforsket ethvert aspekt ved selvet, eh tynt så mye selvutvikling du kan i en periode eller ... hvis ikke så er det veldig kjedelig, at du skal binde deg til enn sånn tjuetårs lang ansvarsperiode da, det blir trist» - fokusgruppe 3:M

Med andre ord er det en sammenheng med de ulike forventningene beskrevet forstått gjennom “den sterke oppfordringen” som forteller at unge *bør* ta en utdanning, planlegge for fremtiden, nyte friheten - dermed oppfattes ikke det å få barn som en *valgmulighet* i tiden som ung og student. I tillegg peker flere deltakere på hvordan familie eller foreldre er med på å forsterke holdningen om at barn er noe man får senere i livet.

En vanlig holdning blant mine deltakere når det gjaldt denne tematikken er at foreldre eller nær familie oppfordrer barna sine til at vente med å få barn til man har fullført studiene. Flere deltakere fortalte om samtaler de hadde hatt med foreldre eller annen nær familie, der familien rådet dem sterkt imot å få barn i studietiden og nærmest hyllet deres tanker om å vente med barn. Selv om deltakerne i denne studien ikke på dette tidspunktet har tanker om barn, oppfatter de at familie er med på å forsterke ideen om at barn ikke tilhører tiden som ung:

«Onkel og tante var bare på besøk her for noen år siden, da jeg begynte å studere og da fikk jeg sånn klar beskjed; Ja du må ikke finne på å bli gravid (...) det føler jeg er sånn greie som unge mennesker sånn, eller ikke unge, men eldre mennesker, det er der det kommer fra den, det er så mye enklere å ikke få barn før du er ferdig med utdannelsen, før du får ting på stell (...)»

Selv om flere deltakere oppfatter at nære relasjoner oppmuntrer sterkt til å fokusere på utdanning og fremtidig arbeid, kunne andre deltakere fortelle om at de hadde blitt oppfordret til å nyte *friheten* man har som ung. Man blir med andre ord møtt med stadige oppfordringer og forventninger fra eldre generasjoner om hva livet som ung og student *bør* innebære.

5.1.5 Ikke alle bedriver selvrealisering – friheten til å velge

Det fokusgruppedeltagerne beskriver som en allmenn holdning i samfunnet *mot* å få barn som ung student, ble nyansert da det ble snakk om *forskjellighet*. Flere deltakere pekte på at ikke alle ønsker å reise verden rundt, eller har et behov for å ta en høyere utdanning, og “... og da må det ikke bli ikke bli press den den veien heller ... (...), at det å skal få barn i ung alder skal bli sett på som et mindre bra valg (...)” (fokusgruppe 2:K). Med, andre ord utdypet deltakerne innvendinger mot det de oppfattet å være en generell holdning om det å få barn.

Gjennom fokusgruppediskusjonen om hvordan deltakerne oppfattet “selvrealisering” i tiden som ung og student, kom det altså frem at deltakerne mente at det burde finnes rom til å få barn tidligere i livsløpet enn det man oppfatter holdningene er.

Et annet funn i denne delen av samtalene, var hvordan deltakerne hadde et litt annet syn på folk de kjente godt som hadde fått barn tidlig, enn det som først kom fram. Flere av deltakerne fortalte historier om familiemedlemmer eller venner som hadde fått barn «tidlig» og som hadde overrasket dem, ettersom de «(...) anser dem som likemenn (...)» og selv ikke er klar for et liv med barn. Dette ble diskutert opp mot at unge mennesker har forskjellige ambisjoner eller forutsetninger av valgmuligheter. Om familiemedlemmer og venner som fikk barn tidlig, uttalte noen av deltakerne ting som at «at de så jo at ting ordner seg (...)». Enkelte deltakere oppfattet at hvis man bor på en plass i Norge der man har mindre muligheter til å ta en utdanning og det er mer naturlig å jobbe i nærmiljøet, vil det være mer naturlig for unge mennesker å få barn tidligere, sammenlignet med unge mennesker som bor i større byer og studerer:

(...) Eller jeg kommer fra, eh ja en liten plass i (...) og ehm, jeg har liksom flere venner som er, har kjæreste og er liksom veldig fast forhold, eh og har jobb i kommunen eller i butikk eller sånn ting og lever sånn; har billappen, nå er neste steg at man begynner å tenke på hus og barn, da, og er like gammel som meg, tjue, nitten liksom. Og når man er i den settingen, så synes egentlig jeg at det er naturlig, det er liksom helt, eller det er jo litt rart når man tenker; shit, de er 20, de er like gammel som meg, men jeg føler når man er rundt i den alderen vi er, så er det, så er det bare så sinnsykt stor forskjell på hvor vi er i livet (...) - fokusgruppe 2:K

Selv om unge mennesker har et hav av muligheter i dagens samfunn, og denne delen av livsløpet ofte forbindes med frihet og selvrealisering, er det nettopp denne samme oppfatningen, altså at unge mennesker har mulighet til å velge sitt eget liv, som blir brukt av deltakerne som et argument for at det bør bli mer akseptert å få barn tidlig. Til tross for en

norm som oppfordrer unge mennesker til å studere, reise og utvikle seg selv, lever vi i en tid der flere valgmuligheter eller livsvalg skal aksepteres, ifølge deltakerne.

5.1.6 Betydningen av selvrealisering før man blir foreldre

I denne delen av kapitlet har jeg tatt for meg funn som gjelder deltakernes holdninger og oppfatninger om betydningen selvrealisering har *før* man får barn. Gjennom deltakernes holdninger og oppfatninger om verdier knyttet til selvrealisering, som i denne studien innebærer en tid med frihet, muligheter og et behov for å utfolde seg, finner jeg at de vektlegger selvrealisering i svært stor grad, og forbinder det sterkt med den delen av livsløpet de befinner seg i.

I tillegg finner jeg at deltakerne opplever at det eksisterer ulike forventninger og normer knyttet opp til unges livsløp. Deltakerne forteller om en forventning til at unge skal ta utdanning og planlegge for fremtiden, eller reise verden rundt og nyte tiden som ung og student. Disse forventningene kan eksistere i form av indre verdier, men kan også komme i form av som ytre påvirkning fra samfunnet og familien.

Gjennom fokusgruppesamtalene finner jeg at barn i all hovedsak ikke oppfattes som en naturlig del av tiden som ung og student. Barn står i veien for frihet i tiden som ung – slik oppleves det for deltakerne. I tillegg finner jeg at de opplever at det eksisterer en norm *imot* å få barn for tidlig i livsløpet. Samtidig er deltakerne i fokusgruppene opptatt av det finnes forskjeller blant unge mennesker. Det finnes ulike valgmuligheter og forskjellige ambisjoner, og selvrealisering er ikke nødvendigvis noe alle unge mennesker er opptatt av.

5.2 Betydningen av modenhet og ansvar

Et sentralt spørsmål for min oppgave, omhandlet hvilke *generelle oppfatninger* deltakere hadde om når i livet man kan få barn eller blir foreldre.

I denne studien finner jeg at deltakerne oppfatter at både indre og ytre forhold må ligge til rette når man skal ha barn. I dette delkapitlet tar jeg for meg de indre forholdene, mens de ytre forholdene vil utdypes i neste delkapittel.

Når det gjelder indre forhold som må ligge til rette før man får barn, har jeg delt inn funnene i to hovedaspekter som ble trukket fram i samtalene. Først skal jeg legge fram funn som omhandler hvordan deltakerne peker på at det å bli klar for å få barn må ses i en sammenheng med *modning* – der det å bli kjent med seg selv og opparbeide seg livskunnskap er faktorer

som var av betydning. Videre legger jeg fram funn som viser deltakernes oppfatninger av *aldersnormer* knyttet til når en bør få barn.

5.2.1 En indre modningsprosess

Det å få barn oppfattet flere av deltakerne som et livslangt prosjekt og et stort ansvar, der man alltid skal prioritere barnets beste og sikre en god relasjon mellom foreldre og barn. Det var gjennomgående blant fokusgruppedeltakerne at når det kom til det å skulle få barn, handler det om å kunne gi barnet *kjærlighet, trygghet og tilstedeværelse*.

På spørsmål om når i livet det passet best å få barn, var de fleste deltakerne forsiktig med å lage en mal. Flere pekte også på at det var vanskelig å si, for det hang sammen med ulike omstendigheter eller momenter. Med dette forbeholdet, pekte alle fokusgruppene på at barn er noe som bør være ønsket, og man må få barn når man *personlig* føler seg klar for det. En gjennomgående oppfatning blant de ulike deltakerne i fokusgruppene var at barn var et stort ansvar, og at dette ansvaret måtte en som individ være klar for.

I den mannlige fokusgruppen (Fokusgruppe 3:M) diskuterte deltakerne at de oppfattet det som viktig at man hadde gjort seg *«ferdig med en tidligere livsstil»*. Men dette mente de at en burde være ferdig med å kun fokusere på seg selv og sitt eget liv. Deltakerne brukte mye tid på å diskutere ansvaret som følger med å få barn, og de pekte på at det var viktig at man sikrer stabilitet i livet sitt:

(...) risikable aktiviteter (må gis opp når man får barn) ... nå handler det ikke bare om deg lenger, så tenkte litt mer over de regningene, når de skal betales, og ikke drikke så mange alkoholenheter de neste 10 årene, det er kanskje fornuftig (...) – Fokusgruppe 3:M

Deltakerne i denne fokusgruppen (Fokusgruppe 3: M) reflekterte også rundt forhold som livserfaring og modenhet. De så dette i sammenheng med selvrealisering - der de tidligere hadde diskutert at man bør være ferdig med å utfolde seg ferdig før man får barn for sin egen del, kom det her fram at de også mente at at de erfaringene og opplevelsene man tar med seg i en selvrealiseringsprosess bør bidra til at man var klar for ansvaret et barn medfører:

(...) Tenker det er en generell tanke i samfunnet, at man tenker man må, for sin egen del, få opplevd en del ting før man får barn da, ehh få reise ... utforske verden og sånn da, den ser jeg meg ikke sånn særlig enig i, men som nevnt her, så bør det være ting man har opplevd, eller har lært for ungens skyld, muligens ... før man tenker på å få barn. (fokusgruppe 3:M)

I de to kvinnelige fokusgruppene (Fokusgruppe 1, 2: K) ble det diskutert indre prosesser som var viktig å gjennomgå for seg selv, med hensyn til å få barn. De kvinnelige deltakerne

diskuterte *indre stabilitet*, og pekte på at jo tryggere man blir på egen identitet, jo mer modnes man. Du må vite hvem du er og føle deg ferdig med selvutviklingen, for da finner du ut hvordan du ønsker å leve ditt fremover, påpekte enkelte av dem.

Spesielt i fokusgruppe 1: K, var dette et viktig premiss for foreldreskapet. Flere av deltakerne i denne gruppen uttrykte at de selv hadde reflektert over egne egenskaper og personlighet i lys av det å skulle få barn. For denne gruppen ble en slik forståelse av ens egen karakter viktig, ettersom de oppfatter at barn blir veldig påvirket av egne foreldre, og opplever det betydningsfullt for et barn at de er ønsket, og at foreldre som skal ta vare på et barn, er klar for det ansvaret som det innebærer. Her kom det altså også fram refleksjoner om at selvrealisering var viktig ikke bare for egen del, men også for barnets skyld. I fokusgruppe 2: K, var de også opptatt av at man var trygg i egen identitet og visste om man ønsket barn. Deltakerne i denne fokusgruppen pekte på at slike refleksjoner kommer etter at man har opplevd mer av livet, og kommet til et punkt der man er trygg i egen kropp og på egen identitet: *(...) Når du føler du er på riktig sted og at du føler du er fornøyd med livet ditt og tilstanden du er i da, det vektlegger ... hvertfall for min del at det vektlegges høyt. (Fokusgruppe 2:K)*

Gjennomgående blant fokusgruppedeltakerne er betydningen av en indre utvikling for å bli klar for ansvaret barn medfører. De uttrykte dette på ulike måter; som en modningsprosess, og som at det var viktig å oppnå indre stabilitet. Deltakernes holdninger bunner i en tanke om at barnet skal være i fokus – og man må med sikkerhet vite at man eger seg som foreldre.

5.2.2 Ikke for tidlig og ikke for seint

I fokusgruppesamtalene ble det diskutert hva som oppfattes som for tidlig å få barn, for seint å få barn, og hva som oppfattes som det ideelle tidspunktet for å begynne foreldreskapet. Som forklart i den delen av teorikapittelet som omhandlet sosiale normer, kommer jeg til å bruke begrepet «aldersnormer» om det som kommer fram i denne delen av diskusjonen.

Gjennomgående i fokusgruppene ble de ulike aldersnormene «for tidlig», «for seint» og «passende alder» sett i sammenheng med betydningen av modenhet og ansvarlighet.

De to kvinnelige fokusgruppene diskuterte i større grad når det var «for tidlig» å få barn enn de gjorde i den mannlige fokusgruppen. I de to kvinnelige fokusgruppene pekte flere av deltakerne på særlig grunnskolealderen, altså til og med ungdomsskolen, som «for tidlig» – men også tiden til og med myndighetsalderen. Uttalelser som «*man bør ikke planlegge å få barn før man minst er 18 (år) ... (...)*» var det flere som kom med. «For tidlig» ble altså sett i sammenheng med *planlagte graviditeter*. I denne sammenheng ble det i den ene fokusgruppen

trukket fram en kjent blogger, og hvorfor hennes foreldreskap kunne betegnes som «for tidlig»:

Vi har jo hun bloggeren, hun der (...). Det er et prakt eksempel på at det er litt for tidlig, det tenker jeg er litt sånn, hun har jo klart seg egentlig veldig bra, men hun var fjorten, det er akkurat det, hun er fortsatt et barn, jeg lekte fortsatt med dukker da jeg var fjorten år. Det er så mye som skjer mellom du er fjorten og atten år, du er fortsatt et barn, du må bli tatt vare på, det synes jeg er for tidlig.

(Fokusgruppe 1: K)

«For tidlig» i denne sammenhengen knyttes til en periode av livet der man fremdeles er et barn selv. Perioden de diskuterer, 14-18 år, er ungdomstiden, som de kvinnelige deltakerne oppfatter at er en læringsprosess. I denne delen av livet har ungdommen nok med å fokusere på seg selv, og vil ikke ha muligheten til å ta vare på et barn: «(...) du burde kanskje ikke vokse opp samtidig med barnet ditt». Deltakerne i de to fokusgruppene med kvinner, ser ikke denne perioden i livet som en periode der man er ansvarlig nok *alene* til å kunne ta vare på et barn.

Hva som var ansett som «for seint» ble diskutert i alle fokusgruppene, og her delte de tre ulike fokusgruppene en felles oppfatning. Alle deltakerne pekte på biologiske utfordringer ved å vente for lenge med å få barn, og det ble mye snakk om en «biologisk klokke». Risikoer med å vente for lenge i sammenheng med nedgang i fertilitet for menn og kvinner, ble betrygget gjennom teknologiske hjelpemidler som eggdonasjon, prøver, frysing av egg og adopsjon. Tross biologiske faktorer kunne være med på påvirke om kan få barn etter hvert som man blir eldre, var det ikke en faktor deltakerne var like opptatt av når det kom til holdninger om hva som var «for seint» for å få barn.

Det de tre ulike fokusgruppene var opptatt i sammenheng med når det var “for seint” å få barn, gjenspeiler deltakernes holdninger om hvordan de oppfatter et liv med barn *bør* være. Med dette menes at hvis man får barn mye senere i livet, vil foreldre og barn få mindre levetid sammen – en tanke som ble oppfattet som trist, men mest av alt *uansvarlig*:

Tenkte litt på det med hva som er for gammelt også ... eh (...) hvis du på en måte er seksti år da, eh ... når du får barn, eh så kan du ikke, eller du vet ikke hvordan du er om tjue år liksom, eh så det synes jeg absolutt er for seint, eh synes det er veldig egoistisk (...) å skulle få barn på det tidspunktet, ehm ... synes egentlig femti er litt seint (...) (man) må tenke på at du skal ta vare på dette barnet, ikke bare i den første fasen, men i hvert fall tjue år fremover i tid, ehm ... tenker liksom at førti er ... litt sånn

stopp ... eller sånn (...) - Fokusgruppe 2:K

Deltakerne i de ulike fokusgruppene uttrykte at hvis man var for «gammel» når man får barn, blir man ikke like tilgjengelig i barnas overgang til voksenlivet. Dette henger sammen hvordan flere av deltakerne uttrykte hvordan de personlig forholdt seg til egne foreldre i den perioden de befant seg i som unge og studenter. Mange påpekte at de fortsatt har et visst behov for, og en avhengighet av, foreldrene sine. Deltakerne mente derfor at det var viktig å planlegge minst *tjue år* frem i tid med hensyn til når man burde bli foreldre. Først da ville man vite at man også kunne være der for barna sine når de gikk over i voksenlivet.

I tillegg til å sikre lengst mulig levetid med barna, påpekte flere deltakere at hvis man blir «for gammel» når man får barn, vil dette kunne gå utover relasjonen med barna. Her var deltakerne opptatt av at det ville bli vanskeligere å sette seg inn i barnets perspektiv med tiden, ettersom det kunne bli større generasjonsavstand mellom barn og foreldre. I tillegg kunne alderen påvirke hvor tilgjengelig man var fysisk, spesielt med hensyn til å være sprek og være med på aktiviteter.

I de tre fokusgruppene diskuterte de alderen 45 år og oppover som alt for seint for både menn og kvinner å få barn. Disse aldersnormene er knyttet opp mot at de oppfatter det som uansvarlig eller egoistisk å vente alt for lenge med å få barn. Jo eldre en blir før en får barn, jo mer føler deltakerne det vil gå utover barnet i negativ forstand.

Ved å ha fastsatt noen ytterpunkter for hva som blir enten for *tidlig* eller *for seint* å få barn, kom deltakerne nærmere inn på hva de anser som «mer passende» å få barn på. De ulike fokusgruppene diskuterte at tiden fra man var blitt 25 år og til senest 40 år var ideelt å bli foreldre, både for menn og kvinner.

I fokusgruppen med menn ble nedre grense, 25 år, definert ut fra deres oppfatning av hjernes utvikling, at de hadde en oppfatning av at man da begynte å bli mer moden, mens for den ene kvinnelige fokusgruppen ble den samme nedre grensen definert ut fra en oppfatning av at man mest sannsynlig hadde blitt mer tryggere i sin egen person. I tillegg til indre verdier, knyttet deltakerne også aldersnormer til ytre forhold som økonomi og stabilitet – at man hadde fått ting såkalt «på stell»:

(...) mellom tjuefem-trettifem ... da har man hatt tid til å se det man vil, prøve seg på utdanning (...) eventuelt fullført en utdanning, til og med masternivået hvis man har begynt med en gang, også kanskje funnet seg en jobb, etablert foreldrepenger, permisjonspenger, og kanskje et forhold, så kan man liksom da ... da er det barn, det er greit (...) – fokusgruppe 2: K

Deltakerne oppfatter at perioden man er imellom 25 og 35 år er en livsfase der både de indre og ytre forholdene begynner å komme mer på plass, og det er det som utgjør gode forutsetninger for å sikre modenhet og ansvar til foreldreskapet.

5.2.3 Veien til foreldreskapet – fokus fra deg selv til noen andre

I dette delkapittelet har jeg sett på deltakernes holdninger og oppfatninger om hva som er av betydning når man får barn, med fokus på indre forhold. Gjennom fokusgruppesamtalene finner jeg at deltakerne oppfatter at det å få barn er noe man må ønske, være moden for og klar for.

I tillegg peker deltakerne på betydningen av å gjennomgå en indre modningsprosess, der man må bli kjent med seg selv og vite om man egner seg til å få barn. De mannlige deltakerne er opptatt av man må være moden for å få barn, der man må være i et stabilt sted i livet og klar for et ansvar. Mens de kvinnelige deltakerne er opptatt av man har oppnådd en indre stabilitet, der man føler seg trygg i egen identitet og vet hva man ønsker med livet.

Gjennom fokusgruppesamtalene finner jeg ulike aldersnormer. «For tidlig» henger sammen med umodenhet, «for gammel» henger sammen med uansvarlighet, mens det ideelle tidsvinduet som er mer «passende», 25-35 år, tilfredsstillende kravet om modenhet og ansvarlighet..

Selv om indre verdier vektlegges i betydningen av et foreldreskap og når man skal ha barn, settes dette også i sammenheng med ytre forhold. Hva deltakerne oppfatter at man må være “på stell” av ytre forhold før man får barn, skal jeg ta for meg i det følgende delkapittelet.

5.3 Rammeverket som må på plass når en skal bli foreldre

Ideen om at et foreldreskap skal sikre verdier som kjærlighet, trygghet og tilstedeværelse, er ikke bare knyttet til indre verdier, men også til ytre forhold. I denne delen av kapittelet skal jeg først se nærmere på hvor viktig deltakerne oppfatter at det er å ha et *rammeverk* på plass før man får barn – og hva dette rammeverket innebærer. Jeg skal også se på deltakernes holdninger om hvordan økonomisk sikkerhet, eller med motsatt fortegn, økonomisk usikkerhet, kan bidra til å påvirke hvor egnet eller uegnet man er som foreldre som ung.

5.3.1 Et ideal som bør følges?

Gjennom samtalene i spesielt to fokusgrupper, men også til dels i den tredje, finner jeg at deltakerne opplever at det eksisterer en tydelig idé i det norske samfunnet om at flere ytre

forhold må ligge til rette før man skal få barn. Av disse forholdene ble fullført utdanning, stabilt parforhold, bolig og arbeid trukket fram som de mest sentrale.

Denne ideen om et slags ytre rammeverk var gjennomgående i fokusgruppediskusjonene, og flere deltakere uttalte stadig at når det kom til holdninger om barn, følte man at man alltid hører at «alt må være til rette» eller «alt på være på plass», «du må ha ting på stell». Enkelte beskrev det som et «ideal», «de der rammene» eller som «forhold», som bidrar til at ingen skal reagere på et foreldreskap:

Det er det som er interessant for det er det som har blitt idealet vårt da ... på en måte ... det ... det at vi vil ha den utdanningen den jobben og sikker i seg selv, det å være sikker i forholdet ... det er utrolig mange ting som skal være tilrettelagt før man får barn da (...) ... fordi vi har satt de dere rammene rundt det å få barn, at alle de tingene skal være på plass, og hvis noen av de tingene (mangler) ... og kanskje de viktigste tingene ... som ... som jobb og stabilt forhold da ... (...) da har du alltid noen som reagerer, men har du alle de tingene så er det bare en lykke nyhet (at man får barn)

- Fokusgruppe 2:K

Flere av deltakerne i de ulike fokusgruppene oppfattet at forhold som økt selvrealisering, likestilling og holdninger om at menn og kvinner skal delta likt i arbeidslivet og omsorgsarbeidet, har bidratt til ideen om «det ideelle rammeverket». I tillegg ble det i en av fokusgruppene (fokusgruppe 2: K) diskutert holdninger knyttet til at foreldreskapet og det å få barn med tiden har blitt mer «glorifisert», på en slik måte at man er forventet å skape et «perfekt liv» med barn. En gjennomgående oppfatning blant fokusgruppedeltakerne var at holdninger som «å ha ting på stell» eller «alt må ligge til rette» i tråd av det «ideelle rammeverk» var med å prege når man oppfatter at man kan få barn, og kan ses i sammenheng med at unge får barn mye senere i livet:

(...) Det er nok definitivt noe veldig mange tenker mye på, fordi du ser jo at tendens er at vi stadig får færre barn og at man samtidig blir stadig eldre når man får sitt første barn, (...) i den tendensen så er det nok, er det nok veldig mange faktorer, men det at folk må på en måte ... er ... tenker veldig mye at man skal ha på plass de riktige rammene, det tror jeg nok er en generell tendens da i samfunnet (...) –

Fokusgruppe 3:M

Deltakerne beskriver her hvordan de oppfatter at en generell holdning i samfunnet, der; fullført utdanning, stabil jobb, stabil partner og bolig er ulike «rammer» for å få barn, er styrende for når i livet man velger å få barn.

Her er det verdt å nevne hvordan deltakerne skilte mellom det “ideelle rammeverket” som en kollektiv idé i samfunnet, noe alle var enige om, og sine personlige formeninger, som i noen tilfeller skilte seg fra denne oppfatningen. Enkelte pekte på at de ikke var enige i at det nødvendigvis var viktig ha fullført utdanning:

Jeg vet ikke om fullført utdanning er noe jeg ville eh ... ville sagt meg fullstendig enig i ... (med tanke på ulike rammene som være på plass) ... det henger litt sammen med ... med de økonomiske betingelsene du lever under, med det er utvilsomt ... eh ja, økonomisk og sosial støtte (familie evt partner) ... (...) - Fokusgruppe 3:M

Noen trakk altså fram at fullført utdanning i seg selv ikke trengte å være en forutsetning, så lenge man levde under gunstige økonomiske betingelser – noe jeg skal komme nærmere inn på i de neste delkapitlene.

5.3.2 Betydningen av ulike forhold i foreldreskapet

Selv om deltakerne trakk frem flere elementer som en del av «det ideelle rammeverket» som oppfattes at bør være på plass før man får barn, var det gjennomgående blant fokusgruppedeltakerne at spesielt to ulike forhold, eller «rammer», slik flere av dem kalte dem som var henholdsvis; *Økonomisk sikkerhet* og *trygge og stabile voksne*. Disse rammene var styrende for hvorvidt man var klar for ansvaret barn innebærer.

Et av disse forholdene, som var et stadig tilbakevendende tema i fokusgruppene, var hvor viktig det er med trygge voksne i oppveksten. Dette ble også diskutert i forbindelse med modenhet og indre stabilitet, som jeg har sett i tidligere delkapitler, men det ble også tatt opp i forbindelse med diskusjoner om sosiale relasjoner. Enkelte deltakere nevnte at det å være i et *stabilt parforhold* ble oppfattet som en sentral ramme når en skulle få barn. Deltakerne i fokusgruppene kom fram til at definisjonen på et stabilt parforhold var at man hadde vært sammen i “et par år”, at man kjenner hverandre godt, og at man ønsker et familieliv sammen.

Noen deltakere i de ulike fokusgruppene var også opptatt av at stabile relasjoner eller et *nettverk* var likeså viktig som det å være i et stabilt parforhold. Besteforeldre, tanter og onkler og venner ble nevnt som sentrale for slike nettverk. Dette henger sammen med at flere av fokusgruppedeltakerne i denne studien var opptatt av at *familie* kan være mye forskjellig i det moderne Norge. Så lenge et barn er omringet av trygghet og gode voksne støttespillere, trenger ingenting å være et krav:

Ja, det er veldig mange ulike former for familie, om det er to foreldre eller en foreldre eller ja ... jeg tror man må ha det litt i etterkant selv og, det er jo litt sånn ... det er jo et lite grunnlag på hvordan

man ønsker seg barn da. For noen da så er det et kriterium å ha vært sammen i lengere tid, to år eller noe, og for andre så er ikke det et like stort behov for det, (...) så lenge man føler at man kan gi omsorg og gi en ... eh ja ... gi et liv til noe, (...) og føler at man kan ta vare på det, Så tenker jeg at det er et godt grunnlag, uansett definisjon så synes jeg liksom omsorgen, er liksom som kommer først ...
(...) -Fokusgruppe 2:K

I tillegg til å sikre «trygge og gode voksne», var det et gjennomgående trekk blant de tre ulike fokusgruppene at det var viktig å ha gode «økonomiske rammer» eller sørge for en «stabil, sikker husstand». I dette la fokusgruppedeltakerne at det var viktig med økonomisk trygghet når man skal ha barn, og det var det bred enighet om. Deltakerne trakk fram økonomisk sikkerhet som viktig for å sikre barna essensielle goder, som «mat på bordet og tak over hodet ... (...)», og mindre essensielle goder, som «nye skøyter og sko ... (...)».

Som en del av den økonomiske tryggheten ble i denne studien pekt på at *bolig* var helt vesentlig når man skulle få barn. Når deltakerne i fokusgruppene snakket om bolig, ble både selveiet hus- eller leilighet, og leiebolig nevnt som akseptable boforhold. Bolig ble sett på en selvfølgelighet, og dette henger sammen deltakernes holdninger om at barn skal vokse opp rundt trygge rammer, som er stabile og forutsigbare.

I likhet med bolig, ble *lønnet arbeid* sett på som en selvfølgelighet, og ble omtalt som en del av den økonomiske tryggheten. Holdninger som knyttet seg til arbeid og lønn hang sammen med oppfatninger om at dette bidro til å sikre det økonomiske aspektet ved å ha barn – både ved at dette bidro til trygghet og stabilitet i hverdagen til barnet, men også fordi det sikret permisjonsrettigheter og bidro til at foreldrene kunne opprettholde en normal hverdag for seg selv. Selv om det var enighet om at arbeid var en viktig del av foreldreskapet, pekte to fokusgrupper, og spesielt den mannlige fokusgruppen, på at selv om det var viktig med «økonomisk aktivitet ... (...)», ønsket man ikke at arbeid skulle komme på bekostning av tid med barna. Flere deltakere understreket at de syntes muligheten til å være fleksibel i arbeidet var viktig.

Ettersom arbeid var et forhold som gikk igjen blant de ulike fokusgruppene, samt i sammenheng med hva tidligere studier finner om arbeidstilknytning og fruktbarhet, nemlig at arbeid og økonomisk aktivitet gir større sannsynlighet for foreldreskapet (Andersson, 2000; Adseriá, 2005; Kreyenfeld mfl., 2012; Neyer mfl., 2013; Dommermuth, Lappegård, 2017) var det relevant å utforske dette videre i fokusgruppesamtalene. Men, da jeg stilte spørsmålet: *hvorfor er det så viktig å være i betalt arbeid?* opplevde jeg at det skjedde en endring i holdningene i alle tre fokusgruppene.

Der de tidligere hadde snakket mest om hva de mente var de kollektive oppfatningene i samfunnet om arbeidstilknytning og foreldreskap, begynte de nå å snakke mest om hva de selv syntes var viktig, som i noen grad skilte seg fra det de hadde kommet fram til tidligere. Som nevnt i metodekapittelet om intern validitet, kan dette ha sammenheng med hvordan jeg stilte spørsmålet. Etter at jeg stilte spørsmålet, ble plutselig betydningen av arbeidsdeltagelse endret, og gikk fra å være noe folkusgruppedeltakerne var enige om at var vesentlig, til å være noe valgfritt. Flere deltakere uttrykte at de ikke nødvendigvis var enig i eller ønsket å bidra til den kollektive oppfatningen om hvordan ting *burde* være, og modererte seg slik at det var økonomisk stabilitet, og ikke nødvendigvis arbeid i seg selv, som var viktig:

viktig at man er i en økonomisk stabil husstand, ehm ... eller sånn ... det kan man jo være på forskjellige måter. Eller hvis man har arvet masse penger da må du jo ikke være ute i jobb på en måte, eller hvis du er gift med noen som har jobb eller hvis ... eller at det er stabilt da, på en måte, emh så man ikke ha jobb tenker jeg. Med det, det er liksom økonomisk stabilitet da ... mhm. - fokusgruppe 2:K

Selv om arbeid ble forbundet med «økonomisk stabilitet» eller en større økonomisk sikkerhet, var flere deltakere opptatt av, etter mitt oppfølgingsspørsmål, at det ikke burde være noen fasit på hvordan økonomiske forhold utspilte seg i familien.

5.3.3 Økonomisk usikkerhet

I forbindelse med min studie, var det relevant å sette søkelys på forhold som kunne skape usikkerhet rundt foreldreskapet. Jeg stilte spørsmål i de ulike fokusgruppene ved om det var enkelte forhold i samfunnet som skapte usikkerhet, enten dette var faktorer som kunne påvirke på et personlig nivå, et samfunnsnivå, eller globalt. De fleste deltakerne oppfattet dette som et vanskelig spørsmål, og de ba meg om eksempler.

Det kom tydelig frem at fokusgruppedeltakerne ikke hadde tenkt mye over mulige usikkerhetsfaktorer knyttet til det å få barn, *før etter* man fikk tildelt ulike eksempler på usikkerhet. Etter eksempler på former for usikkerhet som; Klimaendringer, terror, økt automatisering eller usikkerhet knyttet til arbeidsmarkedet eller andre økonomiske forhold, var det gjennomgående blant de tre ulike fokusgruppene et større søkelys på; *klimaendringer og økonomisk usikkerhet*.

Klimaendringer var et usikkerhetsmoment flere deltakere i de ulike fokusgruppene var *personlig* opptatt av. Enkelte deltakere ga uttrykk for at klimaendringene var en form for «usikkerhet» som påvirker hverdagslivet slik at man prøver å ta *miljøbevisste valg* og redusere et forbruk. Holdninger om klimaendringer og risikoer knyttet til dette, var et tema flere av

deltakerne oppfattet var veldig aktuelt, og der konsekvensene av endringer kloden vil møte, er en usikkerhet man stadig hører om, og som kan gi flere unge mennesker «klima-angst»:

Begrepet klima-angst er jo en reell ting liksom ... det er drøyt å være så ung og så har (man) så mye i vente eh ... ja global oppvarming begynner å ta inn på oss og det er litt skummelt. - Fokusgruppe 2: K

Selv om klimaendringer oppfattes blant deltakerne å være et forhold som kan oppfattes som «usikkert», og et tema unge mennesker kan preges av, mener flere av fokusgruppedeltakerne at holdninger om barn i sammenheng med klima, er et *individuell spørsmål*. Med dette menes, at deltakerne hadde flere holdninger om klimaendringer og barn, men dette hang sammen deres personlige holdninger og meninger om miljø og bærekraft. Deltakerne oppfattet likevel, at selv om klimaendringer kan oppfattes som usikkerhet; «(...) ... vil det fortsatt fødes barn selv om verden går under ... (...)» - fokusgruppe 3:M

Når det kom til «usikkerhetsmomenter» som kunne forbindes mer usikkert i lys av å få barn diskuterte de ulike fokusgruppedeltakerne forhold som «økonomisk usikkerhet». I fokusgruppe 2: K pekte de kvinnelige deltakerne på bolig, og usikkerhet knyttet til om unge mennesker får mulighet til å *eie* eller *kjøre* egen bolig. Her snakket flere av deltakerne om at det var dyrt å kjøpe egen bolig, og spesielt om man ønsket å bo i byen (Oslo). Det ble også diskutert at hvor man bosetter seg kan påvirke andre viktige forhold man må ta hensyn til med barn, slik som gode skoler eller barnehage, men også hvor man selv jobber som foreldre:

(...) Jeg tror det kommer til å ha ganske mye å si (boligmarkedet), det er veldig dyrt å bo i sentrum (Oslo) og at det da gjør at ... (...) og altså det er jo lettere å ha jobb her da (Oslo), sant du tar jo t-banen og så kan du ha hvilken som helst jobb, men du er plutselig avhengig av bil og kan ikke kjøre kollektivt med du flytter ut til Nittedal og det er liksom bare en type skole barna kan gå på, og da er det veldig mye som spiller da ... mhm mye som settes på spill (...)

– Fokusgruppe 2: K

I de to andre fokusgruppene (fokusgruppe 1:K og fokusgruppe 3:M), men også diskutert i den siste fokusgruppen (fokusgruppe 2:K) hadde deltakerne en oppfatning av at usikkerhet knyttet til *arbeid* vil være av betydning når det kommer til å få barn. Generelt sett hadde ingen av deltakerne i de ulike fokusgruppene noen bekymringer knyttet til det norske arbeidsmarkedet per dags dato, som de oppfattet som trygt, og det ble påpekt at man var heldige i Norge

sammenlignet med andre land, ettersom de oppfattet at arbeidsmarkedet i Norge hadde gode ordninger for arbeidstakere.

Det ble diskutert ulike trekk ved arbeidsmarkedet, som høyere krav til utdanning, flere midlertidige stillinger, økt automatisering, og at det kan ta lenger tid å få fotfeste i arbeidsmarkedet med relevant arbeid. Dette var ulike trekk som kunne oppleves som usikkert, men gjennomgående blant fokusgruppedeltakerne oppfattet de ikke dette som forhold som ville påvirke beslutningen om å få barn.

Det var imidlertid gjennomgående i alle fokusgruppene at det ville påvirke beslutningen dersom man ikke hadde arbeid når de andre forholdene lå til rette. Det ble påpekt at «om man hadde problemer med å få jobb» «eller om det var høy arbeidsledighet i Norge», var deltakerne i de ulike fokusgruppene av den oppfatningen at dette var forhold som ville få mennesker til å utsette tanker om å få barn:

(...) Jeg hadde følt mye mer at jeg hadde måtte være mere sikker på at jeg skulle lande (en jobb), hadde følt det uansvarlig også (...) hvis jeg får den ungen, blir det ikke så bra for den ungen, for jeg kommer til å leve med veldig mye stress, og litt sånn at jeg måtte være i en del deltidsjobber jeg ikke liker, eller ja og det å ikke vite hva som kommer (...)» -fokusgruppe 3:M

Selv om deltakerne hadde en oppfatning om at økonomisk usikkerhet, med hensyn til arbeid, ville kunne påvirke tanker om barn, var de også av den oppfatning at dette ville kun være midlertidig. Deltakere oppfattet altså ikke at økonomisk usikkerhet vil kunne påvirke et ønske om å få barn i et lenger perspektiv, men heller bidra til utsettelse.

5.4. Betydningen av rammeverket når en skal ha barn

Dette siste delkapittelet har tatt for seg funn som viser deltakernes oppfatninger om ytre forhold sett i sammenheng med foreldreskapet. Ut ifra samtalene i de ulike fokusgruppene, finner jeg at deltakerne oppfatter at det eksisterer et «ideelt rammeverk» for å få barn.

Deltakerne mener det eksisterer generelle holdninger i samfunnet om ulike forhold som må være på plass når man skal få barn. Dette er forhold som fullført utdanning, arbeid, stabilt parforhold og bolig. Disse forholdene forteller om hvordan et liv med barn bør utarte seg, dersom man ikke vil ha negative reaksjoner fra samfunnet.

Deltakerne oppfatter at dette «ideelle rammeverket» kan ses i sammenheng med verdier som *selvrealisering og likestilling*, som oppmuntrer både menn og kvinner til å ta del i arbeidslivet når man skal ha barn. Deltakerne har også en oppfatning av at det «ideelle rammeverket» er

med på å påvirke når man oppfatter det naturlig å få barn. Det kommer også tydelig frem at så lenge man som foreldre kan sikre “et økonomisk sikkert hushold” og “gode og stabile voksne” for barna, mener deltakerne at ingenting bør være et absolutt krav for foreldreskapet.

6. Diskusjon

I dette kapitlet jeg besvare oppgavens tre forskningsspørsmål, samt diskutere hovedfunnene fra forrige kapittel (kap. 5) i lys av det teoretiske rammeverket (Kap.3), bakgrunns litteratur (kap. 1) og tidligere forskning (kap. 2). Hensikten med dette kapitlet er å bidra til økt innsikt og et helhetlig bilde av mine funn om studentenes holdninger og oppfatninger om det å få barn i dagens Norge. Avslutningsvis vil jeg gi en konklusjon og løfte blikket mot videre forskning.

6.1 Hvilke oppfatninger har studenter om barn?

I denne delen av kapitlet tar jeg for meg det første forskningsspørsmålet: «Hvilke generelle oppfatninger har studenter i alderen 20 – 30 år om det å få barn?».

For å besvare forskningsspørsmålet tar jeg utgangspunkt i fire hovedfunn som er relaterte, men som samtidig belyser ulike forhold om oppfatninger studentene har til det å få barn. Først ser jeg på oppfatningen av selvrealisering og hvordan dette henger sammen med den unge livsfasen. Videre hvordan det unge livsløpet ses i sammenheng med normer og forventninger. Deretter tar jeg for meg forståelsen av det å være ung og det å få barn som et motsetningsforhold. Avslutningsvis ser jeg til funn om hvordan holdninger om barn kan være forskjellig blant unge mennesker, samt besvarelsen av forskningsspørsmålet.

6.1.1 Frihet og valgmuligheter i livet som ung og student

For å forstå hvilke oppfatninger studentene har til det å få barn, må dette ses i sammenheng med deltakernes holdninger og oppfatninger om selvrealisering. Gjennom fokusgruppesamtalene finner jeg at deltakerne på tvers av fokusgruppene har en felles oppfatning om at selvrealisering har stor betydning når de er unge. Konseptet selvrealisering ble beskrevet som «*en drivende kraft i samfunnet (...)*», der verdier som frihet, valgmuligheter, behovet for å utfolde seg og leve livet slik en ønsker også forstås som en del av å være *ung* eller *student*.

Studentens felles oppfatning om tiden som *ung* eller *student* og verdiene de mener er styrende i denne perioden av livet, er på mange måter i tråd med individualiseringsteoriens hovedtese. At en konsekvens av modernisering og omfattende endringer i samfunnet har drevet individet til et større fokus på en selv, driver individet til å *skape et eget liv*. Der må individet kontinuerlig forholde seg til ulike valgmuligheter (Beck og Beck-Gernsheim, 2002). Deltakerne i denne studien er i perioden som innenfor demografisk forskning vil

karakteriseres som «overgangen til voksenlivet». Funn om betydningen av selvrealisering i tiden som ung og student, kan både ses i sammenheng med trekk fra «Den andre demografiske overgangen» (van de Kaan, 1987; Goldsheider mfl., 2015; Lesthaeghe, 2010; 2014) og Beck og Beck-Gernsheim (2002) forståelse av *behovet for eget liv*. I tillegg er også Arnetts (2004; 2015) begrep livsløpsperioden «Emerging Adulthood» relevant. Arnett trekker frem identitet utforskning, muligheter, ustabilitet og følelsen av å være mellom to faser (ikke ungdom, men heller ikke voksen) som forhold som preger et ungt livsløp.

Studentene pekte på flere forhold om tiden som ung og student som kan knyttes til teorien om «Emerging Adulthood». Deltakerne mente at Norge som «tilbyr denne måten å leve på (...)» der man har flere valgmuligheter, man kan reise rundt, studere det man vil og få muligheten til å «bli kjent med seg selv (...)». I tillegg pekte flere på hvordan tiden som ung er en tid med mindre ansvar og en tid for å det gøy og være spontane.

Selvrealisering spiller en rolle for hvordan deltakerne ser på det å få barn. De anser denne perioden av livet som en periode til å fokusere *kun* på seg selv og eget liv. Mine funn er i tråd med tidligere forskning om unge menn og kvinners holdninger: behovet for å utfolde seg *før* man får barn oppfattes å være viktig blant unge og studenter (Ravn, 2005; Benzies mfl., 2006; Thompson, Lee, 2011; Söderberg m.fl., 2011; Söderberg m.fl., 2012; Frisé mfl., 2014).

6.1.2 Forventninger og normer – ikke nå, men senere

En annet hovedfunn fra fokusgruppesamtalene er at studentene mener at det i det norske samfunnet eksisterer ulike normer og forventinger *mot* å få barn for tidlig i livsløpet. Som en av dem uttrykker det: «*shit tjué år (når man får barn), det er tidlig det*». Men andre ord henger forståelsen av «ungdommen» sammen med holdninger om *fravær* av barn.

Giddens (1991) forståelse av livsløpet i sammenheng med individets selvkonstruksjon i moderne tid, kan bidra til å forstå hvordan deltakerne personlig oppfatter forventinger knyttet til livsløpet. Men individualiseringsteorien tar ikke høyde for *normer* og hvordan det kan være med å påvirke enkeltindividet (Dawson, 2012). Som jeg finner i fokusgruppesamtalene, oppfatter deltakerne at det eksisterer normer og forventinger som er knyttet til når unge mennesker *bør* få barn. Denne tendensen var gjennomgående blant fokusgruppedeltakerne - de oppfattet at det eksisterte sterke forventninger *imot* å få barn for ung, hos enten samfunnet eller familie.

Normer og forventninger om når unge mennesker bør få barn kan ses i sammenheng med sosiale normer som aldersnormer eller sekvensnormer, som forteller om passende tidspunkt for ulike livshendelser (Liefbroer, Billari, 2010b). Studentene i fokusgruppene opplevde at det eksisterte forventninger om at unge og studenter burde ta utdanning, reise rundt, ha frihet i tiden som ung, samt at å finne arbeid eller å finne partner burde komme før man får barn. Slike forventninger fra familie og samfunn, påvirker når man oppfatter man kan få barn, oppfattet deltakerne.

Det å «leve opp til forventninger man har til seg selv og samfunnet» er også funnet i en studie av svenske kvinners tanker rundt foreldreskapet. Kvinnene der følte i likhet med deltakernes i denne studien, på forventninger rundt når man bør få barn (Söderberg mfl., 2011). At dette er funnet flere steder gir grunn til å forske videre på hvordan normer og forventninger kan ses i sammenheng med holdninger om barn blant unge mennesker.

6.1.3 Det å være ung og forelder – et motsetningsforhold?

De to ovennevnte funnene henger sammen med det siste hovedfunnet: Hvordan det å være ung eller student oppfattes som et motsetningsforhold til foreldreskapet. På grunn av indre oppfatninger om livet som ung og student med frihet og valgmuligheter, i tillegg til at ytre forventninger fra samfunnet og familie forsterker oppfatningen av det forventede livsløpet, blir rollen som student og ung og rollen som forelder sett på to former for livsstiler som ikke kan kombineres. Med andre ord blir barn oppfattet som en begrensning i det unge livsløpet.

Når det kommer til *selvforståelse* i moderne tid oppfatter Giddens (1991) at livsstiler spiller en vesentlig rolle i denne prosessen. Livsstiler er integrerte praksiser som påvirker hvordan individet ser seg selv, påvirker hva vi gjør med oss selv og gir et større fokus på hvem vi skal være (Giddens, 1991). Gjennom fokusgruppesamtalene kan man tolke deltakernes beskrivelse at tiden som ung og student ikke bare som en del av livsløpet, men som en form for livsstil der; «... *Studietiden handler om så mye mer enn å bare planlegge for en jobb ...* (...).

Deltakerne beskrev spontane kvelder, med fest og moro, en periode i livet man var sosiale og møter nye mennesker og der fag man velger er knyttet til interesse. Gjennom Giddens (1991) forståelse av *livsstiler* kan det belyser hvordan «motsetningsforholdet» med barn, viser til to ulike *livsstiler*. Der livet som ung, ikke samsvarer med en livsstil som foreldre.

I tillegg kan motsetningsforholdet mellom å være student og å få barn ses i sammenheng med hvordan Beck og Beck-Gernsheim (1995; 2002) påpeker at *behovet for eget liv* må ses i samspill med samfunnets institusjoner. Beck og Beck-Gernsheim (2002) skriver om den

institusjonelle individualisering, som innebærer det at individet kan realisere eget liv, men i tråd med institusjonelle praksiser og retningslinjer. Dette kan for eksempel gjelde utdanning. Det var en gjennomgående mening blant fokusgruppedeltakerne at det eksisterer en kollektive forventninger i samfunnet om at man tok en utdanning, ettersom dette var et viktig premiss for å få jobb i fremtiden. Det er til og med flere som føler at dette er «påkrevd» i form av at man trenger utdanning for å få en jobb: «*nå føler jeg man må ha en bachelor for å gjøre hva som helst ... (...)*».

Beck og Beck-Gernsheim (1995) mener at måten vi lever våre egne liv er avhengig av arbeidsmarkedet. De skriver at arbeidsmarkedet krever at individet har riktig kompetanse og skaper et ideal om at individet skal være funksjonelt, fleksibelt, konkurransedyktig og ambisiøst (Beck og Beck-Gernsheim, 1995). Som flere deltakere i fokusgruppene pekte på, virket rollen som student og rollen som forelder vanskelig å kombinere, ettersom man som student hadde forpliktelser til studie som kunne bli vanskelig å leve opp til hvis man hadde et barn.

Ifølge Beck (1992; 1999) og Giddens (1991; 1999) må selvrealisering og behovet for et eget i liv også forstås i lys av muligheter og *risikoer*. I moderne tid har mennesker fått flere muligheter, men et større fokus på risikoer, der Beck og Giddens mener man stadig må veie opp valg og muligheter mot mulige risikoer og trusler som valgene medføre. Det å få barn tidlig i livsløpet kan forstås som en *risiko* for studentene, ettersom barn mens man er student eller ung kan begrense frihet eller muligheten man har til å fullføre utdanning. Frihet og muligheter var viktige verdier som ble pekt på av fokusgruppe deltakerne. En måte å «håndtere» en slik risiko, er å unngå å få barn som ung.

Selv om risikobegrepet (Beck, 1992; Giddens; 1991) kan ses i sammenheng med at barn oppfattes som begrensende i tiden som ung og student, opplever jeg at ideen rundt *livsstiler* (Giddens, 1991) er fruktbart å tolke opp mot mine funn om barn som et motsetningsforhold i det unge livsløpet. Mine funn er og i samsvar med kvantitative studier, som finner det mindre sannsynlig å inngå i et foreldreskap mens man er student, en faktor som ofte forklares av en «student-effekt» som tilsier at rollen som foreldre og student er vanskelig å kombinere (Lappegård, Rønsen, 2005) – en oppfatning deltakerne i denne studien pekte på var viktig i forbindelse med deres oppfatninger om det å få barn.

6.1.4 Frihet til å velge

Selv om deltakerne beskriver en kollektiv oppfatning om at samfunnet har skapt ulike forventninger og normer om hvordan *unge* og *studenter* bør leve livet i tråd med selvrealiseringens kjerneverdier, kom det også frem holdninger som peker på at dette kanskje ikke gjelder alle unge mennesker. Gjennom historier av kjente og ukjente, særlig i sammenheng med deltakernes hjemsteder, pekte flere deltakere at de oppfattet at det var forskjellige holdninger fra *by* og *bygd*. De mente at hvis man bor i en mindre byer i Norge med færre valgmuligheter for unge, og man har partner, jobb, hus og bil, er det kanskje ikke så rart at en tjuetåring føler seg klar for å få barn? I tillegg understreker deltakerne at alle unge mennesker ikke er like, men har forskjellige ambisjoner og ønsker i livet slik at; «*det blir feil å si at alle unge driver med selvrealisering ... (...)*».

Dette er et sentralt funn. Deltakerne i denne fokusgruppen er *studenter i Oslo*. Dermed kan det de sier ikke gi svar på hva *alle unge mennesker* i Norge oppfatter når det kommer til barn. Det er for eksempel relevant å spørre om det er forskjellige holdninger blant studenter og ikke-studerende i alderen 20 – 30 år når det kommer til barn. Dette er det verdt å utforske videre i annen forskning.

6.1.5 Oppsummering av første forskningsspørsmål

Gjennom fokusgruppesamtalene finner jeg at oppfatninger studentene har om barn må ses i sammenheng med oppfatningen om hvordan selvrealisering påvirker unge mennesker. Fokusgruppedeltakerne ser på tiden som ung og student som en tid for muligheter, valg og frihet til å leve slik man vil.

Dermed oppfatter de at forventninger og normer tilsier at man må ha høyere utdanning og planlegge for fremtiden, reise verden rundt, ha det gøy å nyte tiden som ung så lenge som mulig. Selvrealiseringen er dermed tosidig: Den handler på den ene siden om deres eget ønske, men samtidig også om ytre press.

Deltakerne oppfatter at det er normer som taler mot å få barn for tidlig. Disse normene mente imidlertid flere av dem at kunne være sterkere for studenter enn for unge generelt. De understreket at mennesker er forskjellige, og at forventningen om selvrealisering ikke bør føre til at man ser ned på personer som får barn når de er unge. For deres egne situasjoner var det likevel tydelig at de ser på det å få barn som noe som står i et motsetningsforhold til det å få mest mulig ut av tiden som ung og student.

6.2 Hva er av betydning når man skal bli foreldre?

I denne delen av kapittelet tar jeg for meg det andre forskningsspørsmålet: *Hvilke forhold oppfatter studenter i alderen 20 – 30 år er av betydning når en skal få barn?* For å besvare dette tar jeg utgangspunkt i to ulike hovedfunn som belyser flere aspekter rundt forskningsspørsmålet.

Først ser jeg på funn om betydningen av modenhet og ansvar. Videre ser jeg hvordan deltakerne mente det eksisterte et ideelt rammeverk for å få barn i Norge, samt hvilke forutsetninger deltakerne oppfatter må ligge til rette for å få barn. Avslutningsvis oppsummeres forskningsspørsmålet.

6.2.1 Modning for å få barn – det refleksive individ?

Et hovedfunn fra fokusgruppesamtalene er at studentene mener man må være moden for å få barn. I det legger de at barn skal være ønsket og at man har tatt innover seg hvilket ansvar det å få barn innebærer. Deltakerne mente indre verdier som *modenhet* og *indre stabilitet* var viktig før man ble foreldre. Det handler om at man som individ er trygg på seg selv og vet hva man ønsker å gjøre med livet sitt.

Flere studier finner at unge mennesker i overgangen til voksenlivet er opptatt av *subjektive dimensjoner* av en selv. De ser blant annet på indre forståelse av egne handlinger og verdier som et kjennetegn på at man er voksen (Arnett, 1997; 1998; 2000; 2001). Dette kan ses i sammenheng med mine funn om hvordan studentene vektlegger indre verdier som modning og indre stabilitet, om de oppfatter det å få barn som en del av det å bli voksen.

Et annet begrep som kan ses opp mot funn om modenhet og ansvar er Giddens (1991) begrep om refleksivitet. I moderne tid er vi ifølge Giddens (1991) opptatt av eget liv og bruker tid på blant annet hva vil gjør med oss selv og hva som engasjerer oss. Dette er en refleksiv prosess, der vi kartlegger oss selv for å få en dypere selvforståelse (Giddens, 1991). Med andre ord, er vi mennesker i moderne tid mer tenkende og reflekterende over alt vi tar for oss, og dette som utgjør den refleksive karakteren i vår selvidentitet (Giddens, 1991).

Deltakerne i fokusgruppesamtalene ga uttrykk for at man var mer moden for å få barn når man var på et sted i livet hvor man var trygg på egen identitet, trygg i verden eller visste hva man ønsker ut fra eget liv. Dette speiler mye av det Giddens (1991) beskriver om den refleksive prosessen av selvidentitet, siden det kan tolkes som at deltakerne mener at man må kjenne seg selv godt for å vite at man vil bli forelder.

De indre verdiene deltakerne beskriver at er viktige for å bli foreldre, som å være stabil, moden og klar for ansvar, stemmer godt med det Arnett finner (2004; 2015). Deltakerne pekte imidlertid aldri på at man må være *voksen* for å få barn, men vektla i stedet det å være *moden*. Samtidig, i studier av overgangen til voksenlivet er unge mer opptatt av subjektive vurderinger av indre forhold, som i likhet med det jeg finner; et viktig forhold og har en indre forståelse av egne handlinger og verdier (Arnett, 1997; 1998; 2000; 2001). I likhet med mine funn har også tidligere studier om unge menneskers tanker om barn og foreldreskapet pekt på at modenhet og det å være klar for å få barn ved indre motivasjon et viktig premiss for å få barn (Thompson, Lee, 2011; Malling mfl., 2020).

6.2.2 Ikke for tidlig, men heller ikke for seint

Jeg finner også ulike aldersnormer for å få barn blant fokusgruppedeltakerne. I fokusgruppesamtalene ble det pekt på tre ulike aldersnormer for å få barn; For tidlig, for seint og passende.

Deltakerne tenkte at *for tidlig* er når ungdom får barn i alderen 14 – 18 år. Studentene hadde en oppfatning av at man som ungdom ikke er moden nok for å ha ansvar for et barn alene. Det som ble ansett som *for seint* var alderen 40 – 60 år. Studentene opplevde det som uansvarlig å få barn så seint, fordi dette går utover levetid med barnet. *Passende alder* ble ansett for å være 25 – 35 år. Studenten tenkte at man på dette punktet i livet har oppnådd de indre forholdene (modenhet og indre stabilitet) og fått ytre forhold på plass (som stabilt forhold, et trygt nettverk og økonomiske forutsetninger).

Holdninger om alder for å få barn kan også forstås gjennom sekvensnormer. Sekvensnormer sier noe om at man har en forventning om at ulike hendelser bør opptre i ulik rekkefølge (Liefbroer, Billari, 2010b). Eksempelvis forventer flere av deltakerne at man bør fullføre utdanning og få seg en jobb eller en partner *før* man får barn.

Giddens (1991) påpeker at livsløpet styres av forventninger til ulike aldre. Dette speiles i samtalene. Ungdomstiden (14 – 18 år) ble ansett som for tidlig for å få barn. Deltakerne mener ungdomstiden var en viktig sosialiseringstid og en tid der man «*har nok med seg selv*». Likeledes hadde de forventninger til *aldring*. De opplevde 40 – 60 år som alt for sent, ettersom man da ville bli så gammel at man som foreldre ikke kunne sette seg inn i barnas livsverden eller ha helse til å være med på aktiviteter i barnets hverdag. Oppfatningen av at 25 – 35 år er den passende alderen å få barn i, henger sammen med hvordan man forventer at foreldre bør være vitale og spreke og være i barnets livsløp lenger. Disse funnene om at man

verken må være for ung eller for gammel stemmer godt med tidligere studier om unge menneskers tanker om når man bør få barn (Söderberg mfl., 2011; Eriksson, mfl., 2013).

Det er tydelig at normer og forventninger om at *alder* påvirker når deltakerne synes det passer å få barn. Der deltakerne er uenige om alder, kan det ses i tråd med sekvensnormer – altså at det ikke er alderen i seg selv som er avgjørende, men at ulike hendelser i livet skjer i en akseptert og forventet rekkefølge.

6.2.3 Betydningen av rammeverket

Et annet hovedfunn i denne studien er at deltakerne mente det eksisterer et «ideelt rammeverk» for å få barn i Norge. De forholdene deltakerne mente tilknyttet seg til det ideelle rammeverket var fullført utdanning, en stabil partner, en jobb og en bolig.

En viktig del av dette funnet, er hvordan deltakerne i alle de ulike fokusgruppene oppfattet dette som en *kollektiv holdning* i samfunnet. Altså oppfattet deltakerne at flere andre i samfunnet oppfatter at det er viktig å ha disse aspektene av livet på plass når man skal ha barn. Gjennomgående blant fokusgruppedeltakerne var at forholdene som knytter seg til det ideelle rammeverket henger sammen med forventninger i samfunnet om selvrealisering og likestilling. Det vil først si at de forventer at både menn og kvinner skal delta i arbeidslivet, og deretter at begge kjønn skal bidra til barneomsorg når man har fått barn.

Deltakerne oppfatter at dette er en «allmenn formening», noe som igjen tyder på at det er normer og forventninger som skaper denne holdningen. Ettersom det «ideelle rammeverket» involverer ulike aspekter som bør skje etter hverandre, kan det også forstås som *sekvensnormer*, som diskutert tidligere.

Gjennom forventninger om selvrealisering og likestilling i samfunnet, kan det ideelle rammeverket også forstås som en *individualisert tendens*, ettersom man har gått bort fra den tradisjonelle rollefordelingen i familien. I stedet forventes det i moderniteten et aktivt bidrag fra alle individer i arbeidsmarkedet, noe som anses som viktig for å utfolde oss selv. Beck og Beck-Gernsheim (2002) oppfatter dette som den *institusjonelle individualismen* – der vi utfolder oss selv, men i samsvar med de retningslinjene og institusjonelle praksisene gitt av arbeidsmarkedet eller velferdsstaten.

Dermed peker mine funn om det ideelle rammeverket på en indikasjon at holdninger om barn og familie kan preges av hvordan velferdsstaten har tilrettelagt for arbeids- og familiedeltagelse. Det norske velferdssystemet er formet for å komme familien til gode, der

både menn og kvinner skal kunne delta likt både i arbeidslivet og familien. I tillegg er verdiene (Ellingsæter, Leira 2006; Gornick, Meyers 2009; Hellstrand mfl., 2020).

Jeg finner at studentene oppfatter at det eksistert et ideal for når man bør få barn, og hvilke ulike forhold man bør ha før man får barn. Dette ser de som typisk i det norske samfunnet – får man barn i denne livssituasjonen vil ingen reagere. Mine funn samsvarer med tidligere forskning, som finner at hva som er passende tid for å få barn avhenger av ulike faktorer som oppstår *før* man får barn (Ravn, 2005; Söderberg mfl., 2011; Thompson, Lee, 2011; Söderberg mfl., 2012; Eriksson mfl., 2013; Friséen mfl., 2014; Malling mfl., 2020).

6.2.4 Betydningen av trygghet i rammeverket

En måte å forstå deltakernes oppfatninger om rammeverkets betydning er gjennom begrepet *livsplanlegging*. Beck (1992) og Giddens (1991) peker på hvordan moderniteten er preget av menneskets konstante fokus på potensielle risikoer og usikkerhetsmomenter. En måte å håndtere dette på er gjennom livsplanlegging. Beck og Beck-Gernsheim (1995) mener at foreldreskapet i moderne tid er et eksempel på livsplanlegging, der alle aspekter ved det å skulle bli foreldre må overveies. Det finner jeg også hos deltakerne i min studie.

I fokusgruppesamtalene ble det vurdert hvorvidt disse forholdene, eller «rammene», som deltakerne beskrev dem som, bidrar til å skape trygghet og forutsigbarhet i et foreldreskap. Å «følge oppskriften», altså å sørge for at alle disse forholdene er ivaretatt, oppfattet deltakerne som en måte å skape trygghet på før man går inn i et foreldreskap.

To sentrale slike rammebetingelser ble trukket fram av deltakerne: Det ene var at barn skal vokse opp med trygge og stabile voksne, der et stabilt parforhold eller et trygt nettverk av familie og venner var med på å sikre dette forholdet. Det andre var at man som foreldre sikret økonomisk trygghet, noe jeg vil komme tilbake til i neste delkapittel.

Behovet for trygge, stabile voksne i oppveksten, som sikres enten ved et stabilt parforhold eller et godt nettverk av familie og venner, kan forstås som en risikominimering – enkelte påpekte at det var viktig å være flere rundt et barn, slik at man ikke var alene om ansvaret. Flere pekte på at et stabilt parforhold bidrar til sikkerhet, men det ble også påpekt at det var en fordel å ha flere mennesker å støtte seg på i tillegg, og at «trygge voksne» var viktigere enn et absolutt krav om at disse voksne må inngå i et parforhold. Dette er i tråd med tidligere forskning, som viser at unge mennesker er opptatt av å sikre et foreldreskap som bidrar til trygghet både for en selv og for et barn (Söderberg mfl., 2011; Thompson, Lee, 2011;

Söderberg mfl., 2012; Ellingsæter, Pedersen, 2013; Eriksson mfl., 2013; Friséen mfl., 2014; Malling mfl., 2020).

6.2.5 Arbeid og usikkerhet

Gjennom diskusjoner om hva som utgjør «det ideelle rammeverket», var det som nevnt to ulike forhold deltakerne i de ulike fokusgruppene kom til enighet om at var av størst betydning når det kom til barn. Der jeg i forrige delkapittel tok for meg betydningen av stabile parforhold og nettverk, som var det ene av dem, vil jeg her se nærmere på den ytre rammen deltakerne vektla sterkest, nemlig økonomiske forhold.

I likhet med tidligere forskning (Andersson, 2000; Adserá, 2005; Kreyenfeld mfl., 2012; Neyer mfl., 2013; Dommermuth, Lappegård, 2017), finner jeg at deltakerne oppfatter det som helt vesentlig å ha økonomisk trygghet når man skal ha et barn. Det ble oppfattet som viktig å ha sikret et «økonomisk sikret hushold», der essensielle goder som bolig og mat, så vel som mindre essensielle goder som sportsutstyr, måtte kunne tilbys barnet dersom man skulle bli foreldre.

En vesentlig del av denne økonomiske sikkerheten kom gjennom å sikre seg arbeid, mente deltakerne. Som nevnt i resultatkapittelet, stilte jeg et oppfølgingsspørsmål i denne sammenhengen som førte til en holdningsendring i gruppene: *hvorfor er det så viktig å være i betalt arbeid?*

Deltakerne gikk fra å diskutere holdninger i tråd med hva som er generelt oppfattet i samfunnet, til å diskutere betydningen av arbeid i tråd med *personlige* holdninger. Da dukket det opp en tosidighet i svarene, som vitnet om at deltakerne ikke nødvendigvis var enig i det de oppfattet som de allmenne holdningene i samfunnet: flere deltakere begynte å bruke fraser som «for min del», «*jeg personlig hadde foretrukket*», også videre, og påpekte at de ikke syntes det burde være et krav å være i arbeid når man skal få barn. Så lenge man kunne sikre økonomisk trygge rammer for barnet, var tilknytning til arbeidslivet altså underordnet.

Denne diskusjonen om betydningen av arbeidstilknytning oppfatter jeg at kan ha blitt påvirket av meg som moderator. Måten jeg stilte spørsmålet på, kan ha implisert at deltakerne personlig syntes det var viktig å være tilknyttet arbeidslivet, eller at de ikke hadde gitt meg det svaret jeg var ute etter - og dermed kan det ha gitt rom for at deltakerne svarte annerledes, eller fant det nødvendig å personlig ta avstand fra eller moderere det de tidligere hadde sagt om de allmenne oppfatningene i samfunnet.

I tillegg kan diskusjoner om økonomiske rammer i en gruppesammenheng muligens være ubehagelig når man diskuterer med mennesker man ikke kjenner. I studien av norske unge menneskers holdninger om barn i sammenheng med økonomisk sikkerhet og velferdsordninger, pekte Ellingsæter og Pedersen (2013) på det samme, at når det gjaldt økonomi og barn, verget informantene i intervjuene seg for å uttale seg om økonomiske forhold knyttet til barn.

Verdt å merke seg var at det var spesielt i den mannlige fokusgruppen at *tid* ble trukket inn som noe deltakerne vektla i samtale om arbeid og økonomisk stabilitet. Flere i fokusgruppen uttalte at de ikke ønsket at arbeidstid skulle gå på bekostning av tiden med barna. Også i en nyere studie av unge, skandinaviske menns holdninger til barn, ble dette vektlagt av deltakerne (Malling mfl., 2020). Dette er et interessant aspekt ved kjønnsroller og modernitet som jeg mener bør forskes videre på.

Betydningen av et økonomisk sikkert hushold bekreftes også ytterligere i deltakernes oppfatninger om økonomisk usikkerhet. Boligmarkedet ble trukket fram som et usikkerhetsmoment i forbindelse med foreldreskap, der spesielt en av de kvinnelige fokusgruppene pekte på dette som et forhold som kunne påvirke når det passet seg å få barn. Deltakerne i denne fokusgruppen trakk frem at spesielt boligmarkedet i Oslo var så dyrt, og det kunne gjøre det vanskelig å bo i byen. Dette var et forhold som skapte usikkerhet på forskjellige måter; Hvis man må flytte ut av sentrum, kunne det være vanskeligere å finne gode barnehager og skoler, mente deltakerne, og det kunne dessuten påvirke arbeidsforholdene til foreldrene.

I de to andre fokusgruppene ble arbeidsmarkedet tatt opp som et usikkerhetsmoment. Det var stor enighet om at dersom det var vanskelig å få arbeid, ville dette kunne påvirke når man valgte å få barn. Arbeidsløshet medførte at man burde vente med foreldreskapet, ble det konkludert med.

Funn om betydningen av økonomisk usikkerhet, er med andre ord motsatt fortegn av betydningen av økonomisk usikkerhet – det vil oppleves som uansvarlig å ikke kunne sikre gode økonomiske forutsetninger for et barn og kan være en faktor som utsette foreldreskapet. Fokusgruppe deltakernes holdninger om økonomisk usikkerhet er i tråd med tidligere forskning om økonomisk usikkerhet og en negativ sammenheng med fruktbarhet (Kravdal, 2002; Sobotka, 2011; Schneider, 2015; Comolli mfl., 2019) I tillegg beskriver deltakerne

holdninger om usikkerhet i sammenheng med det Comolli mfl. (2019) beskriver som «usikkerhets-effekten» eller «vent-og-å se-effekten – det oppfattelsen av større usikkerhet, kan bidra til å utsette langsiktige beslutninger som det å få barn, og heller vente med å få barn.

Selv om deltakernes holdninger samsvarer med tidligere forskning, er det verdt å merke seg at diskusjonen om økonomisk usikkerhet ble ledet frem av eksempler fra meg som moderator. Overordnet oppfatter ikke deltakerne arbeidsmarkedet som en usikkerhet, og oppfattet også spørsmålet om usikkerhet som et vanskelig spørsmål. Gjennomgående var det lite oppfatninger om «usikkerhetsmomenter» knyttet til barn, før etter mine oppfølgingsspørsmål med eksempler. Dette kan indikere at deltakerne i denne studien enda ikke har opplevd større former for usikkerhet.

På den andre siden, trakk deltakerne frem *klimaendringer*, etter det var pekt på som et eksempel av meg som moderator. Enkelte deltakere påpekte at unge kan oppleve «klima-angst» om man tar inn for seg mulige endringer kloden vil oppleve i fremtiden. Tross dette, ga deltakerne uttrykk for at holdninger om barn i sammenheng med klimaendringer, vil være av et personlig forhold. Med dette i betraktning, kan det være interessant å utforske dette nærmere i videre studier.

Holdningene deltakerne ga uttrykk for i sammenheng med klimaendringer og usikkerhet kan ses i sammenheng med Beck (1992; 1999) og Giddens (1990; 1991) oppfatning av modernitet som et «risikosamfunn». Endringer innen klima er et eksempel på en type *risiko* unge må forholde seg til kontinuerlig, og har i nyere tider spesielt blitt fremstilt som «de unges oppgave å løse». Med andre ord, er det ikke overraskende av endringene vi ser innen klima er av interesse, ettersom det er en del av vår tids større risikoer.

I skrivende stund pågår det en verdenspandemi – Covid 19 – som har blitt det desidert største usikkerhetsmomentet i 2020, og som har ført med seg usikkerhet på flere områder. Disse intervjuene er gjort høsten 2019. Det ville vært interessant å undersøke om holdninger omkring usikkerhet og barn, vil oppfattes annerledes nå i «disse Corona tider».

Gjennomgående er holdninger om “usikkerhet” og barn - ikke er forhold som studenter går rundt og tenker over, men i tråd scenarier som beskriver usikkerhet rundt foreldreskap og spesielt med hensyn til usikkerhet knyttet til å kunne forsørge et barn, er dette et forhold som er av betydning for foreldreskapet.

Dermed finner jeg at betydningen av økonomisk trygghet er en viktig forutsetning for å få barn. Dette er en ytre faktor som henger tett sammen med indre forhold deltakerne har pekt på som viktig, nemlig modenhet og ansvar. Også i tidligere forskning har betydningen av økonomisk trygghet blitt vektlagt (Ellingsæter, Pedersen, 2013; Eriksson mfl., 2013; Friséen mfl., 2014; Malling mfl., 2020).

6.2.6 Oppsummering av andre forskningsspørsmål

Gjennom samtale fra de ulike fokusgruppene finner jeg at studentene er opptatt av både indre og ytre forhold som sikrer at et barn vokser opp i trygge og stabile hjem.

Men indre forhold menes det hvordan modenhet for å få barn er viktig – der man må ha kommet et sted i livet der man ønsker barn og er klar for det ansvaret som innebærer et barn. I tillegg peker funn på forhold som modning og indre stabilitet, der man vet hvem man er og hva man ønsker i livet slik at man vet at man egner seg for foreldre. De indre forholdene gjenspeiles også i ulike aldersnormer, er man for *ung* er man ikke moden nok til å ta ansvar, er man for gammel oppfattes det som *uansvarlig*, hvis det går utover levetid med barn.

Ytre forhold ble diskutert i sammenheng med ideen om at det eksisterer et ideelt rammeverk for å få barn i Norge. Dette rammeverket inneholder ulike forhold som bør være på plass før man får barn.. I denne studien var studentene opptatt av forhold som stabile relasjoner, i form av parforhold eller nettverk, og økonomisk trygghet. Tidligere studier finner også at menn og kvinner er opptatt av ulike faktorer som må være på plass før man blir foreldre, og at stabile relasjoner og økonomisk trygghet var blant disse, i tillegg til fullført utdanning og tilknytning til arbeidslivet (Söderberg mfl., 2011; Thompson, Lee, 2011; Söderberg mfl., 2012; Eriksson mfl., 2013; Friséen mfl., 2014; Malling mfl., 2020). Dette er oppfatninger som deltakerne i fokusgruppene bekrefter at er til stede. Det som imidlertid er verdt å merke seg på dette punktet, er at flere av deltakerne påpeker at de *personlig* ikke vektlegger disse faktorene som en del av rammeverket like sterkt - de er opptatt av at et rammeverk må være på plass, men var også opptatt av å understreke at det ikke trengte å innebære for eksempel fullførte studier.

6.3 Er det kjønnsforskjeller i oppfatninger om barn?

I denne delen av kapittelet tar jeg for meg mitt siste forskningsspørsmål:

Er det noen kjønnsforskjeller i disse oppfatningene? (om barn eller foreldreskap).

Som vist tidligere i denne masteroppgaven, er det gjennomgående delte oppfatninger blant deltakerne om de fleste av temaene som er diskutert. Noen forskjeller var det imidlertid på hva gruppene diskuterte og kom til enighet om. I dette delkapittelet vil jeg se nærmere på hvilke, om noen, kjønnsforskjeller som kom til uttrykk i diskusjonene i fokusgruppene.

6.3.1 Modenhet og aldersnormer

Deltakerne i de ulike fokusgruppene svarte stort sett ganske litt på de ulike spørsmålene, dette kommer tydelig frem i holdninger og oppfatninger om betydningen av selvrealisering før man får barn, samt hvordan deltakerne oppfattet at ulike rammer må på plass før man får barn.

Et hovedfunn i denne oppgaven der man kan se tendenser til kjønnsforskjeller, er hvordan de mannlige og kvinnelige deltakerne omtaler en «modningsprosess» i forbindelse med når man er klar for å få barn. I den mannlige fokusgruppen var deltakerne opptatt av at man måtte være *moden* når man skal få barn. De så modenhet i sammenheng med å ha oppnådd stabilitet i livet og være ferdig med en selvutforskningsprosess. I de to fokusgruppene med kvinner oppfattet de at man egnet seg for å få barn når man hadde oppnådd en *indre stabilitet*, der trekk som å være trygg i egen kropp og identitet, og vite hva man vil med livet, var forhold som var viktig.

En kan diskutere om de ulike beskrivelse av en modningsprosess inneholder kjønnsforskjeller. Spesielt når de kvinnelige deltakerne nevner «trygg i egen kropp» - det kan forstås som å være trygg i egen kropp og føle at man er klar for en graviditet. Det er kvinnen som føder barn, og dermed kan en relevant holdning knyttet til å føle seg klar for å få barn for kvinner henge sammen med kropp og graviditet. Det er imidlertid utydelig om det er det som er tilfelle i svarene til de kvinnelige fokusgruppedeltakerne – jeg finner det mer sannsynlig at de mannlige og kvinnelige deltakerne beskriver den samme indre prosessen, bare med ulike formuleringer.

Ser jeg videre på deltakernes oppfatninger om de ulike aldersnormer om passende tidspunkt for foreldreskapet, var det kun de to kvinnelige fokusgruppene som diskuterte aldersnormer om «for tidlig». Oppfatningen om hva som var for tidlig alder for å få barn var sett i sammenheng med uplanlagte graviditeter i ungdomstiden (14 -18 år). Denne aldersnormen kan forklares med at det er kvinnen som blir gravid og må bære barnet, og alltid vil bære *risikoen* det innebærer å bli gravid. Det kan være en biologisk årsak til at kvinnene vektla denne aldersnormen, der mennene ikke gjorde det, men jeg vurderer ikke funnene mine som

tydelige nok til å kunne si noe sikkert om dette. Dette er noe videre forskning om kvinners forståelse av egen *fruktbarhet* vil kunne utforske ytterligere.

Da den mannlige fokusgruppen diskuterte de ulike aldersnormene, reflektere de rundt passende tidspunkter for å få barn i sammenheng med hjernens fysiske utvikling. Dette diskuterte de på en slik måte at det kunne oppfattes som om de snakket om *menn*, underforstått at menn blir ferdig utviklet senere enn kvinner. Men ettersom de ikke brukte kjønne ord i denne diskusjonen, er ikke dette noe jeg har kunnet vurdere som et funn. Dette er noe videre studier på området ville kunne gå nærmere inn på.

Tidligere studier av mannlige studenter fant også at modenhet var en viktig forutsetning for å få barn, og også i mine funn er holdningen hos menn, så vel som hos kvinner, at man må oppleve en personlig utvikling der man føler seg klar for det ansvaret et barn innebærer (Thompson, Lee, 2013; Malling mfl., 2020). Som nevnt i kapittel 2 i sammenheng med tidligere forskning om funn av modenhet hos menn, delte ikke de danske og svenske mennene helt samme oppfatning av behovet for modenhet som de australske – de mente også at modenhet var viktig, men oppfattet ikke at man nødvendigvis var klar for barn bare fordi man hadde gjennomgått en modningsprosess (Malling mfl., 2020). Mine deltakere er skandinaviske, og til forskjell fra de danske og svenske mennene i tidligere studier, finner jeg i denne studien at de mannlige deltakerne oppfattet at modenhet var en viktig forutsetning for å få barn. Dette er et interessant trekk, ettersom Norge, Sverige og Danmark tilhører det samme nordiske velferdsregime, der velferdspolitik og ordninger er svært like, og bygget på like holdninger og verdier (Ellingsæter, Leira 2006; Andersson mfl., 2009; Gornick, Meyers 2009; Hellstrand mfl., 2020).

Alt i alt finner jeg ingen *tydelige* kjønnsforskjeller i mine funn. Selv om de øvrige nevnte trekkene gir indikasjoner på forskjellige oppfatninger og holdninger blant de mannlige og kvinnelige deltakerne, kommer ikke dette tydelige nok frem i denne studien til å kunne verken bekrefte eller avkrefte om det er kjønnsforskjeller. Likevel anser jeg variasjonene i funn om modenhet og aldersnormer som nyttige å utforske videre i kommende studier om menn og kvinners forståelse av egen fruktbarhet.

6.3.2 Likestilte holdninger og metodiske betraktninger

Tidligere forskning viser at menn og kvinner er like opptatt av individualiserte verdier som frihet og selvutfoldelse før man får barn (Arnett, 1997; 1998; 2000; 2001; Ravn, 2005; Söderberg mfl., 2011; Thompson, Lee, 2011; Söderberg mfl, 2012; Eriksson mfl, 2013; Frisé

mfl, 2014; Malling mfl, 2020). Dette er også et trekk jeg finner i min studie. Mine funn viser, i likhet med tidligere forskning og i tråd med individualiseringsteorien, at det kan virke som at behovet for selvrealisering er noe som påvirker menn og kvinner likt.

Når det gjelder oppfatningen om «det ideelle rammeverket» for å få barn, der ulike forhold oppfattes at må være på plass, finner jeg heller ingen kjønnsforskjeller i hva deltakerne i de ulike fokusgruppene peker på som betydningsfullt. Dette finner også tidligere studier, at både menn og kvinner opplever forhold som fullført utdanning, stabilt parforhold, arbeid og bolig som viktig når man skal ha barn (Ravn, 2005; Söderberg m.fl., 2011; Thompson, Lee, 2011; Söderberg mfl., 2012; Ellingsæter, Pedersen, 2013; Eriksson mfl., 2013; Friséen mfl., 2014; Malling mfl., 2020).

At menn og kvinner svarer likt på spørsmål om barn og foreldreskap i denne studien, kan henge sammen med hvordan den norske velferdsstaten er bygget på holdninger om likestilling og selvrealisering, som også deltakerne pekte på at var viktig å se i sammenheng med dette rammeverket. Slik det norske velferdssystemet er utformet, forbindes det med gode ordninger som skal sikre at både menn og kvinner tar del i arbeidsmarkedet og i omsorgsarbeidet med barn (Ellingsæter, Leira 2006; Andersson mfl., 2009; Gornick, Meyers 2009; Hellstrand mfl., 2020).

Det at det er gjennomgående like holdninger i denne oppgaven, kan også forstås gjennom metodiske grunner. For det første har jeg kun *en* fokusgruppe med mannlige deltakere, noe som gjør det vanskeligere å se etter kjønnsforskjeller, ettersom det ikke var likevekt i fordelingen av kjønn. Det er imidlertid interessant at svarene i den mannlige fokusgruppen skilte seg så lite fra svarene i de to kvinnelige fokusgruppene. Hvorvidt kjønnsforskjellene faktisk er så små som de ser ut til, er noe en kvantitativ studie vil være bedre egnet til å undersøke nærmere.

I de tre ulike fokusgruppene har deltakerne like «bakgrunnsvariabler» – de er alle under høyere utdanning, og flere både innen fokusgruppene og på tvers av fokusgruppene har samme type akademisk bakgrunn. Gjennom fokusgruppesamtalene viste de at de hadde interesse for forskning og likestilling. I sammenheng med likestilling peker studier på at menn med høyere utdanning ofte har mer egalitære kjønns holdninger til barn og familieliv (Coltrane, 2000; Sullivan mfl., 2014). Det kan derfor hende at kjønnsforskjellene ville vært større i andre befolkningsgrupper, ettersom studenter kanskje har likere holdninger på tvers av

kjønnene. Det er imidlertid ikke noe denne oppgaven kan gi svar på. Hadde min studie benyttet seg av enten flere mannlige fokusgruppedeltakere, eller hatt større variasjon enten i universitetsnivå eller studieretning, eller andre bakgrunnsvariabler, er det altså ikke usannsynlig at man kunne ha funnet større kjønnsforskjeller i holdninger om barn og foreldreskapet enn det min studie finner.

6.3.3. Svar på tredje forskningsspørsmål

Jeg finner ingen *tydelige* kjønnsforskjeller i denne studien. Enkelte funn kan indikere kjønnsforskjeller, men dette kom ikke tydelig nok frem gjennom resultatene. Her vil videre studier være relevante for å utforske menns forståelse av modenhet knyttet til når man får barn, og kvinners tanker og oppfatninger av egen fruktbarhet. Den overordnede felles oppfatningen finner jeg kan ses i sammenheng med felles verdier og en likestilt holdning til foreldreskapet, der både menn og kvinner oppfatter at de samme forholdene er forventet når en skal ha barn.

6.4 Konklusjon

Gjennom tre ulike fokusgrupper med menn og kvinner under høyere utdanning i Oslo, som ble gjennomført høsten 2019, har jeg sett på 17 studenters holdninger og oppfatninger om barn og foreldreskap. Overordnet kan det se ut til at det ikke er mangel på ordninger i velferdsstaten som er grunnen til at de ikke ønsker å få barn tidlig i livsløpet, men hvilke normer og forventninger vi har i det norske samfunnet.

Funn fra fokusgruppesamtalene viser oss at det å være ung eller student oppleves som et motsetningsforhold i sammenheng med å få barn. Tiden som ung og student forbindes med viktige verdier som frihet og valgmuligheter, utdanning og reising – å leve livet akkurat slik det passer best for en selv. Det å få barn i denne livsperioden, oppleves som en begrensning. Deltakerne forteller om en norm *imot* å få barn for tidlig i livsløpet. Dermed er holdninger og tanker om barn blant studentene noe som ikke bare må ses i sammenheng med indre oppfatninger om tiden som ung, men også med et ytre press, der deltakerne mente samfunnet og nær familie opprettholder denne normen mot at man ikke skal få barn mens man er ung.

Tanker om når det passer seg å få barn henger også sammen med oppfatninger om hva som er av betydning for et foreldreskap. For det første må et barn være ønsket, og man må være moden (klar) for det ansvaret et barn innebærer. I det la deltakerne at man må ha gjennomgått en personlig modningsprosess og gjort seg ferdig med selvrealisering før man er klar til å ta vare på et barn. I tillegg mente deltakerne at det i Norge eksisterer et ideelt rammeverk for å

få barn – der flere forhold som er tilknyttet det å skulle bli foreldre, oppleves som viktig å få på plass før man får barn. Også ytre forhold, som å ha sikret gode stabile voksne enten i et stabilt parforhold eller med et nettverk av gode støttespillere, ble vektlagt. I tillegg var det viktig å ha en økonomisk sikker husstand – man må sikre økonomisk trygghet slik at et barn kunne få de nødvendige goder. Hvordan man ordner slike forhold, er opp til familien selv. Deltakerne i denne studien peker på at et familieliv kan være så mangt i dag, og så lenge man sikrer de ulike rammene for barnets beste, trenger ingenting å være et krav.

Denne studien viser hvordan holdninger blant unge og studenter kan forstås i sammenheng med demografisk og sosiologisk litteratur. Gjennom demografisk litteratur med fokus på *sosiale normer, aldersnormer og sekvensnormer* ser jeg at det eksisterer flere holdninger og normer om når i livet det egner seg å få barn og ulike forutsetninger som bør være på plass før man får barn (Liefbroer, Billari, 2010a; Arnett, 2004; 2005). Gjennom ideen om den andre demografiske overgangen (van de Kaa, 1987), Beck og Beck-Gernsheim (2002) og Giddens (1991), forteller det oss hvordan endringer i det moderne samfunnets verdier og holdninger kan være med på å forklare hvordan unge mennesker opplever et større fokus på verdier som *selvrealisering*, samt behov for selvutforskning og identitetsforståelse. I tillegg viser studien hvordan behovet for livsplanlegging kan forstås gjennom å unngå mulige risikoer og trusler som kan forstås i sammenheng med å få barn (Beck og Beck-Gernsheim; 1995; 2002; Giddens, 1991).

Denne studien viser hvordan disse opplevde kravene til foreldreskapet, der indre og ytre forhold må være på plass, kan være utfordrende å fylle i unge menneskers livsløp.

Gjennom mine funn oppfatter jeg at det vil være viktig å utforske videre betydningen av normer og forventninger i sammenheng med fruktbarhet, ettersom denne studien finner at dette er forhold som er av stor betydning når det kommer til et liv med barn. I tillegg kan det være fruktbart å se nærmere på hvorvidt holdninger om selvrealisering er fremtredende blant andre unge mennesker enn bare *studenter* i en gitt gruppe - dette for å se om det er variasjon blant holdninger og oppfatninger om barn blant unge mennesker.

I løpet av de siste ti årene har det skjedd markante endringer innen fruktbarhet i Norge. Det fødes færre barn, og vi blir stadig eldre før vi får vårt første barn. Fra et samfunnsperspektiv er lavere fruktbarhet og økende alder for førstefødsler en utfordring for den norske velferdsstatens kvalitet i fremtiden. Fra et individuelt perspektiv kan økende alder påvirke

muligheten man har til å få ønsket antall barn, eller til å få barn i det hele tatt. Løsningen på dette problemet er for Erna Solberg å kunne legge til rette for at unge mennesker og studenter vil oppleve det enklere å få barn tidligere i livsløpet, slik at man kan få barn i studietiden eller tidlig i karriereetableringen. Mine funn indikerer at dette kanskje ikke er nok – det må en holdningsendring til i samfunnet.

Litteraturliste

- Aakvaag, G.C. (2008). *Moderne sosiologisk teori*, Oslo: Abstrakt forlag
- Adserá, A. (2004). Changing fertility rates in developed markets. The impact of labor market institutions. *Journal of Population Economics*, 17, 17-43
- Adserá, A. (2005). Vanishing children: From high unemployment to low fertility in developed countries. *American Economic Review Papers and Proceedings*, 95(2), 193-198
- Andersson, G. (2000). The Impact of Labour-Force Participation on Childbearing Behaviour: Pro-Cyclical Fertility in Sweden during the 1980s and the 1990s. *European Journal of Population* 16, 293–333. <https://doi.org/10.1023/A:1006454909642>
- Andersson, G., Rønsen, M., Knudsen, L.B., Lappegård, T., Neyer, G., Skrede, K. Teschner, K., and Vikat, A. (2009). Cohort fertility patterns in the Nordic countries, *Demographic Research*, 20: 313-52
- Arnett, J. J. (1994). *Are college students' adults? Their conceptions Of the transition to adulthood*. *Journal of Adult Development*,1,154–168
- Arnett, J. J. (1997). Young people`s conceptions of the transition to adulthood. *Youth & society*, Vol, 29 No. 1, September 1997 3 – 34, 1997 Sage publications, Inc.
- Arnett, J. J. (1998). *Learning to stand alone: The contemporary American transition to adulthood in cultural and historical context*. *Human Development*,41,295–315
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55(5), 469–480
- Arnett, J.J. (2001). *Conceptions of the Transition to Adulthood: Perspectives From Adolescence Thru Midlife*. *Journal of Adult Development*, Vol. 8, No. 2
- Arnett, J. J. (2004). *Emerging adulthood: The winding road from the late teens through the twenties*. Oxford University Press.
- Arnett, J. J. (2015). *Emerging adulthood: The winding road from the late teens through the twenties* (2nd ed.). Oxford University Press.
<https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199795574.013.9>
- Basch C. (1987) Focus group interview: an underutilised research technique for improving theory and practice in health education. *Health Education Quarterly*. 14(4), 411– 448
- Beck, U. (1999). *World Risk Society*. Cambridge: Polity Press.
- Beck, U. (1992). *Risk Society: Towards a New Modernity*. London: Sage.
- Beck, U. and Beck-Gernsheim, E. (1995). *The Normal Chaos of Love*. Cambridge: Polity Press.
- Beck, U., and Beck-Gernsheim, E. (2002). *Individualization*. London: Sage.

- Becker, G. S. (1960) An economic analysis of fertility. In: *Demographic and Economic Change in Developed Countries*, pp. 209–240. National Bureau of Economic Research, Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Becker, G.S., and Lewis, H.G. (1973). On the interaction between the quantity and quality of children. *Journal of Political Economy*, 81(2), S279–S288
- Begall, K. and Mills, M.C. (2012). The influence of educational field, occupation, and occupational sex segregation on fertility in the Netherlands. *European Sociological Review*. doi:[10.1093/ers/jcs051](https://doi.org/10.1093/ers/jcs051)
- Benzies, K., Tough, S., Tofflemire, K., Frick, C., Faber, A., and Newburn-Cook, C. (2006). Factors Influencing Women’s Decisions About Timing of Motherhood. *Journal of Obstetric, Gynec*
- Blossfeld, H.-P. (1995). *Changes in the Process of Family Formation and Women’s Growing Economic Independence: A Comparison of Nine Countries.*” Pp. 3–34 *The New Role of Women-Family Formation in Modern Societies*, edited by H.-P. Blossfeld. Oxford: Westview Press.
- Blossfeld, H.-P. and J. Huinink. (1991). *Human Capital Investments or Norms of Role Transition? How Women’s Schooling and Career Affect the Process of Family Formation.*” *American Journal of Sociology* 97:143–68
- Brewster, Karin L. and Rindfuss, Ronald R (2000). Fertility and Women`s Employment in industrialized Nations. *Annual Review of Sociology* 26:1, 271 – 296
- Caldwell, J.C. and Schindlmayr, T. (2003). Explanations of the Fertility Crisis in Modern Societies: A Search for Commonalities. *Population Studies*, 57(3), 241-263
- Chambers, D. (2012): *A Sociology of Family Life*. Cambridge, Polity.
- Coltrane, S. (2000). Research on household labor: Modeling and measuring the social embeddedness of routine family work. *Journal of Marriage and Family*, 62, 1208–1233
- Comolli, C. L. (2017) The fertility response to the Great Recession in Europe and the United States: Structural economic conditions and perceived economic uncertainty, *Demographic Research*, Vol.36, p.5
- Comolli, C. L., Neyer, G., Andersson, G., Fallesen, P., Jónsson, A., Kolk, M., Lappegård, T., Dommermuth, L. and Jalovaara, M. (2019). Beyond the Economic Gaze Childbearing during and after recessions in the Nordic countries, *Stockholm Research Reports in Demography*
- Dawson, M. (2012). *Reviewing the critique of individualization: The disembedded and embedded theses.* *Acta Sociologica*, 55(4), 305–319.
<https://doi.org/10.1177/0001699312447634>
- Denzin, N.K., and Lincoln, Y.S. (red.). (2011) *The sage handbook of qualitative research* (4.utg.). Thousand Oaks, CA: Sage.

Dommermuth, L. og Lappegård, T. (2017) *Nedgangen i fruktbarhet fra 2010*. Betydningen av utdanning, økonomisk aktivitet og økonomiske ressurser for førstefødsler og tredjefødsler, Statistisk Sentralbyrå, Rapporter: 2017/12

Dommermuth, L., Hohmann-Marriott, B. and Lappegård, T. (2017) Gender Equality in the Family and Childbearing. *Journal of Family Issues*. 2017;38(13):1803-1824. doi:10.1177/0192513X15590686

Ellingsæter, A.L. and Leira, A. (2006). Politicising parenthood in Scandinavia: Gender relations in welfare states. Policy Press, Bristol University Press.

Ellingsæter, A.L. og Pedersen, E. (2013). Fruktbarhetens fundament i den norske velferdsstaten. *Tidsskrift for Samfunnsforskning*, 54(1), 3-29

Ellingsæter, A.L. and Jensen, R.S. (2019) *Politicising Women's Part-Time Work in Norway: A Longitudinal Study of Ideas*. *Work, Employment and Society*. 2019;33(3):444-461. doi:10.1177/0950017018821277

England, P., Bearak, J., Budig, M. J. and Hodges, M. J. (2016) Do Highly Paid, Highly Skilled Women Experience the Largest Motherhood Penalty? *American Sociological Review*. 2016;81(6):1161-1189. doi:10.1177/0003122416673598

Eriksson, C., Larsson, M., Skoog Svanberg, A. and Tydén, T. (2013) Reflections on fertility and postponed parenthood—interviews with highly educated women and men without children in Sweden. *Uppsala Journal of Medical Sciences* 118:2, pages 122-129

Eurostat (2020) “1.55 live births per woman in the EU in 2018”. Tilgjengelig fra: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Fertility_statistics#The_birth_rate_in_the_EU_decreased_at_a_slower_pace_between_2000_and_2017_than_before (Lest. 29.10.2020)

Frisén, A., Carlsson, J. and Wängqvist, M. (2014). Doesn't Everyone Want That? It's Just a Given. *Journal of adolescent research*, 29(1), pp.67–88

Giddens, A. (1990). *The Consequences of Modernity*. Stanford: Stanford University Press.

Giddens, A. (1991). *Modernity and Self-Identity*. Stanford: Stanford University Press.

Giddens, A. (1992). *The Transformation of Intimacy*. Stanford: Stanford University Press.

Giddens, A. (1999). *Runaway World: How Globalization is reshaping our lives*. London: Profile Books

Goldscheider, F. and Goldscheider, C. (1999). *The changing transition to adulthood: Leaving and returning home*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Goldscheider, F., Bernhardt, E. and Lappegård, T. (2015). The Gender Revolution: A Framework for Understanding Changing Family and Demographic Behavior, *Population and Development Review*, Vol.41(2), pp.207-23

- Goldstein, J., Kreyenfeld, M., Jasilioniene, A. and Örsal, D. D. K. (2013). Fertility reactions to the "Great Recession" in Europe: Recent evidence from order-specific data. *Demographic Research*, 29(4), 85-104
- Gornick, J.C. and Meyers, M.K. (2009). *Gender Equality: Transforming Family Divisions of Labor*. London and New York: Verso
- Gustafsson, S. (2001). Optimal age at motherhood. Theoretical and empirical considerations on postponement of maternity in Europe. *J Popul Econ*, 14, 225-247
<https://doi.org/10.1007/s001480000051>
- Gustafsson, S. (2005). Having Kids Later. Economic Analyses for Industrialized Countries. *Rev Econ Household* 3, 5-16. <https://doi.org/10.1007/s11150-004-0977-x>
- Hall, D.R. (2002). *Risk society and the second demographic transition*. Canadian Studies in Population, Vol. 29(2), 2002, pp. 173-193
- Hank, K. (2002). "Regional Social Contexts and Individual Fertility Decisions: A Multilevel Analysis of First and Second Births in Western Germany." *European Journal of Population* 18:281–99
- Hellstrand, J., Nisén, J., Miranda, V., Fallesen, P., Dommermuth, L. and Myrskylä, M. (2020). *Not just later, but fewer: Novel trends in cohort fertility in the Nordic countries*. MPIDR Working Paper WP 2020-007
- Hiilamo, H. (2017). Fertility response to economic recessions in Finland 1991–2015. *Finnish Yearbook of Population Research*, 52, 15-28
- Jalovaara, M., Neyer, G., Andersson, G. *et al.* (2019). Education, Gender, and Cohort Fertility in the Nordic Countries. *Eur J Population* 35, 563–586
<https://doi.org/10.1007/s10680-018-9492-2>
- Kravdal, Ø. and Rindfuss, R.R. (2008). Changing Relationships between Education and Fertility: A Study of Women and Men Born 1940 to 1964. *American Sociological Review*, 73(5), 854-873. <https://doi.org/10.1177/000312240807300508>
- Kravdal, Ø. (1994). The Importance of Economic Activity, Economic Potential and Economic Resources For the Timing of First Births in Norway. *Population Studies* 48:249–67
- Kravdal, Ø. (2002). The impact of individual and aggregate unemployment on fertility in Norway. *Demographic Research*, 6(10), 263-294
- Kreyenfeld, M., Andersson, G. and Pailhé, A. (2012). Economic uncertainty and family dynamics in Europe: Introduction. *Demographic Research*, 27, 835-852. Retrieved September 30, 2020, from <http://www.jstor.org/stable/26349942>
- Kvale, S. og Brinkmann, S. (2015). *Det Kvalitative Forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Akademisk

- Lanzieri, G. (2013). Towards a “baby recession” in Europe? Differential fertility trends during the economic crisis. *Statistics in Focus* 13/2013
- Lappegård, T. og Dommermuth, L. (2015). Hvorfor faller fruktbarheten i Norge? *Økonomiske Analyser*, 15(4), 36–47
- Lappegård, T. and Rønsen, M. (2005). The Multifaceted Impact of Education on Entry into Motherhood. *Eur J Population* 21, 31–49. <https://doi.org/10.1007/s10680-004-6756-9>
- Lesthaeghe, R. (2010). The Unfolding Story of the Second Demographic Transition. *Population and Development Review* 36(2):211–51
- Lesthaeghe, R. (2014). The Second Demographic Transition: A Concise Overview of Its Development. *Proceedings of the National Academy of Sciences* 111(51):18112–15
- Liefbroer, A.C. and Billari, F.C. (2010a). “Bringing Norms Back in: A Theoretical and Empirical Discussion of Their Importance for Understanding Demographic Behaviour.” *Population, Space and Place* 16(4):287–305
- Liefbroer, A.C. and Billari, F.C. (2010b). Towards a new pattern of transition to adulthood? *Advances in Life Course Research*, 15(2/3):59-75
- Malling, G.M.H., Pitsillos, T., Tydén, T., Hammarberg, K., Ziebe, S., Friberg, B. and Schmidt, L. (2020) ‘Doing it in the right order’: childless men’s intentions regarding family formation. *Human Fertility* 0:0, pages 1-9
- Malterud, K. (2012). *Fokusgrupper som forskningsmetode for medisin og helsefag*. Oslo: Universitetsforlaget
- Neyer, G., Lappegård, T. and Vignoli, D. (2013). Gender Equality and Fertility: Wich Equality Matters? *Eur J Population* 29, 245-272. <https://doi.org/10.1007/s10680-013-9292-7>
- NRK (2019). Lag flere barn, ber statsministeren i sin nyttårstale. Tilgjengelig fra: <https://www.nrk.no/norge/statsministeren-bekymret-over-lave-fodselstall-1.14362212> (Lest 31.10.2020)
- Rabiee, F. (2004). Focus-group interview and data analyses. *Proceedings of the Nutrition Society*, 63(4), 655-660. Doi:19.1079/PNS2004399
- Ravn, M.N. and Douglass, C.B. (2005). A matter of free choice? Some structural and cultural influences on the decision to have or not to have children in Norway, i *Barren states: the population “implosion” in Europe* (s. 29-47). Berg
- Rindfuss, R.R. and Brewster, K.L. (1996). Childrearing and Fertility. *Population and Development Review* 22: 258-89. Accessed May 28, 2020. Doi:10.2307/2808014
- Ritchie, J., Lewis, J., McNaughton Nicholls, C. and Ormston, R. (2014) *Qualitative research practice. A guide for social science students & researchers*”. 2. Edt. SAGE Publications inc. London.

- Rønsen, M. (2004). Fertility and family policy in Norway – A reflection on trends and possible connections. *Demographic Research*, 10, 265-286. Retrieved September 30, 2020, from <http://www.jstor.org/stable/26348110>
- Rønsen, M. (2005). *Fruktbarhetsutviklingen i Norge*. Økonomiske Analyser 6:50-55. Statistisk sentralbyrå
- Scheer, S. D., & Palkovitz, R. (1995). Adolescents-to-adults: Socialstatus and cognitive factors. *Sociological Studies of Children*, 6, 125–140
- Schneider, D. (2015). The great recession, fertility, and uncertainty: Evidence from the United States. *Journal of Marriage and Family*, 77(5), 1144-1156
- Skirbekk, V. (2008). Fertility trends by social status. *Demographic Research*, 18(5), 145-180
- Sobotka, T, Skirbekk, V, Philipov, D. (2011). Economic Recession and Fertility in the Developed World. *Population and Development Review*, Vol.37 (2), pp. 267-306
- Sogner, S. (2015). *I gode og vonde dager: familielivet i Noreg frå reformasjonen til vår tid*. Det Norske samlaget. Oslo.
- Sullivan O., Billari, F.C. and Altintas, E. (2014). Fathers' Changing Contributions to Child Care and Domestic Work in Very Low-Fertility Countries: The Effect of Education. *Journal of Family Issues*. 2014;35(8):1048-1065. doi:10.1177/0192513X14522241
- Söderberg, M., Lundgren, I., Olsson, P. and Christensson, K. (2011). A Burden and a Blessing - Young Swedish Women's Experience of Fertility. A Study Among Women Lacking Experience of Pregnancy and Parenthood, *Health Care for Women International*, 32:5, 402-419, DOI: 10.1080/07399332.2010.530725
- Söderberg, M., Christensson, K. and Lundgren, I. (2012). *A project for future life—Swedish women's thoughts on childbearing lacking experience of giving birth and parenthood*, *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being*, 7:1, 17318, DOI: 10.3402/qhw.v7i0.17318
- Sønstebo, A. (2020). Rekordlav fruktbarhet for tredje år på rad. Tilgjengelig fra <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/rekordlav-fruktbarhet-for-tredje-ar-pa-rad> (Lest. 31.10.2020)
- Thompson, R. and Lee, C. (2011). Sooner or later? Young Australian men's perspectives on timing of parenthood', *Journal of Health Psychology*, 16(5), pp. 807–818. doi: 10.1177/1359105310392091
- Tjora, A. (2012). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. 2. utgave. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Trimarchi, A. and Van Bavel, J. (2017). Education and the Transition to Fatherhood: The Role of Selection Into Union. *Demography* 54, 119-144. <https://doi.org/10.1007/s13524-016-0533-3>

Tønnessen, M. og Solerød, H. Samlet fruktbarhetstall i Store norske leksikon på snl.no. Hentet 29. oktober 2020 fra https://snl.no/samlet_fruktbarhetstall

Van Bavel, J. (2010). Choice of study discipline and the postponement of motherhood in Europe: The impact of expected earnings, gender composition, and family attitudes. *Demography* 47, 439-458. <https://doi.org/10.1353/dem.0.0108>

van de Kaa, D.J. (1987). Europe's Second Demographic Transition. *Population Bulletin* 42. Washington, DC: Population Reference Bureau.

Wibeck, V. (2010). *Fokusgrupper: om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.

Wibeck, V. (2011). Med fokus på interaksjon – om å fange opp samspillet mellom deltakere, ideer og argumenter i fokusgrupper, i Fangen, K., Sellberg, A.M. (red). *Mange ulike metoder*: Gyldedal Norsk Forlag AS, s. 15-36

Wilkinson S. (1998). Focus group methodology: a review. *International Journal of Social Research Methodology* 1(3), 181– 203

Örsal, K. and Goldstein, J. (2018). The changing relationship between unemployment and total fertility. *Population Studies*, 72(1), 109-121

Alle kilder som er blitt brukt i denne masteroppgaven er blitt oppgitt.

Antall ord i masteroppgaven: 33982

(VEDLEGG 1.)

Vil du delta i en samtale om det å få barn?

Jeg er masterstudent i sosiologi ved UiO og skal skrive min masteroppgave om unge menneskers holdninger til det å få barn. Jeg håper du vil delta i en samtale (fokusgruppe) om dette tema. I samtalen vil vi diskutere og reflektere rundt ulike aspekter rundt det å få barn i dagens Norge. Jeg leter etter studenter og unge i arbeid (menn og kvinner) i alderen 20-30 år. Ingen personlige opplysninger vil deles med andre og alle som deltar i prosjektet vil være anonyme. Samtalene vil foregå på Blindern og vil ta 1- 1,5 t (tilbyr snacks og drikke!) Om dette virker interessant for deg eller du har spørsmål, ta kontakt med meg på e-post ([REDACTED]) eller tlf. [REDACTED].

Med vennlig hilsen Antoinette Mowinckel Nilsen.

(VEDLEGG 2.)

Vil du delta forskningsprosjektet?

” Betydningen av arbeidstilknytning og økonomisk usikkerhet for unge menneskers fruktbarhetsbeslutninger”

Dette er et spørsmål til deg om å delta i en fokusgruppediskusjon om betydningen av arbeidstilknytning og økonomisk usikkerhet for unge menneskers fruktbarhetsbeslutninger. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

I dette forskningsprosjektet samler jeg inn data om betydningen av arbeidstilknytning og økonomisk usikkerhet for unge menneskers fruktbarhetsbeslutninger. Gjennom fokusgruppediskusjonene ønsker jeg å få frem ulike holdninger, verdier og normer knyttet til beslutninger rundt det å få barn. Fokusgruppene er en del av min masteroppgave i sosiologi og svarene som samles inn vil kun brukes til forskning.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Prosjektansvarlig for dette forskningsprosjektet er min veileder Prof. Trude Lappegård, Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi (ISS), Universitet i Oslo (Postboks 1096 Blindern, 0317 Oslo, Telefon; [REDACTED]), e-post: [REDACTED]).

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Unge menn og kvinner som studerer i alderen 20-30 år er valgt ut til å delta. Du er valgt ut fordi du befinner deg i denne gruppen og fordi du har tatt kontakt med meg via plakater jeg har hengt opp på campus på universitet i Oslo.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta, innebærer det at du er med på et gruppeintervju som vil vare cirka 1 time. I et slikt gruppeintervju vil det være mellom 6-10 deltakere og meg. Gruppeintervjuene vil bli tatt opp på lydopptak.

Jeg vil ikke ha tilgang til annen personopplysninger enn de du oppga når du tok kontakt. Disse vil ikke bli koblet sammen med det som kommer frem i fokusgruppene.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- *I dette prosjektet er det kun meg og min veileder Trude Lappegård som vil ha tilgang til den informasjonen du gir i gruppediskusjonene.*
- *Personopplysningene og kontaktinformasjonen du oppga når du tok kontakt vil bli slettet når prosjektet er ferdig.*
- *All dataene fra gruppediskusjonene vil bli lagret på en egnet server på UIO hvor ingen andre enn jeg og min veileder har tilgang.*
- *Som deltaker vil du ikke kunne bli gjenkjent i publikasjonen. Jeg vil bruke sitater fra gruppediskusjonene, men de vil ikke bli knyttet til deg som enkeltperson.*

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes 31.12.2020 når jeg leverer min masteroppgave. Da vil en koblingsnøkkel med dine opplysninger slettes (lydopptak, kontaktliste og samtykkeerklæring).

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Universitet i Oslo, institutt for samfunnsforskning og samfunnsgeografi har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Trude Lappegård, Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi (ISS), Telefon; [REDACTED], e-post: [REDACTED]
- Antoinette Mowinckel Nilsen, Telefon; [REDACTED], e-post: [REDACTED]
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller Telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Prosjektansvarlig
Trude Lappegård

Antoinette Mowinckel Nilsen

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet: «Betydningen av arbeidstilknytning og økonomisk usikkerhet for unge menneskers fruktbarhetsbeslutninger», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i gruppeintervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. våren 2020

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

(VEDLEGG 3.)

Intervjuguide

Oppstart

Gi kort bakgrunn for prosjektet og informer deltakerne om deres rettigheter.

Informantene kan introduserer seg for hverandre: navne, alder, utdanning/jobb og sivilstatus.

Oppfatninger – oppstarttema

Hvis jeg sier ordet «barnefamilier», hva ser dere da? /hvilke bilder eller tanker får dere?

God tid for barn

Noen (flere) vil omtale den perioden i livet dere er i nå, som en selv – utfoldende tid, der det er viktig å ta utdanning, reise verden rundt og finne seg selv.

- Er dere enige i en slik oppfatning av unge?
- Er det ting i livet dere mener en bør ha opplevd før en får barn? (Utdanning, reise, dyrking av hobbyer, kjærlighetsliv?)

Når i livet egner seg en best til å få barn etter deres oppfatning?

- Tror dere alle tenker sånn på deres alder, eller vil det være forskjeller mellom ulike grupper? (Kjønn, etnisitet, eller sosiale grupper?).
- Har dere tanker om når det er for «tidlig» eller for «seint» å få barn?

Krav/Forhåndskrav til barn

Er det enkelte ting man trenger/bør ha på plass før man får barn?

Er det enkelte ting man trenger/bør ha på plass før man får barn?

- Bør/trenger man eie egen bolig, bil, jobb etc. (hvorfor er dette viktig?)
- Hvem vi får barn med, tenker man mye på dette? (skal man ha vært sammen lenge? Samboer, ekteskap?)
- Hvem vi får barn med, tenker man mye på dette? (Skal man ha vært sammen lenge, samboere, giftet seg?)
- Hva er det viktig å tilby barn som en foreldre (er det viktig med kjærighet, trygghet omsorg? / er man opptatt av å kunne tilby barn materielle goder?)
- Er slike krav/holdninger til foreldrerollen med på å påvirke rundt det å få barn? (Skaper det et press, til å få disse kravene?)

Hvordan bør fordelingen av ulike oppgaver knyttet rundt det å få barn være mellom foreldre? (omsorgsarbeid: hente i bhg/skole, følge med på lekser/aktiviteter, permisjon etc.)

- Likt mellom partnere/ulikt på grunn av faktorer som arbeidstid, lønn, forventninger og interesser?

Er det noe man bør være villig til å gi opp hvis man skal ha barn?

- Gir man opp tid til interesser/venner? Eller gir man opp tid til arbeidslivet?
- Er det noen forskjeller mellom menn og kvinner her, tror dere?

Arbeidstilknytning

Oppfatninger om arbeid

Dere som er/sitter her tar utdanning, noen er på starten av et utdanningsløp, mens noen nærmer seg slutten. Dere har kanskje forskjellige motivasjoner for hvorfor dere startet på studiet deres, kanskje av interesse, eller av mål for når man er ferdig med studietiden.

- Er den utdanning man velger en måte å beskrive hvem man er som person? /er det en del av personers identitet (hvorfor/hvorfor ikke?)
- Tror dere at mange (unge) er opptatt av hva slags jobb man ender opp med etter man er ferdig med studier?
- Er jobben man har også en form for identifisering om hvem man er som person?

Arbeid og barn

Er det viktig at man er i betalt arbeid før man skal få barn? (Hvorfor er det så viktig? Hvorfor ikke?)

- Hva er fordeler ved at man jobber når man har barn? (Økonomisk stabilitet, forskjell på jobb/familieliv?)
- Skaper det trygghet med økonomisk forsørgelse, på hvilken måte?

Er det viktig at man har jobbet lenge før man får barn? /hvor lenge er passe å jobbe før man får barn?

- Hvor lenge er passe?
- Hvorfor/hvorfor ikke bør man ha jobbet en stund?
- Tenker man det er best med tanke på familieliv/eller arbeidsplassen at man har jobbet en stund?

Er det viktig at man har en fulltidsstilling hvis man skal ha barn? / kan man jobbe deltid /vikariater hvis man ønsker å få barn?

Er det viktig at begge i et parforhold er i fast jobb hvis man ønsker å få barn?

Tror dere man blir påvirket av partners jobbstatus, om man ønsker å få barn? (fulltid, deltid, arbeidsledig).

- Tenker dere over hvilke velferdsordninger man har rett på når man både er i arbeid/ har barn.
- Føler dere at det er lagt til rette for å kombinere arbeidslivet og familielivet, med hensyn til velferdsordninger vi har (fungerer det for dagens samfunn?)

Opplevelsen av det norske arbeidsmarkedet i dag?

Hvordan opplever dere det norske arbeidsmarkedet i dag?

- Er det mye midlertidighet? Jobber som forsvinner/ digitalisering?
- Føles det norske arbeidsmarkedet trygt/ ikke trygt?
- På hvilken måte føles det trygt/ ikke trygt?
- Tror dere man blir påvirket av om partner opplever usikkerhet i arbeidet?
- Om man opplever arbeidsmarkedet som usikkert, tror dere at dette er noe som kan påvirke ønsker rundt det å få barn? (hvorfor/ hvorfor ikke?)

Usikkerhet/økonomisk usikkerhet:

Hvordan ser dere for dere at det norske arbeidsmarkedet vil være om en 10 – 20 år / i fremtiden?

- Mer arbeidsledighet?
- Digitalisering?
- Høyere krav (mer utdanning/spesialisering?)
- Dårligere økonomi?
- Vanskeligere å komme inn på arbeidsmarkedet?
- Internasjonal usikkerhet?

(Hva er det som gjør at dette skaper usikkerhet, hva vil det bety for dere?)

- Ville det påvirket deres holdninger rundt det å få barn og hvorfor?

Usikkerhet (hva er det med usikkerhet som påvirker oss?)

Snakker man om hva som føles usikkert ut i fremtiden? Hvilke samtaler har dere med venner/familie?

Hva er det som kan føles usikkert for dere i fremtiden, har dere tenkt på det?

- Klimaendringer?
- Krig/terror?
- Annet?
- Hva er det man er bekymret for?

- Hvilke «usikkerheter» føles sterkes hvis man skal få barn?

- Er det noen former for usikkerhet som dere tror gjør at folk enten ikke får barn/ eller venter med å få barn? (hvorfor ikke få barn/ hvorfor vente med barn).

Avslutning:

Helt til slutt. Fikk dere med Erna Solbergs nyttårstale? Der hun ber nordmenn og få flere barn, og hvordan det bør legges til rette for at studenter og unge skal få barn tidligere, hva tenker dere rundt det hun sa?